

Het wonder der liefde

Carel Scharten

bron

Carel Scharten, *Het wonder der liefde*. Maatschappij tot Verspreiding van Goede en Goedkoope Lectuur, Amsterdam 1931

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/scha043wond01_01/colofon.php

Let op: werken die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn.

Eerste hoofdstuk

EEN oogenblik hield de dokter stil op zijn dagelijkschen klimtocht naar het oude 'fort' van Montalto. Eene ruïne leek het, zoo tusschen de boomen door gezien, waar het stond op zijn heuvel geheven, warmgrijs aan het diepe luchtblauw, - het middeleeuwsch kasteel, dat nu gevangenis was.

Hier, van een zekere hoogte al uit, overzag hij ook heel het stadje aan zijn voeten, het plein van waaierpalmen, fonkelend in de Mei-zon, en achter de wemelend-groene vlakte, in de verte, het azuren geschitter van de zee.

Dokter Lapi was een nog jonge man, een prettige, rustieke kerel met een kortgeknipt, zwart snorretje, dat zijn lippen zeer rood deed uitkomen, en blauwe, zwart-omwimperde oogen in zijn gebruint gezicht. Maar in het droomerige dier oogen, en in den aardigen trek rond den mond, werd de gevoeligheid openbaar van dit landelijk-robuste wezen.

Een wijle nog bleef zijn blik gevangen in het vizioen der zonnige wereld onder hem. Hij had erover loopen filosofeeren - graag spelemeide hij

met zijn invallende gedachten - wat eigenlijk het geluk uitmaakte. 'De vrijheid' had hij gemeend, omdat hij op weg was naar de gevangenis. Maar dat denkbeeld had hij aanstonds weer laten varen: dan zou immers het huwelijk geen geluk kunnen inhouden? 'De liefde dan?' vroeg hij zich af. Maar vaak was de liefde een kwelling, inplaats van geluk! - Of was het beste geluk zomaar de onbewuste vreugde aan gezondheid en aan zon en aan den lekkeren mei-wind? Er bestond toch een hooger geluk? Wat was in waarheid de staat van geluk?

Eindelijk keerde hij zich af van de vrije, zoeltdoorzongen ruimte, en besteed langzaam, zijn oude panama in de hand, het laatste, steile wegeind naar het tuchthuis.

Een zware poort, het schuiven van zware grendels, het òm-klotsen van zware sleutels, en dan het verweerde verwulf, schemerig verlicht door de openstaande vertrekjes van portier en wacht en administratie.

En het openwijken van andere, zware deuren op het inwendige van het voormalig slot, den wijden, bekeiden binnenhof met daar en ginds, onregelmatig, zijn tralievensters, zijn poorten.

Hardblauw was hier de lucht aan de witte, blakerende muren, en in de heete zon binnen deze het

licht weerkaatsende beslotenheid, waren, op een rij, zes gevangenen bezig, de bare steenen-vlakte aan te bezemen. Zij stakten aanstonds het overbodig werk, stonden in 't gelid naast hun bezems en hadden een vagen groet.

Achter de tralies der benedenvensters loerden de leege oogen van wie, in de twee groote zalen, bij de ramen hingen niets te doen.

Dokter Lapi en de bewaker trokken naar de infirmerie; en toen zij wat later opnieuw het binnenplein overkwamen, stonden, enkele meters verder dan een kwartier geleden, daar nog altijd de zes gevangenen, die met hun ijdele bezems geen stof hadden op te jagen....

‘Voortmaken, hé? luie zebra's!’ grauwde de bewaker, zijn wat averechtsche toespeling makend op de overlans gestreepte gevangenispakken, koffie-bruin-en-grijs, die den kerels om de leden flodderden.

De dokter meesmulde. Hij was heelemaal niet zoo kwaad voor zijn volkje, deze Gaetano; deed maar alsof.... omdat zóó nu eenmaal de toon was: beter rauw dan te toegeeflijk. Tegenover dat donderbeest boven, den giftigen Casimiro, wou Gaetano geen doetje schijnen.... En toch deed een goed woord dikwijls zooveel méér....

Haastig stevende de dokter door. 't Ergerde

hem, dat hij alweer in de strafcellen noodig bleek. Vaak hadden de bewakers den tact niet, om hun mannetjes mak te houden. Dadelijk, als een persoonlijk pleziertje: rapport; hoewel ze heel goed wisten, dat de directeur om den haverklap met eenzame opsluiting strafte.

Even zwenkten zij nog terzijde, naar de vrouwenafdeeling. Ver in het gang-verschiet zagen zij aanstonds de dikke cipersche verschijnen en haar rake armbevelen geven naar het troepje binnen...

Dokter Lapi betrad de lange, smalle zaal. In de diepte was een raam, dat achter zijn houten bak niet al te veel licht doorliet. Bij de deur begon de reeks der slaappleatsen, en voor de eerste vijf dier omhoog geslagen britsen waren, onberispelijk in postuur, vijf vrouwen opgesteld, de pink op den naad van de rok. De dikke Alfonsa zelve stond bij de deur te buigen, of zij de eer van een circus-nummer in ontvangst nam.

‘En geen nieuwe klachten?’ informeerde de dokter, kijkend naar een onooglijk verschrompeld wijf in 'r vaal-zwarte plunje. Doch voor die nog antwoorden kon, had de dikke Alfonsa het reeds gedaan: ‘Alles best hier, dokter!.... alles in orde!’

Het oude mensch keek vóór zich; haar verbeteren, kwaadwillig gezicht zei niet, dat ze met het antwoord tevreden was. De dokter scheen het wel.

‘Mooi zoo....’ kwam hij. ‘En dus ook geen geschreeuw verder, 's nachts.... begrepen?’

Even keek hij nog de rij der vijf boosdoensters langs: het oude dierage, dat brand had gesticht bij haar schoonzoon; de twee kippen-dieveggen, jonge meiden, kinderen bijna nog, in 'r Zondagsche spullen leek het wel - de vrouwen-afdeeling droeg geen gevangenis-goed - en met nieuwsgieriglachende gezichten, of ze voor een pretje uit waren; en een ander oud wijf, dat bij het vervoer van minderjarigen naar een bordeel in Genua was betrokken geweest, en dat hij ook al een paar maal had moeten behandelen.

‘En die pokdalige uit Spezia?’ vroeg de dokter.

‘Doorgezonden naar Perugia... nul op 't rekest bij 'r hooger beroep....’, zei met voldoening de cipiersche. Dan, bij wijze van grap: ‘Maar vijf blijft nu eenmaal mijn rantsoen. Nauwelijks is er een verdwenen, of een andere heeft weer wat uitgehaald.... Vijf schijnen er te moeten wezen....’

Dokter Lapi wou niet vragen, wie deze nieuwe vijfde was; maar verwonderd bestaarde hij nogmaals dat kordaat en open gezicht boven de rijzige gestalte in 'r nette, pintere kleeren. Hij vond haar bekoorlijk óók, met dat prachtige, roodblonde haar en die heldere, blauwe oogen.

- Zeker geen engeltjes-maakster, zooals haar voorgangster, dacht hij nog. Hij had een laatsten rondblik, gereed om te vertrekken.

De dikke Alfonsa gebaarde, of ze een dirigeerstok hanteerde, en de vijf vrouwen voor haar vijf britsen herstelden het verzakt parade-postuur. Bij de onbekende vijfde was het een houding van groote waardigheid; de eene kippen-dievegge streek tersluiks haar opzichtige strikken recht, de andere zuchtte; het oude wijf van het bordeel teemde redeloos een: 'God zal het je vergelden!'

Buiten de deur schoot Gaetano in een lach. De dokter haastte zich weg.

Zoodra hun door een tweeden bewaker het ingewikkelde stel gangen was ontsloten, waarop de dubbele deuren der strafcellen uitkwamen, en Gaetano was heengegaan, kwam er nog een derde uniform-pet te voorschijn. Dat was Casimiro. Hij ging de cel-sleutels halen.

'En wie is hier de patiënt?' vroeg de dokter kortaf aan den bewaarder.

'Paolin¹⁾.... uit Lungomare.'

'Ah zoo....' verwonderde zich de ander. 'Paolin....!'

Iedereen in het land van Montalto en Carrara kende Paolin, de beruchte strooper van de streek,

1) Spr. uit: Paulien.

een visscher en een strandvonder, voor geen storm bevreesd, - een legende bijna.

‘Wat heeft hij uitgehaald?’

‘Nou, de minnaar van zijn vrouw.... een paar kogeltjes, he? Maar misgeschoten.’

‘Ja, dat weet ik,’ zei ongeduldig de dokter; ‘ik bedoel, waarom zit hij in de strafcel?’

‘Lastig geweest in de mis.... eigenlijk een ding van niks,’ vergoelijkte de bewaarder; ‘maar de Directeur mag hem niet, om z'n malle verhalen. 't Is al de derde keer, dat hij hier logeert.... eerst een paar nachten, nou is 't een week. Vannacht had hij wis en zeker de koorts.... een opwinding!.... en met je permissie....’

‘Die kerels kunnen alle ziekte's krijgen, die het ze belooft te hebben,’ smaalde Casimiro, die met zijn sleutelbos aankwam; ‘aanstellerij!.... hij is nou als een lam.... en de dokter heeft hij net zooveel nodig!....’

‘Maak u geen zorg’ kwam hij nog bazig-beschermend achteraan, terwijl hij, de eerste deur al opengesloten, aan het slot van de tweede wrikte, ‘natuurlijk ga ik met u mee’.

Dokter Lapi lichtte het luikje in die tweede deur op, keek door het tralievierkant een oogenblik onderzoekend de schemerige ruimte binnen.

‘Dank je,’ zei hij dan; ‘ik kan 't hier alleen wel af.’

Hij ging de cel binnen, trok tot op een handbreedte de deur achter zich dicht.

De man, een midden-dertiger misschien, zat ineengedoken op de lage schabel, die voor zijn houten brits stond. Er was geen ander voorwerp binnen het enkele vierkante meters groote hok, met zijn reep vuil tralievenster tegen het verwulf. Van uit die grauwte keken in een brandende afwachting de groote, bruine oogen den bezoeker tegemoet.

‘Zoo, Paolin....’ kwam de dokter fideel, ‘ze zeien, dat je me noodig hadt.... biecht eens op, man!’ En alsof hij heelemaal geen haast had, zoo rustig zette hij zich neer op een hoek van de brits.

Paolin keek hem vorschend aan, met een onzeker lachje. Misschien had hij wel, met het oog op dit doktersbezoek, in zijn lange, eenzame uren een soort aanspraak geprepareerd, maar die hem nu in den steek liet.

‘Och....’ mopperde hij alleen, ‘die vervloekte kost hier.... en dan tegen den avond....’

‘Dat begrijp ik,’ zei de dokter bijna hartelijk, ‘een konijnebout en een kwart liter wijn zouën je beter aanstaan....’

En als het gezicht tegenover hem wat opklaarde:

‘Ouwe zondaar! heb ik je daar nou eindelijk tusschen mijn klauwen! Hoe vaak heb je niet op mijn land liggen donderjagen!.... vaker dan me lief was! En als de boer je maar niet betrappen kon, heb ik zelf ook wel op je geloerd...’

‘En me nooit te pakken gekregen, hé?’ kwam de ander plotseling los. Zijn donkere oogen tintelden vanonder de zware, zwarte brauwen, zoo ongetemd, of hij nog over 's dokters terreinen zijn slag liep te slaan, inplaats van hier op zijn nagels te zitten bijten in een kot, waar nauwelijks te ademen viel. Zijn forsche bovenlijf bolde zich, en in het opvallend, grauwe hemd kwam zijn gebronsde borst bloot; zijn lach trok wijd om de twee rijen gave tanden. Wat een prachtkerel! Alleen zijn gezicht had een gevangeniskleur.

‘Heel wat hazen,’ zei de dokter met een wijsgeerige gelatenheid, ‘die misschien voor mijn maag bestemd waren geweest, zijn in de jouwe verdwenen, en heel wat vrachtjes hout, die bij mij hadden moeten branden, hebben jouw schoorsteen laten rooken! Als ik je had kunnen betrappen, zou ik je hebben aangegeven. Maar daarom even goeie vrinden, hoor. - Wat was dat dan, met die koorts vannacht?’

Goedvertrouwend kwam de breede, harige pols zich leggen tusschen de toegestoken vingers en duim.

- Kom, koorts.... dacht de dokter, - dat liep wel los.... 't gewone liedje.... excitatie van 't zich opgesloten weten... Met aandacht beschouwde hij die hand, uitgespreid vlak onder zijn oogen. Hij had in de zeven jaar, dat hij de gevangenispractijk waarnam, heel wat handen te bestudeeren gekregen: verraderlijke handen, gedegeneerde handen, moordenaarshanden.... Dit was een ruwe knuist, maar van een franke, royale ruwheid. Dit was geen misdadigershand.

‘k Begrijp best, dat iemand zijn plezier kan vinden in strooptochten en avonturen,’ zei hij op den man af. ‘Maar ik begrijp niet, dat je je tot een werkelijk misdrijf hebt laten gaan. Dat is me van je tegengevallen, Paolin.’

Paolin zweeg. Dan, met een nog grooter wijsgeerige gelatenheid dan die van den dokter daareven, zei hij:

‘Wat *ik* vaak heb gedacht.... Ze hebben me hier achter slot en grendel gezet, omdat ik zoo stom ben geweest om mis te schieten.... want de andere keeren, toen het goed raak was, god-in-den-hemel! wat een mooi weer!.... geen wolkje aan de lucht!’

En als de dokter vragend-verwonderd keek: ‘Ja, u praat nou van dat misdrijf.... net of 't er één is geweest.... maar ik heb er zoovéél achter den rug.... een heele rits!.... eens drie in één week.... drie!’

De twee voorvingers en de duim van de harige knuist gingen in een uitdagend gebaar omhoog tot vlak voor 's dokters gezicht.

‘Luistert u niet naar hem....’ waarschuwde Casimiro, die de celdeur weer opengestooten had en tegen den post hing. ‘Met die ongare verhalen kan hij den Directeur ook zoo kwaad maken....; op de zaal is 't allang verboden.’

De dokter zag, dat Paolin's gezicht en oogen saamtrokken, of hij niet van plan was verder iets meer te zeggen. En daar het geval hem interesseerde, opperde hij:

‘Kom, Casimiro, schiet eens op, man....; ik heb er jou niet bij nodig.’

De wachter maakte een gebaar, van dat iedereen dan ook maar moest weten, hoe gek of hij wou zijn, en slenterde de gang in. De dokter ging opnieuw de deur aandrukken.

‘Vooruit, wat zijn dat dan voor verhalen, Paolin?’

‘D'r gaat niets van af,’ zette Paolin koppig door, ‘hoe of je telt of niet telt, ten slotte waren

't er drie in één week.... een 's Maandagsavonds, een 's Woendags en een den Zondag erop....'

Dokter Lapi dacht een oogenblik, dat de ander aan het malen was geslagen. Bezorgd bezag hij hem. Doch met een onderdrukte stem, die heet en toch vast op zijn doel afging, was Paolin begonnen te vertellen.

'De eerste, die zie ik nog precies voor me.... 'k Was alleen.... Ik liep langs den boschrand.... de maan zat nog achter de boomen.... niemand zag *mij* en *ik* zag de heele streek af.... En met dat ik het bosch uitkom en het open pad wil nemen.... in den greppel.... daar zit iemand. Hij zat rechtop, met zijn rug tegen den greppelwand, een geweer tusschen zijn beenen. In het halve maanlicht zag je duidelijk zijn schrille oogen.... je zag het wit blinken.... Hij keek me strak aan... Ik dacht: hij vermoordt me, ik ben er bij; en als ik schiet, ben ik verraden. Toen, zonder bedenken... ik had geen tijd om me te bedenken... gooi ik mijn geweer neer, en met m'n mes zoo den greppel in... en raak, vlak in 't hart... met zoo'n kracht, dat ik het mes niet meer terug kon trekken. Hij bleef rechtop zitten, bleef me strak aan kijken. Ik heb zijn geweer gegrepen, en 't mijne, en toen het bosch weer in.... hollen, in angst voor die oogen, die me nakeken, begrijp je?.... Maar na een vijftig

meter dacht ik: 'k kan zoo m'n kans niet laten verlopen. 't Andere geweer heb ik achter een boom verstoppt, en ik ben weer teruggegaan.... den greppel langs.... Hij lag onderuit gezakt, opzij.... Z'n ééne oog zag je nog schriller dan eerst. 'k Heb later wel eens gedacht, dat hij al dood moet geweest zijn, toen ik hem ontdekte.... Maar eigenlijk doet er dat niet toe.... de mes-stoot was er niet minder raak om.... En de tweede.... nou, dat was pas een echte....'

Fel zat hij onderuit te kijken; zijn oogen broeiden, of er nu werkelijk een kwade koorts op komst was. Even werd het den dokter onrustig om het hart. Hij hield hem serieus in 't oog. Hij hoorde Casimiro niet meer.... Waar zat die vent?....

'Zeg 's even, Paolin....' wou hij beginnen.

Maar Paolin liet zich niet onderbreken, vertelde door als in een trance.

'Nee, nee.... nou de tweede.... Op een morgen, dat het nog maar schemerde, hadden een kameraad van me en ik een eend gestolen.... een mager beest.... Maar als je honger hebt.... 't Was op een boerderijtje, dat we wisten, dat leeg stond. En we hadden gemeend er eendegekwaak te hooren. We vonden het dier achter de deur, in een krat. En wij 'r van door! Maar laat ik me nou omdraaien om dat ouwe karkas van een huis er nog

eens op aan te kijken.... voor een klein bovenraam, een kop, die weer wegduikt.... Als de bliksem wij terug, het huis in.... Als we doorgelopen waren, hadden we een schot in den rug kunnen krijgen. 't Was net, of we in een val waren geraakt. De eend was de nek al omgedraaid.... die kon ons niet meer verklikken. Ik maakte de kansen op. Zaten er verscheidene boven, dan moesten wij het allicht afleggen; was het er één, dan zou de sterkste zijn, wie het meeste geduld had. Want kwamen wij het eerst buiten, dan kon hij ongedeerd schieten, als hij een wapen had; maar gaven wij het niet op, en kwam hij beneden, dan waren wij met ons tweeën hem de baas. Wij wachtten: vijf minuten, tien minuten. M'n kameraad wees, we zouën probeeren ons door het achterhuis uit de voeten te maken. Daar zag ik geen heil in. Geduld! Dat duurde nog vijf minuten, nog tien. 't Werd al volle dag. Opeens hooren we de trap kraken. 't Was een trap, achter in het voorhuis, en die we eerst niet gezien hadden. Of hij dacht, dat we verdwenen waren? Misschien wou hij vluchten en hulp halen. Ik had plotseling de ingeving, dat hij alleen moest zijn. Wij stonden vrijwel in 't donker, achter de deur. Een paar laarzen kwamen de trap af: een tree, nog een tree.... toen gluurde een kop onderuit. 't Was de kop, die ik daar straks ook gezien

had, aan 't raam.... Op 't zelfde oogenblik krijgt hij ons in de gaten.... En hij beenen maken weer naar boven. Toen heb ik mijn geweer gepakt, en als een kat ik 'm achterna.... Boven stond hij, met z'n rug tegen het raam, de oogen strak naar de trap-opening. 't Leek een boerenpummel. 'k Kon alleen zijn groote, rooie gezicht zien. 'k Lag tegen de treden op, m'n kop net aan den bovenrand.... En toen, met één schot.... hij stuikte zoo in mekaar. M'n kameraad heeft zijn zakken doorzocht.... alleen een halfleeg pakje sigaretten. Hij had zoo'n soort buks bij zich, maar geen patronen. Ik had er geen plezier meer in. In de eend ook niet. Te mager. Die hebben we aan de officierskeuken gebracht.'

'Maar kerel!....' riep de dokter verlucht, 'dat dacht ik al.... je discht oorlogsverhalen op!'

'Natuurlijk,' zei Paolin, 'maar wat zou dat? Oorlogsverhalen of niet, 't is allemaal precies gebeurd, zooals ik het u vertel.... "De eene eend is de andere waard," zei onze kapitein, toen hij hoorde, dat wij er een Oostenrijker voor hadden doodgeschoten; "jullie zijn brave jongens, hoor!".... En nou de derde moord.... die van Zondagavond....'

'Nou, móórd....' temperde de dokter. Hij voelde zich wat onbehagelijk.

‘Noem het dan een heldendaad.... zooals u wilt.... Hij was er schunnig genoeg voor! Maar die vonden ze nu juist zoo mooi, dat ik veertien dagen naar huis mocht!’

Hij lachte schamper.

‘We lagen sinds een paar dagen in onze moddergeul, nog geen honderd meter van de anderen af.... En dat was nou eenmaal zoo de gewoonte.... als er een van ons, of van den overkant, naar buiten kroop... voor zijn behoefte, begrijpt u... dan werd er niet geschoten.... dan dee je maar net, of je 't niet zag. Maar eens was er een kerel, die daar misbruik van maakte.... die kroop veel verder dan noodig was.... ze zeien, dat hij spionneerde.... 't was net, of hij ons tergen wou, zoo lang als hij werk had. Een van onze luitenants lag het eens op te nemen. Plotseling wordt hij woedend. Hij steekt me z'n kijker toe: “zie je dat?” En dan zijn revolver: “jij hebt een raak schot.... mik goed!” Ik moest lachen om de grol.... je geeft immers nergens meer om! Ik schoot.... erg mijn best doen om te mikken deed ik niet eens.... en ik schoot toch goed. Hij moet pardoos voorover zijn gevallen.... een uurlang, in de maan, zagen wij de donkere hoop liggen.... zijn eigen dikke volle maan bovenop.... En onze kerels grinniken en moppen tappen!.... Toen schijnen ze hem te heb-

ben weggedragen. De luitenant heeft me aangeschreven voor veertien dagen verlof. Ik wou wel.... ik had mijn jongen niet meer gezien sinds hij tien maanden was.... En toen ik dan eindelijk in Genua kwam....'

'Ja, dat weten we uit het proces,' sneed de dokter ruw af. Hij was zijns ondanks onder den indruk. Dan bezon hij zich ook. Het boeide hem plotseling, hoe Paolin zelf zijn zaak zou voordragen.

En met een jacht, of er alles voor hem van afhing, was Paolin alweer een eindweegs in het nieuwe verhaal, dat door de uitvoerige verslagen der couranten algemeen bekend was in het land: hoe hij in Genua allerlei voorraad had ingeslagen, om een feestelijke thuiskomst te hebben; hoe hij op 't stationsplein van Montalto dien nijdas van een Carlo had gezien, dien ze Carlo Dolci noemden.... de dokter wist wel, die de tweede maand van den oorlog al met zijn gehavende ledematen was naar huis gestuurd.... Of die jaloersch was geweest, een ander heelshuids te zien terugkomen?.... Dadelijk was die aan het hoonen gegaan.... veertien dagen verlof? hoeveel hij er dáár wel voor had moeten om zeep helpen.... of toetakelen, zooals hij was toegetakeld.... maar of zijn vrouw 'm met plezier zou zien komen?.... 'r neef, die met het schele oog, die hield haar van

den morgen tot den avond gezelschap.... en waar hij van den avond tot den morgen uithing, wist niemand....

Toen was hij, Paolin, begonnen rood te zien, als zoo vaak aan het front....; die schele gluiperd had hem altijd al dwars gezeten. Opeens was hem 't plezier van thuis te komen vergaan. Hij was door geloopt. Maar halfweg Lungomare was hij in de herberg van Het Wilde Zwijn blijven hangen... Hij had ze uitgehoord... Ze hadden gezichten getrokken, om je een ongeluk te laten begaan... Nou ja, die schele, die kwam wel bij zijn vrouw... maar als je ook een neef was, en bij de meisjes altijd bot ving.... Hoe meer ze vergoelijkten, hoe meer hij rood had gezien. Ze leken ook allemaal meer te weten, dan ze zeiden....

In den avond pas was hij opgestapt, en thuis had hij alleen 'r oude moeder gevonden. Aan haar gezicht had hij dadelijk gezien, dat zijn komst geen nieuws meer voor 'r was. - Elvira.... ja, die had naar Spezia moeten gaan, naar een tante.... En 't kind?.... 't Kind was natuurlijk met 'r mee. Wanneer ze terugkwam? Het oude mensch had de schouders opgetrokken. Wanneer ze vertrokken waren? Dien morgen. 't Adres? Dat kende ze niet uit d'r hoofd.... Hij had het pak gekocht goed in een hoek gesmeten, was op het zoldertje zijn

revolver gaan halen en was de deur uitgelopen. Hij had in 't bosch geslapen; of niet geslapen.... Den volgenden morgen was hij naar Spezia gegaan. Hij had Spezia doorzocht; hij had de tante ontdekt; geen Elvira.... Hij was weer teruggereisd; maar toen ze aan het stationnetje van Carrara stil stonden, had hij buiten het hek de schele zien langs gaan. En hij den trein uit, den ander achterna, die den binnenweg naar Montalto insloeg.... Al gauw waren ze aan het zeesparren-bosch gekomen; de schele hield den rijweg, hij liep verstoken aan den boschrand - net als bij die nachtelijke verkenning. Tot driemaal toe had de kerel omgekeken: z'n kwaje geweten! Die slappe, slungelige gang ergerde en terge de hem trouwens al genoeg! Op een gegeven moment had hij hem aan den kant van den weg zien gaan, om zijn behoefte te doen. Toen was de kolder hem in den kop geschoten; hij had gedacht aan dien Oostenrijker, voor wien de luitenant hem een kogel had gecommandeerd.... dat had dan een spion mogen wezen, dit was een verrader.... Hij had gemikt, en terdege. Maar zijn hand beefde. Het eerste schot ging tusschen de beenen door, het volgende schampte af op den boom. Er zaten maar twee kogels op z'n revolver.... De schele was het bosch ingevlucht. Hijzelf was als een gek den grooten weg teruggelopen,

had niet eens gezien, dat er mensen vóór en achter hem waren, die zich uit de voeten maakten. Een kwartier later was hij al opgepikt. En eerst in de gevangenis had hij gehoord, dat zijn vrouw over drie maanden bevallen moest.

‘Maar het is voor het gerecht toch nooit goed duidelijk geworden,’ zei de dokter, ‘of die neef het werkelijk met haar hield....’

‘En waar is het kind dan vandaan gekomen?’ vroeg Paolin heftig.

De dokter ging er niet op in. ‘Hij heeft trouwens 't heele proces niet meer beleefd,’ ontweek hij.

‘Gestorven aan den schrik!’ hoonde Paolin; ‘als 't nog geweest was om mij een poets te bakken.... maar daar was de lafaard niet eens toe in staat.... Zenuwziekte!!....’

Paolin zelf was prachtig op dat moment, zijn breede, gebronsde borst vooruitgestoken, zijn breede, sterk-geteekende kop uitdagend in den nek. Een grenzenloze minachting voor den zwakkeling, die ‘stierf aan den schrik,’ lag er om zijn trotschen mond.

‘En dus,’ besloot hij plotseling, ‘vier jaar gevangenis, toen ik misschoot, en veertien dagen verlof, toen ik raakte....’

‘Wil je je brutale bek wel eens houden,’ snerp-

te plotseling Casimiro, wiens giftige tronie om de celdeur stak. En tegen den dokter: 'Moet je zoiets nou rapporteeren of niet?.... Zijn vrouw is al wel zes maal aan de gevangenis geweest.... die huilt, dat je ziel ervan smelt in je lijf.... Hij wil ze niet eens zien!'

De dokter zweeg. Casimiro, nijdig schouderchokkend, slofte de gang weer op. Paolin's gezicht bleef een masker van hoon.

Maar als dan ook de dokter scheen te willen heengaan, greep met een hartstochtelijken drang de gevangene plotseling zijn hand vast.

'Nog even, dokter.... Nog even.... Op de vrouwenzaal, daar zit die blonde uit Marina, met die groote, blauwe oogen....'

'Ja, die knappe meid,' vergat zich de dokter. 'Wat die wel uitgehaald mag hebben?'

'St! Dat wou ik juist aan u vragen,' drong Paolin, en met een fellen glimp keek hij naar de kierende celdeur, waarachter Casimiro's verbeterden frettenprofiel nog altijd zichtbaar was. 'Ze willen het me hier niet zeggen. Ik dacht, dat u het misschien wist....'

In een hevige begeerte blaakte zijn gezicht den ander tegemoet.

- Wat een mooie kop! dacht die. - Wat een pracht van een kop! En dat was nu de kwaadbe-

faamde wilddief, waar iedereen een schrik voor had, en die wegens poging tot doodslag veroordeeld was....

Doch als Paolin nog altijd met dien heeten trek hem als naar zich toezog en dringend fluisterde: 'Vraag het voor me... vraagt U het voor me...' toen dacht hij opeens: Halt! zoover kon hij niet buiten zijn boekje gaan.... met den eenen gevangene praten over de andere.... Wat bruusk trok hij zijn hand terug.

'Die onlekkerheid, Paolin, die komt over een paar dagen wel terecht, als je op de zaal weer wat meer beweging kunt nemen.... Maar ik zal je wat geven, voor 's avonds.... En houd je nou maar kalm.... Je ziet me nog wel....'

Haastig ging hij heen. Hij zag niet meer om. Hij zag maar nooit meer om, als hij een cel uitging. De oogen, die hem dan nakeken, hieven hem anders den ganschen dag bij.

Toen Casimiro de beide deuren weer deugdelijk in hun slot had gewrikt, kwam hij haastig den dokter ahtena.

'Brutale kerel....' hijgde hij, 'te beginnen over dat mensch, dat de heele boel hier in opstand brengt. Er zit nog een ander voor 'r op water en brood.... twee cellen verder.'

'Addio!' zei de dokter. Hij was wel benieuwd,

maar hij mocht dien Casimiro niet. Hij zou beneden aan Gaetano vragen, wat er gebeurd was. Maar Gaetano wist het niet precies, en haalde er een van de wachters bij, die 's Zondags in de mis waren geweest. De bewaarder deed niets liever dan zijn mooie verhaal nog weer eens opdisschen.

‘O!’ vertelde hij.... ‘een klucht! Mijn zaal was al present en zat netjes in de banken, toen Alfonsa - ze had zich verlaat - kwam binnenstevenen, haar vijf oilammen achter zich aan, en Casimiro, die den stoet sloot. De nieuweling liep de laatste, en 't schijnt, dat Casimiro haar in den rug heeft gepord. Toen is ze kwaad geworden en heeft “Blijf van me af,” geroepen. “Stilte,” commandeerde de majoor; maar twee kerels waren opgesprongen, Paolin en nog een ander uit Lungomare, die voor valsche getuigenis zit. Paolin vooral was nieuwsgierig als een jongen, die nog niet droog achter zijn ooren is. “Zitten!” commandeerde de majoor weer. Toen heeft Paolin zachtjes gefloten, en die lange uit Marina heeft omgekeken. En hadt u dien Casimiro moeten hooren aangaan! In de kerk! Maar de vijf waren al in de kapel opzij van 't altaar verdwenen, en Alfonsa zat er voor, als een kloek voor 'r kuikens. Ze had zulke dreigende oogen, dat wij allemaal best hadden kunnen inrukken. Maar toen ik, na afloop van de mis, met mijn kudde

wou wegtrekken, kon ik Paolin op een bepaald punt niet vooruit krijgen.... 't was daar, waar hij, langs het altaar heen, die verleidelijke druif in 't oog kreeg.... en de Valsche Getuigenis leverde me precies hetzelfde. Toen gingen die twee nog bijna aan 't ruziemaken.... Nou, en toen is er rapport van gekomen....'

'Waarom moeten ze die kerels ook tempteeren met een knappe meid,' zei de dokter, 'de arme drommels, ze hebben het soms al kwaad genoeg met zichzelf....' Hij wou nog vragen, wat die knappe meid eigenlijk had uitgehaald, maar verwonderd was de bewaarder ingevallen:

'Wat zou u dan willen?.... dat ze nog een mis apart voor 't vrouwvolk lieten lezen?.... 't Is toch al mooi genoeg, dat Onze-Lieve-Heer, elke week weer aan, voor dat boeventuig op het altaar moet komen....!'

Hij draaide verontwaardigd zijn knevels op. De dokter ging heen.

Met een kwaadwillig gezicht kwam Casimiro dien Zaterdagmorgen Paolin's cel binnen.

'De directeur heeft je een dag kwijtgescholden,' beet hij hem toe, en alsof hij met een stuk vee te doen had: 'er uit!'

Paolin voelde een haat in zich opzieden; hij had den aterling een oplawaai kunnen geven, die hem slecht bekomen zou zijn; maar hij beheerschte zich. Zijn harige knuisten, geladen van vernietigende kracht, stak hij, uiterlijk tam, in de zakken van zijn buis. Casimiro, met een duw, deed hem voor zich uitgaan.

Strak van ingetoomden toorn stapte Paolin de gangen door, de trappen af. ‘Tenminste uit dat kot weg,’ smaalde het in hem, ‘tenminste, beneden, een kooi waar je lóópen kunt.’

En toen hij daarop de zaal betrad, de lange, holle ruimte met de hooge, zwaar getraliede vensters open op de binnenkoer, en, aan den grauwen achterwand verloren, de zeven kleine slaapplaatsen - er doolde een rul licht, dat alles leeg scheen te maken, een bedwelmende verveling, een reuk van bederf - was alles er nauwkeurig zooals hij zich in zijn alleenige uren aldoor had voorgesteld.

Bij het eene raam hingen de Valsche Getuigenis met zijn barstend rooden kop en uitpuilende oogen, en de korte, dikkige schoenmaker, in hun onvermijdelijk fluistergesprek verdiept. Het oude, miezerige makelaartje, dat met wissels had geknoeid, hing bij het andere raam te prevelen in zichzelf. Pacifico, de inbreker, als in een mallen sprong verstijfd, stond ergens midden in het vertrek, omdat

hij blijkbaar zijn eindeloze knikkeren plotseling had stopgezet, toen hij een sleutel in het slot hoorde; - 't was een verboden spel.

't Leek alles zoo te moeten zijn. Alleen was de voorlaatste krib, waar de kerel had geslapen, die voor straatroof moest terechtstaan, onopgemaakt; en in den hoek der zaal zag Paolin een onbekende bovenop zijn bed liggen, languit, met zijn gezicht naar de zoldering.

Hijzelf zette zich op zijn leger. Van dichterbij nu snoof hij de viezige lucht. Een pest, dat zijn brits zoo dicht bij 't privaat stond. Toch ondervond hij een soort bevrediging, iets of hij thuiskwam.

Zijn dagenlange tochten over de naakte bergen of het verlaten strand, zijn slapen in de harsgeurige zeepijnbosschen, zijn zwemmen in de lauwe zomernachtzee, dat alles was hem nooit eenzaam voorgekomen. Maar na het zes dagen en zes nachten benard zitten in een hok, leek hem dit onguur gezelschap eer een vreemdsoortig vertier. Hij vond het prettig, dat de schoenmaker, schichtig weg uit zijn gesprek, hem een goedendag toe-nikte; de Valsche Gçtuigenis wuifde ook al met een slap handje, doch dat verwaardigde hij zich niet op te merken.

Pacifico had omzichtig een knikker in zijn broekzak laten glijden en volgde met een schuin

oog den anderen, die onder een krib was gerold. Casimiro keek onderzoekend rond, hij speurde vaag verbodenheden, doch zag niets, en verliet nijdig de zaal.

Aanstands glipte de inbreker onder de krib en mikte vandaar zijn knickers den vloer weer langs: 'Zeg, Paolin, ze lopen als hazen!'

Pacifico had zich die knickers gemaakt van geweekt, gekneet en herkneet broodkruim, een eindeloos geduldwerk, dat een geheim is van vele gevangenissen. Anderen maakten er zich bloemen van, of damschiyven; de schoenmaker had een zwart-en-wit miniatuurschoentje geknutseld, dat hij als een kostbaarheid in zijn achterzak verborg. Een van die knickers had Pacifico bruin gekleurd met restjes koffie van het makelaartje, den anderen roze met rood vloerkrabsel. Een uurlang kon hij soms als een verdwaasde er achteraan draven; zijn geluidlooze sprongen op de linnen gevangenis-sloffes en het geslobber van zijn te wijde, gestreepte gevangenispak deden hem lijken op een mislukten clown. Vaak vergat hij zich, schreeuwde: raak! raak! telkens als de knickers in een bescheiden tikje elkaar ontmoetten. Tweemaal had Casimiro hem betrappt en ze hem afgenomen; tweemaal had hij ze opnieuw gemaakt. - Hij moest zich lenig houden voor een volgend karwei, als hij over een

jaar vrijkwam, placht hij te zeggen. 't Was een lange vent met een slap-bleek gezicht en fletse, blauwe oogen, doch die met plotselinge schichten gevaarlijk konden opflikkeren. Voor Paolin legde hij een aanhalige vriendschap aan den dag, alhoewel de man van bosch en zee zich weinig met hem bemoeide en op zijn indringerige toenaderingen nooit inging.

Ook nu staakte hij al gauw zijn onnoozele spelletje, kwam wat verlegen bijgeslenterd en posteerde zich op den hoek van het bed.

'Die met het rooie haar,' vertelde hij, 'is voor drie dagen naar boven verhuisd; hij had den grond in 't privaat bevuild, de lomperd... zoo'n schooier heeft geen manieren!'

Paolin gromde beämend. Den grond bevuilen, als een kat, die niet zindelijk is, dat dee je niet.

Aangemoedigd door die instemming, schoof Pacifico een eindje naderbij.

'De schoenmaker koopt 's morgens weer melk.... en hij heeft een kaars.... Vannacht heeft hij een gat in zijn laken gebrand.... Als daar geen "letter D" op zit....'

Paolin gebaarde, dat het hem niet schelen kon. De pan eten, die het makelaartje iederen dag gestuurd kreeg, en het pannetje van den Valschen

Getuige, dáár watertandde hij soms naar. Maar melk, en een kaars....

‘Als ze dát ongeluk eens den mond konden grendelen,’ begon Pacifico weer, met een driftigen hoofdknik naar het mompelende makelaartje. ‘t Is nu al van de vroegte af, dat hij daar staat te dreinen. Wat die niet door zijn zoren kop haalt!’

Paolin gromde opnieuw toestemmend. Heel de zaal was gebeten op het makelaartje; ze waren jaloersch op het lekker eten, dat zijn vrouw hem dagelijks zond; op zijn twee boeken per week uit de gevangenisbibliotheek, alhoewel de stakkerd zelden las; terwijl zijzelf, als ze hadden willen lezen, evengoed boeken hadden kunnen vragen; - en ze werden tureluursch, als hij hun met zijn verhalen aan boord kwam, waar ze geen woord van begrepen. Dat ging over tarra en disconto en endossementen.... Eén voor één, als het gemaal in zijn hoofd hem te zwart werd, klampte hij ze aan; de Valsche Getuigenis luisterde soms toe, òf hij misschien iets snappen kon; anderen gaven hem een snauw; Casimiro en Gaetano lachten hem uit. Dan droop hij maar weer af en ging opnieuw aan zijn raam staan prevelen bij zichzelf.

Paolin, in zijn gesloten kracht, begreep niet, hoe iemand zich zoo miserabel gedragen kon. Het ergerde hem.

Als echter Pacifico nog doorging met schimpen op het mannetje, verveelde hem dat al evenzoo. Bruusk vroeg hij:

‘En die nieuweling daar, in den hoek?’

Doch over dien scheen Pacifico niet te spreken. In zijn fletse oogen flitste een valsche glimp. Hij zweeg.

Voorzichtig schoof hij het laatste eindje bedrand op, dat hem nog scheidde van Paolin, en kwam vlak naast hem gedrongen. In zijn holle hand toonde hij de knickers. Het waren er drie. Een, 'n zwarte, had hij er nog bijgemaakt in de week, die Paolin was weggeweest. En terwijl zijn oogen zonderling aanblonken, had zijn gezicht een uitnoodigende mimiek en fluisterde hij: ‘samen een spelletje?’

‘Hoepel op,’ grauwde Paolin, terwijl hij humeurig uitweek. Hij zou daar achter een paar knickers gaan aanhollen.... of achter een schunnigen inbreker.... Nogal net iets voor hem! - Rustig rekte hij zijn gespierde armen, en zijn gebronsde, zwart-bekroesde borst bolde in het opensplijtend hemd.

Pacifico keek ernaar, belust en vol naijver. - Wat een kracht! Had hij ze gehad, die spieren, dan zou'en de agenten hem niet zoo gauw de baas zijn geweest!.... Maar als Paolin afwerend en onver-

schillig bleef zitten kijken, voelde hij zich uit het veld geslagen en trok af.

Een minuut later was hij weer achter zijn kniekers aan het draven; en nu hij bij Paolin toch nooit opschoot, loensden bij elken langsgang zijn dubbelzinnige blikken naar het schoenlappertje met zijn bolle kindergezicht en zijn onnoozel vriendelijke oogen. Schuw bleven die telkens gevangen in de schaamteloze lonken van den ander. Hij had het kostbare schoentje uit zijn achterzak gehaald en stond er zenuwachtig en besluiteloos met den vinger over te aaien. De Valsche Getuigenis liep op en neer door de zaal; hij kreunde en vloekte van de maagkramp, en tusschen de vlagen door treiterde hij nog: ‘Kom, vooruit! wie vertelt er 'ns een mop.... dat een mensch nog eens lachen kan.... of Paolin.... zoo'n verhaal, waar hij rapport over krijgt.... dan zijn we hem meteen weer kwijt....’

Pacifico, gemelijk plotseling, raapte zijn kniekers bijeen en slenterde naar het raam, waar hij, het voorhoofd tegen de tralies, stond uit te staren op de doode binnenplaats. De makelaar balde de vuist aan zijn voorhoofd, of hij zijn jagende gedachten niet meer bij kon houden. De man op het bed in den hoek zat star overeind, en zijn groote, grauwe hand teekende in de lucht een soort plattegrond,

waarnaar de saamgenepen oogen ingespannen tuurden.

Een geest van verdwazing hing er door die holle ruimte, achter de zware, zwarte tralie-gordijnen; een geest van verwording en verderf, van ondergang-in-ledigheid.

En daartusschen, rustig op zijn bed, zat Paolin, ruig en stoer, een gaaf natuurverschijnsel tegenover al die wrakken.

Een huilerige stem was naast hem. Het makelaartje had zijn raam verlaten, kwam angstvallig geschoven op de plek, waar daareven Pacifico zat.

‘Als er dan toch renvooien waren, waarvan je de paraaf niet kon ontcijferen...’

Paolin had een gebaar alsof hij een lastige mug verjoeg.

‘Hoepel op, asjeblijft!....’ grauwde hij, nog barscher dan hij daareven tegen Pacifico was uitgevaren.

Het makelaartje sprongen de tranen in de oogen.

‘Ik heb je daarstraks ook goedendag gezegd.... maar van mij heb je 't niet willen zien,’ verweet hij zielig.

Paolin trok de schouders op; een wreede minachting groefde zich om zijn sterken mond. - Kon je ook nogal weten, dat hij goedendag wou zeggen, zoo'n malend scharminkel!

En meteen, vóór nog het eten der anderen er was, kwam Gaetano binnen, met achter zich aan den keukenslungel - een gevangene ook - die de twee etenspannetjes droeg, welke iederen dag op dit uur verschenen; het grootste, blauwe, voor den makelaar; het kleinste, bruine, voor den Valschen Getuige.

Het makelaartje liet haastig Paolin in den steek, schoot op de twee binnenkomenden af; hij vergat de tranen, die nog in zijn ooghoeken glommen; zijn stompneus snoof omhoog; de kleine, altijd rusteloze oogen hadden plotseling een vast doel; zijn mond smakte van verlangen. Eten was het eenige, dat hem voor een oogenblik soulaas en verstrooiing kon geven. Met zijn kostbare pannetje, als met een buit, zette hij zich op zijn bed, en aanstonds begon het monsteren van den inhoud, het proeven. Een zucht van verluchting ontwelde hem. Hij at. Zijn hersens zwegen. Hij leefde in zijn verhemelte, in zijn tong; zijn lippen, slap en moe van 't moeizaam geprevel, herwonnen hun kracht; zijn kaken maalden met wellust.

En een krib van hem af zat Paolin. De tanden opeengeklemd, keek die recht voor zich uit. Maar de braadlucht van 't vleesch dreef zijn gespalkte neusgaten binnen. Een weeklang had hij geteerd op water en brood. Nu, als een hongerig wild, op

een schrale hei verloren, haalde hij den geur binnen van wat voedt en het leven redt. Hij wou niet opzij kijken; hij wou niet weten van wat en hoeveel; maar zijn diepste instinct begeerde, begeerde.... Als een knauw in zijn maag voelde hij elke reis van den vollen lepel omhoog, van den geledigden lepel weer neer in den overvloed. Als hij het krassen van dien lepel op den blootgekomen panbodem hoorde, ontsnapte hem een verwensching.

Ook de Valsche Getuigenis was zoo gauw hij kon naar het raam geloopt, de vratige oogen puilend, of ze zoo uit zijn barstend rooden kop in het pannetje zouden springen. Vlak onder den neus van het hunkerende schoenlappertje schrokte hij bij groote happen de lange slierten roodbesmeurde macaroni naar binnen. Met verbeterde vloeken at hij. De kost deugde niet voor zijn maagpijn. Toch at hij. De onnoozele oogen van den ander volgden verschrikt elke lading, die tusschen de brokkelige lippen verdween.

Plotseling staakte de Valsche Getuigenis zijn gezwelg. Met een kwaden ruk stak hij den hunkeraar zijn bijna leege pannetje toe. Een glimlach van hoop streek over het bolle kindergezicht, een teleurstelling volgde. Humeurig schraapte hij de laatste slierten bijeen. Maar ze smaakten toch lekker....

't Gezicht van Paolin trok nog zwarter in elkaar, nog onheilspellender staarden zijn harde oogen voor zich heen. - Drie van hen zessen aten dan een hap christelijk voer... straks zou hij voor zijn nap gevangenis-soep zitten, olie-soep met groente, die nooit gaar was.... Dit uur van den dag bleef telkens het zwaarste te verduren van Paolin's gevangenschap. Niet dat hij een gulzigaard was, of een lekkerbek; maar eten, dat was zoo de fleur van zijn vrijheid geweest. De verschalkte patrijs, waarvan hij de boutjes braadde op een rijzenvuur in een boschhol; de haas, dien hij verkwanselde om voor het geld een dollen maaltijd te verschransen in een vrachtrijdersherberg, waar het vrouwvolk de keuken beheerde, of er iederen dag een pastoor moest te gast komen; de zoô fijne visch, die hij ving met levensgevaar, een stormnacht ver op zee; of, toen hij, in 't begin van zijn trouwen, wel eens een weeklang braaf in de marmergroeven had gewerkt, het koppel kippen, dat hij grootscheeps van de markt mee naar huis bracht - want 'stelen' deed hij nooit - en waarvan ze samen twee dagen aten, hij, lui, in de reep schaduw tegen den warmen leem-muur, zij, God beter 't! naast hem....

En toen, plotseling, de oorlogsjaren; het kale rantsoen, afgepast in zijn bliken keteltje. En nu,

de gevangenis-soep en de gevangenis-mik.... Misericordia!

Maar lang duurde die mistroostigheid ook al niet. Zijn boonennat met wat spinazie en zijn homp brood verorberd, de etensgeuren, goede en kwade, vervlogen, dan was hij er alweer overheen. Hij, die nooit iemand naar de oogen had gezien, zou de slaaf van zijn maag wezen, of van zijn tong? En zeker niet, als hij daarmee háár in 't gevele kwam. Nee en nee.... al bracht ze ook nog zoo vaak eten boven, al bracht ze drie portie's per dag, van die vrouw wou hij noch den aanblik, noch een aalmoes. Hij krepeerde nog liever van honger! En met een diabolische voldoening dacht hij aan de keeren, dat ook voor hem de keukenslungel zijn vrachtje aandroeg, het gescherfde, gele pannetje, dat hij dien eenen avond van zijn thuiskomst nog aan den muur had zien hangen, en dat hij terugstuurde, rechtsomkeert, zonder een woord voor wie het bracht. Zij wachtte buiten, zeien ze, zij hilde. Mooi zoo, dan had ze zout bij 'r eten.... En de gele pannetjes waren verdwenen, zooals ze kwamen. Hij had niet eens willen zien, wat erin zat. Ze zou lang kunnen grienen, de bleekneus, eer hij vergat.... En een ander gezicht kwam hem voor den geest, een struisch en frank vrouwengezicht, - een gezicht van een heel ander

kaliber, een gezicht, waar geen bedrog achter stak!

En hij dacht aan die eene maal, bij zijn eerste verlof van het front, dat hij dat gezicht en dat kranige figuur gezien had, op het strand van Marina, zonder te weten, wie ze was; en aan die andere maal erna, dat hij haar vluchtig nog eens zag, op den weg naar Carrara.... Hij werd vroolijk bij die herinnering; zijn stoere leden, die zelfs een jaar gevangenis niet hadden kunnen vermurwen, schurkten en spanden zich in het narrepak, dat hij, eenige mogelijkheid van vrijheidsgevoel, altijd open droeg tot op het middel. Hij kon bijna niet laten, luidkeels te zingen; zong toch, binnensmonds: ‘Een vogel float, de lucht zag blauw....’ Dan riep hij naar de krib in den zaalhoek: ‘Hé, broer, laat je spraak eens hooren! We zijn hier gezellige jongens onder elkaar! We moeten toch kennis maken?.... Ik heb den minnaar van m'n vrouw uit den weg geholpen.... wat heb jij voor moois uitgehaald?’

Maar de kerel op het bed keek hem even met zijn genepen oogen hoovaardig aan, tuurde dan weer langs hem heen en vervolgde zijn eigen gedachten.

De schoenmaker, die na zijn eten al een paar maal de zaal was rondgeslenterd, kwam juist bij

Paolin langs. Hij hield zijn schuifelstappen wat in, fluisterde kleintjes-gebeten:

‘Heb je 't gezien?... bijna al zijn macaroni met lever heeft hij opgegeten.... hij zou naar de ziekenzaal moeten.... maar hij wil niet.... hij wil het tot Zondag uithouden....’

‘Waarom?’ viel Paolin uit, die een verdenking voelde opkomen.

De schoenlapper schrok. Hij lachte schichtig en ging ijlings door. Voor niets ter wereld wou hij, dat de Valsche Getuigenis zijn beklag zou hooren. Den ganschen morgen had hij op die maagkramp gespeculeerd en gevlact op een extra overschot, 't geen hem zoo leelijk was tegengevallen.

Hij was weduwnaar, en zijn getrouwde kinderen, gebelgd over den smaad, dien hij ze aandeed, stuurden hem niets; voor 't beetje geld, dat hij nog had, kocht hij zich melk en wittebrood, maar goed warm eten kreeg hij zelden over de tong. Niemand begreep, hoe dit kleinmoedig wezen, in een vlaag van drift, met zijn schoenmakerspriet den leerjongen was te lijf gegaan. Zes maandeën moest hij zitten voor die bedreiging.

Weer kwam hij voorbijgesliffert.

‘Hij wil niet, dat hem morgen de mis ontgaat,’ hitste hij nog geheimzinniger.

Een minuut later herhaalde zich de manoeuvre.

‘Hij heeft dien-van-de-desinfectie een vlinder in de hand gespeeld.... voor de blonde uit Marina...; morgen krijgt hij antwoord, zegt hij...’

Paolin gromde een verdoeming.

‘St!’ waarschuwde ontsteld de schoenmaker. ‘Als je je stil houdt, zal ik nog meer vertellen....’

De Valsche Getuigenis beende alweer kreunend de zaal rond; hij knerste van kwaadaardigheid. Plotseling sprong de nieuweling op van zijn bed en tierde, dat dat gejang nou eindelijk eens uit moest zijn.... Pacifico schoot toe en nam de partij van den aangevallene; zijn oogen hadden een giftigen schijn. - God hier en daar, waar bemoeide zoo'n onderkruiper zich mee? Hij vloekte boven het vloeken uit van de twee anderen. Een paar wachters schoten toe op 't kabaal, bulderden over alles heen.

‘Ze heet Rosa,’ fluisterde de schoenmaker, die andermaal langs Paolin omdrentelde.

‘En wat heeft ze gedaan?’ vroeg die heet naar den papzak heen.

‘Gedaan? Niet veel moois! Iemand met een koperen pan op zijn kop geslagen, dat hij er dood bij neerviel.... 't Was een dronkaard, dat wel, en hij had zijn zwangere vrouw een trap gegeven. Maar dat is nog geen reden.... De vrouw zelf heeft haar aangegeven!’

Paolin moest een oogenblik al zijn denken inspannen, om de beteekenis van 't plotseling gehoorde goed te verwerken. - Een dronken smeerlap, die zijn zwangere vrouw een trap gaf.... en die met een pan op zijn kop slaan.... nou! dat beviel hem!

‘Is ze getrouwd?’ vroeg hij nog feller.

Schuw keek de schoenmaker om naar den Valsche Getuige; maar die stond nog naast Pacifico, met een laatste schimpwoord voor den nieuweling. De wachters vertrokken.

‘r Jongen is in den oorlog gesneuveld. Toen heeft ze niemand meer gewild.... Er waren er anders genoeg achter haar heen....’

In Paolin's hoofd was het een lichtval over een lichtval. Een zoo woeste vreugde kwam er over zijn trekken gevaren, dat hij bijna angstwekkend werd om te zien. Hij sprong recht op zijn beenen, pakte den verbouwereerden schoenlapper om het middel en tilde hem drie voet van den grond; dan sprong hij op Pacifico af:

‘Geef hier die knickers.... i k speel vanmiddag!’ En tot ieders verbazing bleef hij wel een kwartierlang rondhollen door de zaal, met sprongen en draaien zoo uitgelaten, als de inbreker zelf er nooit te zien gaf.

Tweede hoofdstuk

EN den Zondagmiddag daarop zat Paolin weer in de strafcel. Hij zat 'letter D'. Geen soep, en niet het uur vrije lucht, zoomin als de vorige maal; maar ook geen stroozak en geen lakens.

De mis van dien morgen was zonder uiterlijke wederwaardigheden voorbijgegaan. De vrouwen waren de kerk binnengekomen, de twee kippendieveggen vooruit, Rosa in 't midden, de twee oude wijven achteraan. Rosa, zonder een blik, noch naar rechts noch naar links, was ingetogen statig langsgegaan, en Alfonsa had haar in den uitersten hoek van het kapel-alkoofje doen zitten, waar niemand haar kon zien. Maar Paolin had allang begrepen aan het zuur-zoete gezicht van zijn mededinger, dat er geen antwoord op diens 'vlinder' was geweest.

En met hetzelfde instinct, waarmee hij op zijn strooptochten zich zei: 'Links van den weg zit er wild, rechts niet,' - met datzelfde instinct voelde hij nu: hij, Paolin, hoefde niet eenmaal een 'vlinder' te sturen.... die vrouw dacht toch wel aan hem.... die had hem den vorigen Zondag her-

kend, zoals hij haar.... en die had hem best begrepen....

Hij voelde het aan den verzeerden stap, waarmee ze liep, aan haar helderen, vasten blik, aan haar rustige gezicht. Een felle trots deed zijn hart zwellen, en de kerkdienst was als een feest aan hem voorbijgegaan.

Dien middag werden zij vroeger dan anders gelucht. De zon was nog heet binnen de huishooge, grijze muren van hun 'wandelpark', en ze zaten mannetje aan mannetje op hun hurken in den smallen reep schaduw langs den Zuiderkant. Dat vroege luchten in de hitte maakte een algemeene stemming van baloorigheid gaande. De nieuweling verwaardigde zich weer eens zijn mond open te doen en schold op de bewakers, de rothonden, die hun een hoek schaduw beknibbelden, om zelf met den Zondag een half uur eerder vrijaf te hebben.... Pacifico, met kleine, venijnige zetjes, zat hem ongemerkt aan te hitsen; hij hoopte, dat de ander nog verder zou gaan en gehoord zou worden; - dan kreeg hij rapport. Het makelaartje bibberde ondanks de hitte, of hij de koorts op 't lijf had.

En plotseling riep de Valsche Getuigenis: 'Ze heeft van ja geknikt tegen me, van morgen, in de kerk.... hebben jullie 't gezien?'

Paolin keek opzij met een blik om bang van te worden, maar zijn stem klonk verpletterend kalm, toen hij hoonde: ‘Goed praatje voor een valschen getuige....’

‘En toch heeft ze van ja geknikt, en ze kreeg een kleur als een boei. Praccini heeft het ook gezien....’ (Praccini was het schoenmakertje).

‘Dat lieg je,’ snauwde Paolin; ‘ze heeft niemand toegeknikt.’

‘Niemand?.... omdat het niet tegen jou was!’

Het vervaarlijke gezicht van den ander was hem niet ontgaan; hij loensde bang opzij. Toch treiterde hij nog door:

‘Pas maar op, als jij loskomt, zijn wij al een jaar getrouwd....’

‘Getrouwd?’ schreeuwde Paolin; ‘zoo'n gluiperd, dacht je, dat ze die zou willen?’

De algemeene overprikkeldheid deed als een zengende wind de ruzie aanstonds laaiend uitslaan. De twee mannen vlogen overeind, stonden met stekende stierenoogen tegenover elkaar. En nog hinnikte de tergende lach van den een, of als een hamerslag beukten de knoken van den ander.... De kerel wankelde; dan, laag bij den grond, om met een verraderlijken stomp-in-de-buik een duister onheil te stichten, leek het of hij op zijn beurt uitvallen wou; doch Paolin deed hem nogmaals

terugtuimelen met een schampenden slag langs de kaak. De Valsche Getuigenis, wild van woede en pijn, nam een verwaasden aanloop, maar vóór Paolin nog tijd had tot den genadestoot, waren Casimiro en twee andere wachters toegeschoten, om van achteren den geweldenaar te overmeesteren.

De cel, waarvan ditmaal de deur achter Paolin in het slot werd geknarst, was de laatste in de rij, vlak onder het dak en met haar buitenmuur op het Zuiden; zij was verreweg de heetste, en daar zij in jaren niet gebruikt was, niet nieuw gekalkt gelijk die, waaruit hij den dag te voren was losgelaten.

Als een wild dier, dat ze in een kooi drijven, zoo had Paolin zich laten sleepen en er binnen gooien. Heel zijn wezen was in gistenden opstand; zijn bloed brandde. In een roekeloze woede beende hij de paar meter in elke richting af, en weer terug, en weer heen, en weer terug. Hij had schreeuwen en grommen als een beest in een val. Langs zijn gezwollen gezicht, en langs zijn leden, gezwollen van het woest verzet, gudste het zweet. Hij greep zich bij den strot, of hij stikken zou. Er was geen enkele gedachte, geen enkel beeld in zijn hoofd; noch het beeld van zijn tegenstander, noch de gedachte aan

Rosa, noch het bewustzijn van zichzelf. Hij voelde ook berouw noch spijt. Zijn aard was als een onweer of een storm; wat er gebeurde, gebeurde. Berouw of spijt had hij nooit gekend; wel razernij over mislukkingen of onrecht. En op zijn linnen gevangenssloffen, die niet eenmaal de woestheid van zijn stappen aan zijn eigen ooren weerkaatsen konden, beende hij de paar meter heen en weer terug, en weer terug en weer heen, tot hij eindelijk amechtig op de krib viel, die met zijn drie holuitgelegen planken hem tot rustplaats zou dienen voor vele nachten lang.

Toen hij ten leste wakker werd uit een slaap, zooals hij er vele gekend had na zijn tochten van dagen en nachten de wouden door, een slaap, die een bewusteloosheid was eer dan een slaap, - zag hij, inplaats van het prille morgenlicht door de groene hallen, een streep vale middagzon op de zwart en grauw begriffelde deur van zijn cel. Bijna een etmaal was hij weg geweest; het water in zijn kruik hadden zij ververscht, zijn brood voor den nieuwen dag lag klaar naast het onaangeraakte van den vorigen; 't was hem alles ontgaan. Zoor van leden en leeg van hoofd kwam hij overeind zitten, en als in een droom nog, bestaarde hij die vreemd getatoueerde deur, op nog geen twee meter van hem af. Het voeteneind van zijn krib raakte haar

bijna. Zwaar, zwartbruin hout was het, met zwarte naden en voren van ouderdom, en zwarte knoesten, die staarden als oogen van een-oogige menschen. En over dat doode en toch levende iets uit bosch en boom, spon zich het raadsel, de verbijstering van wat door jaren en jaren heen de wanhoop en de hoop van benarde zielen daar had ingegrift. Hij zag letters en letters, over en door elkaar soms, als het gedrang van een menschenmenigte; cijfers, die berekeningen waren, cijfers, die jaren beduidden. Woorden, die hij niet te spellen wist, woorden, die een misdaad opriepen. ‘Die blanke keel’ las hij. Hij zag teekeningen, onbeholpene, gruwelijke, ontuchtige. Bovenaan de plint maakte zich plotseling, uit den wirwar der krabsels, één klein, fel beeld los: gekruist, een dolk en een mannelijk lid, waaronder stond, in vierkante, scherpgesneden druklettertjes: ‘elk zoekt zijn doel.’

Zijn blikken raakten gevangen in de benauwende verwarring; die deur werd hem een obsessie. Als hij onderuit schoof op zijn krib en zijn beenen strekte, zou hij haar kunnen bereiken.... en het leek hem, of hij er bang voor was. Zou ze dik zijn, die deur? Een handbreed dik? Een handbreed hout, een weefsel van duistere teekens, hield hem vast in dit grauwe, garstige hol.... Een nieuwe razernij begon te zieden in zijn bloed. Met gebalde vuisten

sprong hij overeind. Hij had die deur te lijf kunnen gaan. En hij bleef er ver van. Dan onderscheidde hij plotseling, onder latere schrifturen bedolven, den vaag rooden omtrek van een groot hart, en daarin, vaag, roode stukjes lijn, of er letters hadden gestaan. Hij herinnerde zich een verhaal, dat gevangenen vaak met hun bloed schreven op de muren. Uit zijn diepste instinct borrelde de begeerte op, ook ergens op deze wanden een rood hart in te krassen. Een bloedroode R teekende zich af voor zijn oogen, zonder dat zijn verstand nog herkende of zich rekenschap gaf. Zijn bliken zochten de vier kleine muurstukken af en de zoldering, of hij niet ergens een spijker of een haak ontdekken kon, - den spijker, den haak, dien rijkdom van den opgeslotene in de naakte cel. Zijn geoefend stroopers-oog herkende wel de gaten, waar ze uitgetrokken waren, maar den spijker of den haak zelf vond hij niet. En al maar nieuwe letters en namen en cijfers ontdekte hij op dezen onderzoekingstocht, koppen met vreemd-groote oogen, tegen-natuurlijke voorstellingen. Sommige datums, met een halsstarrige opdringerigheid, herhaalden zich van wand tot wand. En plotseling rukte een half verwischt opschrift, dat hij al verscheidene malen was tegengekomen, zijn bewustzijn open: 26 Mei, en dan een naam, en dan een jaartal, 1822. Met

een vlijmenden schrik dacht hij: dat was zijn eigen bevrijdingsdatum: 26 Mei 1922....

‘Sacramento!’ schreeuwde hij. Een rauwe helderheid kwam in zijn hoofd gevaren. Drie jaren nog! Nog drie volle jaren zou hij hebben uit te zitten, als het Hof zijn vonnis bevestigde. En tegelijkertijd stond het beeld van Rosa voor hem, het tandtergende beeld van haar welige, uitdagende wezen. Een wilde begeerte doorzinderde zijn stoere lichaam; dan sloeg een dompe wanhoop in hem neer voor het gapende gat, voor de zwarte eeuwigheid dier drie jaren gevangenschap.

Hij viel terug op zijn krib, en voor het eerst sinds hij gevangen zat, voor het eerst sinds hij geen kind meer was, sprongen de tranen hem in de oogen.

't Duurde maar kort. Hij greep naar zijn kruik, zwolg groote teugen naar binnen. Werktuigelijk greep hij ook naar zijn brood, werktuigelijk at hij. In zijn gedachten was maar een gedachte meer: Rosa. Rosa, de mooie, de trotsche, de goeie meid! Hij herleefde dien vroegen herfst-morgen, toen hij haar de eerste maal zag. Den avond tevoren was het gerucht rondgegaan, dat de bolle zee een massa wrakhout had aangespoeld, en dien ganschen nacht was hij met een kameraad aan het strandvonderen geweest. Hij moest al gauw terug naar het front,

en hij wou brandhout laten in zijn huisje. Zijn kind stond op geboren worden. Een eerste lading hadden zij in het mastbosch van Lungomare verstoken, en met een andere vracht op den rug kwamen zij bij 't aangeloren van den morgen het blinkendvochte strand naar Marina di Montalto afgestapt. Daar, in dien frisschen dageraad, was men bezig een zwaar net uit de nog altijd sterk bewogen zee op te trekken; tot ver over het zwalpende water rondde de kring der zwarte dobbers. Een twintigtal visschers, oud en jong, trok er in het gareel; en een der eersten, op de plaats, waar de kracht van een man noodig was, wrocht een forsche jonge vrouw. Haar gezicht was niet te zien; de roode hoofddoek was haar langs de slapen gezakt, voorover als zij hing te sleepen aan de lijn. De mannen vloekten en steunden bij 't zwaar karwei, dat zij aanzetten met hun eentonigen roep, die telkens, langgerekt en rauw, het zeegeruisch doorkreet. Slechts langzaam vorderde de kleine karavaan, terwijl zij moeizaam, palm bij palm, de houten klampen deden opschieten langs het kabeltouw.

En plotseling had hij, Paolin, ondanks zijn nachtlangen strandvonderstocht, zich de lust in de knoken voelen jeuken, zijn aandeel te hebben aan dat bruisende krachtvertier. Zijn vracht hout had hij op het strand gegooid en met een ruk was hij in de

rij geschoten, vol van baldadig vuur. Zijn vuisten klauwden de lijn langs; een houtklamp had hij niet; de naakte kabel striemde en schuurde zijn handpalmen; maar, ha! wat hij zijn hart had opgehaald aan dat heftige hijschen en sjoeren, dat sterker trekken dan de trekkende zee!

Vlak voor de vrouw met den rooden hoofddoek was hij terechtgekomen, en hoe feller zijn kracht zich uitvierde, hoe heviger hij haar hijgen in zijn rug had gevoeld. 't Was, of zij plotseling dubbel hard opschoten.

Toen de eerste kronkels van het net, met veel wier en zilverglimpen van visch, op het strand kwamen uitliggen, en het trekken zoo zwaar niet meer viel, had hij, even plotseling als hij ingevallen was, het werk weer verlaten. Maar toch had hij nog achterom gekeken naar dat kranig stuk meid. En ook zij, vanuit haar gebogen houding op, had het hoofd geheven: een breed, blank gezicht, verhit van inspanning; blonde vlokken, aan den rooden hoofddoek ontsnapt; donkerblauwe oogen, vurig en zacht tegelijk; en binnen den hijgend glimlachenden mond de gave rijen sterke, witte tanden. Even maar had ze opgezien; haar lippen hadden een onhoorbaar 'dank je' gemompeld; dan had de eentonige krachtzet-roep haar weer meegevoerd in de stuwing van den arbeid.

Lang bleven Paolin's gedachten verloren in dat heugelijk tooneel. Hij begreep nu niet, hoe hij het dienzelfden morgen al had kunnen vergeten, en dat hij er niet weer aan gedacht had vóór die andere maal, dat hij haar meende te herkennen langs den weg naar Carrara, boven op haar karretje met manden fruit.... En nu, een week geleden, in deze gevangeniskerk....

Werktuigelijk maalde hij zijn brood, dronk hij zijn water; de herinnering was hem meer voedsel en laafnis dan water en brood.

Hij dacht aan het verhaal van den schoenlapper. De prachtige meid! De goeie meid! Hij zag haar in het felle ruzie-tooneel, dat haar naar de gevangenis bracht: den dronken bruit, de zwangere vrouw, de schoftige trap.... en dan zij, als een vlam van rechtvaardigheid, die uitlaaide.... Met een koperen pan had zij den lafaard op zijn kop geslagen.... hij zag hem waggelen en in elkaar zakken, en de angstig-gillende, zwangere vrouw over hem heenbuigen, en dan oprazen tegen de wreekster.... En hoe zou zij daar gestaan hebben, Rosa, de heerlijke, vurige furie?.... Een lach van diep welgevallen ontwelde aan Paolin's ruigomstoppelde lippen.

En voor het eerst dacht hij ook aan zijn mededinger... de Valsche Getuigenis... 'de Slijmige'

zoals zijn spotnaam was bij hen in Lungomare; wat dacht die?.... dat zij, Rosa, zoo'n kwal zou willen?.... De blaaskaak!

En Paolin lachte opnieuw, een grollenden lach, die daverde binnen de vier enge wanden van zijn cel, zoo geweldig, of alles uit elkaar zou moeten spatten.

Van hem, van Paolin, zou Rosa wezen, dacht hij in een kinderlijk-gaaf zelfvertrouwen.... Natuurlijk zou ze van hem wezen.... Ze moest van hem zijn! En hij zag weer den tandtergenden lach van haar weligen mond, zooals ze die eene keer naar hem had omgekeken.... zooals ze eens, op welken verren toekomstdag, hem aan zou zien en achterover zijgen in zijn armen....

Langzaam kropen zijn dagen om in de heete cel. Hij lag op zijn harde krib, hurkte aan den uitgetreden vloer, beende zijn paar passen in elke richting, tot zijn kop ervan duizelde. Soms op het uur, dat de hitte te ondraaglijk werd, overviel hem een vlaag van razernij, tot door het luikje van zijn deur de bedreigende bulderstem van Casimiro hem tot rede bracht. Alle teekens en teekeningen aan deur en wanden had hij doorvorscht en als van buiten geleerd: het roode hart met het verwischte inschrift, de rare boom met de twee namen in den tronk, de landkaart van Italië, het profiel met het

groote oog, de kreupele versjes, de onnoozele lijnen der obscene bedoelde tooneelen, en de datums en de optelsommen en de onbevatbare figuren. Hij herkende ze allen bij den eersten aanblik. Sommige wekten zijn nieuwsgierigheid op, andere zijn minachting of zijn afschuw; nog weer andere trokken hem zijns ondanks in hun duistere betoovering. En vele ervan werden hem telkens weer nieuwe aanleiding om te denken aan Rosa.

Toen de helper - een gevangene ook - die tweemaal per dag zijn bak kwam leegen, voor een oogenblik zijn bezempje had laten staan, wist Paolin er een eindje ijzerdraad van los te peuten. Met dat eindje ijzerdraad, in een onuitputtelijk geduld, trok hij een meter-hooge R aan den wand boven zijn brits, telkens langdurig poozend in het bedenken, hoe die hoofdletter R ook weer verliep. Als hij meende, iemand te hooren komen, verstak hij zijn werktuig in een spleet van den vloer; eens had hij een morgenlang werk het er weer uit op te krabbelen.

Aan dien-van-de-desinfectie wist hij een keer te vragen, naar welken kant heen de vrouwen-afdeeling lag. Naar dien kant gingen voortaan zijn gedachten. Hoe zou zij 't er hebben, met die twee onnoozele kinderen en die twee boosaardige, ouwe wijven? De dikke Alfonsa was niet kwaad voor

haar volk, werd er gezegd. Wanneer zou haar zaak voorkomen? Hoe lang zou ze krijgen? Dat vooral! Tweemaal fluisterde hij deze vraag aan dien-van-'t brood-en-'t-water in; maar hij kreeg geen antwoord. Misschien wist de slungel het niet. Van één ding was Paolin zeker: ze zou minder krijgen dan hij.

Eens kwam ook dokter Lapi naar hem zien, zonder dat hij zich ziek had gemeld. Het bezoek liet enkel een leegte achter. Paolin had slechts één doel: iets over Rosa's proces te weten te komen, en de dokter deed niet anders dan die vragen ontduiken. Doch de uitdrukking van zijn gezicht: man, het spijt me, maar ik mag niet, - dat gezicht als een dichtgeplakte brief, bleef hem lang nog bij.

Toen Paolin, na de tien dagen, die ze hem volledig lieten uitzitten, weer in de zaal terugkwam, bleek zijn voornaamste ergernis daar weggenomen: de Valsche Getuigenis was naar de infirmerie verhuisd.

Pacifico, de inbreker, knikkerde niet meer; op de leeggekomen plaats aan het raam hing hij in geheimzinnige overredingsgesprekken tegen den dikkigen schoenmaker aangedrongen, die zenuwachtiger en besluiteloozer dan ooit zijn wit-en-zwarte miniatuur-schoentje stond te streelen.

Paolin trok zijn neus op; 't beviel hem niet.

Soms wendde het slapbleeke gezicht van den inbreker zich af, en tegen de tralies aangedrukt, staarde hij radeloos de binnenplaats over. - Als ze mij óók maar ergens voor gebruiken wouen.... Op de ziekenzaal.... of in de keuken, klaagde hij verbitterd.... als je maar iets te doen had.... als je nog de bakken mocht leegen....

Vanaf het andere raam stond met vreemde, leege oogen het makelaartje naar hem te kijken. Nog zieliger en miserabeler was die geworden dan voorheen. - Hoe kon iemand bij zulk goed eten zoo afmageren, dacht Paolin; en toen hij goedig dan eindelijk maar eens een praatje met hem ging maken, bleek de trage stroom der endossementen en renvoeien in het malend hoofd verzand, doch uit de kleine, ronde oogen sprak een nog veel banger verbijstering. Hij murmelde over zijn vrouw, die haar huis uit zou moeten, en over zijn zoon in Tripoli, die hem vervloeken zou.... vervloeken.... vervloeken.... en over zijn broer, dien hij te schande had gemaakt; en wanneer zijn proces voor kwam.... de schande!.... de schande!....

‘Vooruit, man!.... jammer zoo niet!’ zei Paolin ruw. Hij vond het niet prettig, het ventje te zien aftrekken als een hond, die een schop heeft gekregen; maar met dat gegrien wist hij geen weg.

Het beste kon hij nog opschieten met het stel in den hoek der zaal; dat was die met de rooie haren, die voor straatroof zat en uit zijn strafcel weer terug was, en de kerel met de groote, grauwe handen, die Paolin tot dusver altijd op zijn krib had zien liggen. Die twee waren samen bezig aan een reuzenwerk: den vuurtoren van Genua op zijn rots maakten ze, een halven meter hoog.

De rooie weekte en kneedde het brood; de ander, die machinist was geweest, peuterde alles in elkaar. Ze hadden permissie voor dat werk. Die 'rooie' viel nog wel mee, al was het een vuilik. Zijn rossen ragebol hadden ze hem afgeschoren, omdat er te veel wild huisde in dat bosch. Nu leek hij net een biljartbal, een rooie van achteren, en van voren een witte met twee naakte varkensoogjes erin en een mond, die bij 't lachen openspalkte van het eene oor tot het andere.

Zijn maat, die eerst te hoovaardig scheen om met iemand een woord te wisselen, bleek omgeslagen in een mooiprater, prat op zijn werk. De rots, de trappen erheen, het pleintje met de huisjes, de toren zelf.... dat alles eischte een gedurig en uitvoerig en welsprekend commentaar, de dagen door.

Pacifico kwam nooit in hun buurt; de hoovaardige had een groote minachting voor hem, want

dezelfde pracht-inbraak, waarvoor hij in den val was geloopt, had Pacifico jarenlang op het oog gehad, en nooit aangedurfd. - 't Is een Mietje, hoonde hij.

Paolin luisterde toe, afwezig; al gauw keerde hij zich weer af en plantte zich op zijn bed, de ellebogen op z'n knieën, de kin in zijn handpalmen. Hij soesde over Rosa; zijn dagen, hoe langer hoe meer, waren vervuld van haar. En zooals hij zich in de strafcel urenlang niet eenzaam meer had gevoeld, zoo voelde hij nu, in de zaal met de anderen, zich vaak niet eenzaam genoeg. Ineengedoken zat hij onderuit te kijken met zijn duivelsche, bruine oogen, en gedurende lange tijden zag hij van de anderen niets dan een vaag bewegen van vormen zonder zin. Kwamen ze bij hem hangen om te praten, dan, meer dan eens, snauwde hij ze weg. - De prachtige meid! de goeie meid! Hij zag haar in heel 'r gave, vurige, krachtige wezen; hij wilde haar, en hij wist, dat ze van hem zou zijn.

Plotseling versomberde zijn blik, en een vloek stiet tusschen zijn ruig-omstoppelde lippen uit. Wie weet.... drie jaar nog, voor dat alles waarheid zou worden.... Hij vloog op uit zijn hoek, waar hij gezeten had als in een paradijs, en beende met woeste stappen de zaal op en neer, een leeuw in zijn kooi, den kop omlaag, en wee dengeen, die

dezen getergden woud-koning dan voor de voeten liep!

Den eersten Zondag, dat hij weer in de kerk zat, kwam ze langs en keek opzij, maar zonder hem zoo gauw in 't oog te krijgen. Den Zondag erop zat zijn zaal vooraan, en achterom den hoekpilaar van het altaar zag hij haar, en zij zag hem. Haar gezicht bewoog niet, noch glimlachte, maar werd als van een innerlijken glans betogen. Den ganschen kerkdienst zaten zij in elkaars blikken gevangen, en als er geknield moest worden of weer opgestaan, waren zij de laatsten, die het merkten. Paolin voelde zijn kop gloeien en zijn hart tintelen van vreugde. Ook Rosa's oogen gloeiden in haar bleek gezicht.... Zag zij zoo bleek van het gevangenisleven, of van overmeesterdheid? Soms knipte zij met de wimpers, als keek zij in tegen een te sterk licht, en haar lippen gingen vaneen als bij iemand, die achter adem komt. In Paolin's oogen fonkelde het, en hij had moeite niet hardop te vloeken van vreugde.

In de dagen, die volgden, dacht hij vaak, dat ze hem met geen stok de gevangenis uit zouden krijgen, zoolang zij erin zat, en hij des Zondags in de mis met zijn oogen bezit van haar kon nemen.

Den keer erop kon Rosa zich niet goed houden; vanuit haar ingetogen houding knikte even haar

lachend gezicht hem toe. Niemand had het gezien. Maar Paolin, zoals een paard te stampen staat, dat men te lang laat wachten, had een trap tegen de bank gegeven, dat die kantelde en bolderend weer terugbotste, 't geen in de schemergrauwe, stille kerk een opschudding gaf, die hem op twee dagen celstraf te staan kwam.

Hij kreeg de cel der laatste maal, en tot zijn vreugde, al was het de slechtste. Want hij sliep als in een hemel onder de meterhooge R, die hij in den wand boven zijn krib had gegrift.

En toen hij daar die twee dagen opgesloten zat, bemachtigde hij van den gevangene, die zijn bak kwam leegen, een snipper grauw papier en een stompje potlood; en met de ruige, onregelmatige hanepooten van wie maar schaarsche malen in zijn leven een schrijftuig voert, schreef hij de weinige woorden:

‘Rosa, als je eruit komt, wacht op mij. Je bent van mij. Paolin.’

Wekenlang zag hij uit naar een levensteeken. Er kwam geen antwoord. Zou de schooier zijn vlinder wel aan het rechte adres hebben bezorgd?

In de kerk zag hij haar niet meer. Hij was op de strafplaatsen ver van het altaar gezet. Paolin werd onrustig. - En toch, zei hij zich herhaaldelijk,

toch was hij zeker van zijn zaak. Rosa was van hem, en ze wou van hem zijn!

Op een morgen - 't was bezoekdag - kwam Gaetano binnen en snauwde: 'Nummer 77, of je vandaag soms beneden wilt komen, je vrouw is er weer.'

In het begin zijner hechtenis was Elvira ettelijke malen aan de gevangenis verschenen. Hij had steevast geweigerd, 'die hoer' te zien. Hij was er voor bij den Directeur geroepen, die op zijn gemoed wou werken en hem vertelde, hoe bedroefd ze telkens weer heenging. 'Krokodillentranen,' had Paolin gegromd, 'nu ze geen twee mannen en één kind meer heeft, maar twee kinderen en geen man.... Laat ze maar grienen.... ze zal zich wel troosten met een ander!.... Ik moet haar niet meer.'

Bij het proces was zijn houding van een verpletterende minachting geweest, die ternood met een blik opzij haar verwaardigde. De vrouw had niet geweten, hoe zij zich houden moest. Er ging van dat verholen gezicht een vreemde bekoring uit; zij had lange, nog mooie trekken onder een laag voorhoofd, en slaafsche oogen, waarin soms een glimp van lichtzinnigheid versprong, of die misschien eer de toegeeflijke zwakte uitdrukten van vrouwen, bestemd om gemakkelijk genomen te worden.

Het tweede kind was toen al geboren. Maar als zij daar opeens, ter gerechtszitting, haar prachtige kerel terugzag, met zijn halfgeloken, hoonenden blik en zijn smalend trotschen mond, toen had zij zich zoo jammerlijk vernederd gevoeld, en zoo vol verliefdheid en berouw, dat haar wanhopige huilen niet had kunnen bedaren. - 't Was háár ontrouw, die 'r man tot zijn misdaad had gebracht, snikte ze maar. Iedereen in de zaal had medelij met haar gehad, behalve Paolin, die haar verachtte tot om haar lamenteerend schuldbekennen toe.

En dezen morgen opnieuw had haar 't verdriet en het altijd knagend verlangen naar de gevangenis gedreven.... en daar was zij, vervaard en bedelend, terwijl juist Paolin te denken zat aan Rosa's stoer en open wezen.

‘Nummer 77, of je vandaag soms beneden wilt komen.... je vrouw is er weer....’

Paolin keek verwonderd opzij; Gaetano las al het hard afwijzend antwoord van zijn lippen. Maar met een lobbesachtige loomheid rees Paolin overeind, terwijl hij onverschillig zei: ‘Mijn vrouw? .... góed.... vooruit maar!’

Geduldig toog hij mee, de gangen en portalen door, en de binnenplaats over, naar het raster.

En toen hij haar daar bleek en bevangen, met

roodgeschreide oogen achter de tralies zag staan, zei hij:

‘Zóó, ben je daar?’

Zij zweeg. Tranen rolden over haar wangen.

‘Wat kom je eigenlijk doen?’

‘Paolin, ik wou je zeggen....’

‘Nou....?’

‘Ik wou je zeggen,’ schoot ze opeens door, ‘dat ik nooit van dien ander heb gehouden, alleen van jou....’

Zij verwachtte, dat hij zou gaan schelden, of vloeken. Hij zei alleen: ‘Komaan.’

‘Het is de waarheid, Paolin.’

‘Ja, dat bewijst je tweede kind,’ deed hij nuchter; ‘en 't is nog de vraag, of 't van hèm was, den lammeling; 't zou me verwonderen, als hij ertoe in staat was geweest.’

Hij bezag zijn vrouw. Hoe haatte hij die weifelende, gedweeë gestalte.

Gaetano, op een afstand, draaide onrustig. Spreken over het slachtoffer van de misdaad, leek hem geen onderwerp, dat hij toestaan mocht.

‘Dat heb je bij 't proces ook nog gezegd,’ drong ze aan; ‘maar ik heb nooit.... nooit....’

‘Mooi zoo,’ lachte hij, en het klonk niet eens hoonend, maar alsof hem de zaak volkomen koud liet.

‘Ik heb er zoo'n spijt van gehad, Paolin,’ smeekte ze.

‘Komaan,’ zei hij weer. Dan plotseling, zich verbazend: ‘Maar, schaap, waarom vertel je mij dat allemaal? 't Kan me geen sikkepit schelen.’

Zij trok nog bleeker. Wijd staarden haar oogen hem aan.

‘Paolin....’ bracht ze nog uit, en barstte opeens in een hartbrekend snikken los.

Paolin keek geërgerd opzij, zag dan om naar Gaetano, of het nog niet gedaan was.

‘Geef 'r een goed woordje, de stakkerd,’ zei die.

‘Een goed woordje?’ lachte Paolin, ‘k ben nog al een man voor goeie woordjes....!’

Elvira keek uit haar snikken naar hem op.

‘Kom, vooruit,’ zei hij, ‘na-jammeren helpt niet. Wat gebeurd is, is gebeurd; en afgeloopen.’

Toen klampte Elvira zich vast aan haar laatste steunpunt. Zonder stem bijna zei ze:

‘Paolin, vraag je niet naar Lallo?’

Lallo was hun zoontje, een tien maanden oud pas, toen Paolin, bij zijn tweede verlov, voor het laatst hem gezien had. Hij moest nu drie en een half jaar zijn.

‘Is 't een mooie jongen?’ kwam de vader, wat minder stug.

‘O, Paolin....’, wou ze gaan vertellen.

‘Natuurlijk is 't een mooie jongen,’ brak hij kort-aangebonden af, en een oogenblik fonkelde er iets warmers in zijn oogen. - Maar, hoeveel mooie bengels mochten er wel van hem rondlopen tusschen Montalto en Lungomare vanuit die rake jaren van vóór zijn huwelijk, - bengels, waarvan hij den naam niet eens wist... waarom moest dan déze, van déze vrouw, hem meer aan 't hart gaan? Zijn gezicht trok trotsch en koud. Hij zweeg.

‘Paolin....’ begon ze opnieuw, en stotterend: ‘als je.... uit de.... gevangenis komt....’

‘Geen zorgen voor den tijd,’ meesmulde hij, ‘hou je maar taai!’

‘De tien minuten zijn om,’ waarschuwde Gaetano.

‘Dag Paolin,’ kwam ze nog vol benauwenis.

‘Groet de bosschen van me,’ lachte hij, ‘en als je soms een haas ziet....!’

En toen hij, naast Gaetano, weer door de portalen en gangen terugging, kwamen zij plotseling, bij de deur van de infirmerie, dien-van-de-desinfectie tegen. Paolin zag dadelijk aan zijn vreemde gezicht, dat er wat bizonders aan de hand was: zijn spiedende oogen schenen iets te beramen, iets af te mikken.... Opeens zwabberde hij zoo onhandig met zijn volle emmertje creolien-water, dat de cipier, die hem begeleidde, een plens over zijn

laars kreeg en vloekend opzij sprong, tegen Gaetano op. In 't zelfde oogenblik voelde Paolin iets koels en kantigs door het split van zijn boezeroen heen langs zijn lijf glijden. Een wilde vreugde was door hem heen gevlaagd en tintelde tot in zijn kruin en in zijn teenen. - Rosa's antwoord! dacht hij dadelijk.

Maar, wat bliksem! waarom bleef die Gaetano nu juist dezen morgen rondhangen in hun zaal, neuzen bij den vuurtoren van Genua, kletsen met Pacifico.... Razend van verlangen zat Paolin op den rand van zijn brits.

Een vol kwartier later eerst kon hij het kantige te voorschijn zoeken: een vierdubbel opgevouwen papiertje. Heimelijk plooid hij het open; weinig woorden in een mooi handschrift, dat zeker niet het hare was: 'Groeten van Rosa. Het is goed.'

Een golf van donker bloed voer hem uit het hart naar het hoofd, een golf van bonzende vroolijkheid. Toch was het geen verrassing; en het was geen nieuws. Het was als een klok, die met een zwaren, klinkenden galm terugvalt, omdat hij is opgetrokken en terugvallen moet; een klok die luiden gaat, omdat het de wil was van den klokkenist, dat zij luiden zóu. Hij wou Rosa, en dus wou Rosa hem. Het was de bevestiging van een noodzakelijkheid, van een natuurwet. 'Het is goed!'

Ja, het was góed, het was een beklonken toekomst van geluk, zoo zeker als de zon of als de zee.

En van dien dag af was deze ruige strooper en visscher en strandvonder, wiens aard de matelooze wijdheid was, misschien de eenige gevangene in het Fort van Montalto, die uren en soms dagenlang de vrijheidsberooving maar weinig voelde, omdat zijn verbeelding vrijbuitte in een toekomst, die vol woest geluk was.

‘Ha, de rijke jacht!’ gromde hij bij zichzelf, ‘het mooiste wild, dat ik ooit stroopte... Rosa!’ En hij bedacht, dat die groote, volwassen vrouw met haar sterke, fiere lijf en haar oogen als van een koningin, misschien nog maagd was. Hij had moeite geen schreeuw te geven van lust en van trots. - Omdat haar jongen in den oorlog was gesneuveld, had zij geen anderen gewild, zij, de zeker toch veel begeerde! En hij, Paolin, zou 'r tweede minnaar zijn, en de laatste - haar man. Het was als een open deur, die werd toegegooid, en die dichtsloeg in het slot; iets dat ráák was, raak als een raak schot, en àf, en ècht!

En als de bewakers of de anderen in de zaal hem zitten zagen, verwonderden zij zich over de diepe voldoening, waarvan heel zijn gesloten wezen glansde. Zijn trekken hadden den ernst en zijn oogen hadden de tinteling van wie met lusten ge-

vangen zit binnen een groot geluk. Het maakte hem zoo ruim en zoo zorgeloos, dat hij met een bijna onverschillige zekerheid den tijd begon tegemoet te zien, dat zijn zaak voor het Hof van Appèl moest komen. - Als ze hem niet vrijspraken, dan zouden ze hem toch zeker minder geven.... Die aterlingen hier hadden zich gewroken op de strooperijen, waarvoor ze hem maar ééne keer te pakken hadden kunnen krijgen.... Niet iedereen was als dokter Lapi!.... Maar daarginder, in Florence, was het een ander paar mouwen. Met een jaar of twee liep het wel los! Als je daar dan zijn preventieve hechtenis aftrok, dan was met enkele maanden het leed geleden.... En zijn Rosa, de vurige wreekster, die zonder te willen een moord beging aan dien zuiplap? Ook zij kreeg een paar maanden, een half jaar op zijn hoogst; als ze niet vrijgesproken werd! En dieper en weliger dan ooit dook de groote zwemmer van Lungomare onder in de glanzende golven der toekomst!

Hij werd meegaander en vriendschappelijker in zijn omgang met de anderen. Tijdenlang kon hij met een goedige belangstelling zitten turen naar het geknutsel van den inbreker met de groote handen, en zijn helper, den 'rooie'. Soms luisterde hij naar hun verhalen, hun opsnijerijen over het werk, al waren veelal zijn gedachten elders; soms

zei hij dingen, die ze niet begrepen: ‘Als je mijn vuurtoren eens zag! Een met twee lichten! En wát voor lichten!’ ofwel, een andere maal, bemoedigend: ‘t is mooi, hoor! Maar een snippertje papier kan nog mooier zijn!’

Geduldig hoorde hij zelfs de steeds zieliger lamentaties aan van het makelaartje. Die was zóó klein, zóó mager, zóó miezerig geworden, dat Paolin zoowaar medelijden met hem kreeg, misschien het eerste, echte medelijden, dat hij ooit had gekend.

En dat medelijden voelend, zag van zijn kant het makelaartje met zijn ronde, bange oogen naar hem op als naar een zonnige rots, in welker luwte het goed is te schuilen.

Vaak had de stakkerd angst-aanvallen, waarin zijn zoon en zijn broer en zijn neven hem beurtelings vervolgden; en meer dan eens zei hij: ‘s nachts letten jullie maar niet op me, 's nachts doen jullie maar net, of je me niet kent...’ Dan, tegen die malende wartaal in, waren een paar woorden van Paolin voldoende om hem tot rust te brengen: - in de donkere stem van dezen ruwen bosch-en-zee-bonk lag onbewust die zonnegloed van louter menschengeluk, die geneeskrachtig is.

Eind September zou Paolin's zaak voor het Hof

van Appèl te Florence komen. Tot driemaal toe was hij in de spreekkamer geroepen, om zich te verstaan met den advocaat, die hem verdedigen ging. - Hij kon gerust zijn, had die gezegd, ze kregen er zeker wat af. Er was geen recidive; de verzachtende omstandigheden konden nog wel wat meer worden uitgebuit; hij had in den oorlog een prachtig figuur geslagen.... Als hij nu maar zijn mond hield over dat stokpaardje van die drie moorden in één week, en de rechters niet tegen zich in 't harnas joeg....

- Zijn mond houden, dat stond Paolin weinig aan. Maar goed, nu het om Rosa te doen was, zóu hij zijn mond houden.

't Zag er een beetje wonderlijk uit in Paolin's hoofd, met die manie van over zijn 'oorlogsmoorden' spannende verhalen te doen. Hij deed er telkens weer andere, en hoe gruwelijker hoe liever. Sommige waren echt, zoals die aan dokter Lapi, sommige had hij gehoord, andere verzonnen. Hij wist heel goed, dat hij er teatraal mee deed, en hij lachte achteraf om den indruk die ze maakten. - Maar plotseling kon het hem ook bittere ernst worden, als hij dacht aan de paar onbesuisde schoten tusschen de beenen door van dien belabberden pias, dien schele, de paar schoten uit woede en verachting, waarvoor hij nog drie jaar zou moeten zit-

ten! En in een zwarte verontwaardiging mokte hij in zichzelf: als het zoo erg werd gevonden, dat hij misschoot op den lammeling, die bij zijn vrouw in bed had gelegen, dan zou hij óók eens laten hooren, waar ze hem in den oorlog al op af hadden gestuurd, en wat dan zoo prachtig heette te zijn... Eerst wonden ze je op, om maar raak te schieten, te schieten op onbekenden, die je niets gedaan hadden, te schieten als een sport, - en als je er dan goed aan gewend was, je revolver te trekken bij elk loos alarm, dan mochten ze je beleedigen tot in je bed, en tot in je bloed, maar pooten thuis!

Het was een soort dwangbeeld geworden, dat hij om- en omdraaide in zijn hoofd, en dat daar tezamen-ron tot vaste formules, waarin hij geen hapering ontdekken kon.

Doch nu, nu het om Rosa ging, goed, hij zou zwijgen, al zou hij zijn tanden op mekaar kapot bijten!

Zoo, vol moed, liet hij zich naar Florence vervoeren.

- Maar als ze àl te lang zijn 'dapperheid' opvijzelden, wrokte hij opnieuw, toen hij in den trein zat, - als ze àl te lang teemden over zijn 'eervolle' vermeldingen, Madonna Santa, dan stond hij nergens voor in!

- Rosa! hield hij zich angstig voor. Madonna Santa, dènk om Rosa!

De dag van het proces was daar. Het verliep voor Paolin niet ongunstig. Het pleidooi van den advocaat bleek sterk en sympathiek. De ontgoocheling bij Paolin's thuiskomst uit den oorlog; de ontdekking, door zijn vrouw bedrogen te zijn - een bedrog, door de geboorte van het kind bewezen - en den weerslag van deze vernedering in een natuurmensch als zijn cliënt was, - de verdediger deed het alles helder enforsch tot zijn recht komen.

‘Was deze man óóit te voren met de justitie in aanraking geweest, dan één enkele maal voor een onbeteekenende jacht-overtreding: het loopen op verboden terrein?’ - zoo riep hij ten leste zegevierend uit. - En had het Openbaar Ministerie gemeend, erop te moeten wijzen, dat zoo'n recht-en-slecht natuurmensch ook zijn gevaarlijke kanten had; dat zijn opvliedendheid tot viermaal toe, in de gevangenis van Montalto, het opleggen van celstraf had noodig gemaakt, - dan stelde de advocaat daartegenover beklagde's conduite-boekje in den oorlog! Geen enkel uur arrest zelfs, drie eervolle vermeldingen, vier lange jaren van nooit falenden moed en zelfverloochening, van ongewone militaire bekwaamheid, - een scherpschutter zonder weerga immers was zijn cliënt! - vier

lange jaren van krijgsmanstucht en heldendaden.

Paolin vloekte in zichzelf. - Hij had hem nog gewaarschuwd, dien stommeling, hij had hem gewaarschuwd! Madonna Santa, als hij zoo doorging! Onrustbarend schoof hij in zijn bank heen en weer.

‘Heeft de beschuldigde iets in te brengen?’ vroeg de president benieuwd.

‘Nee,’ zei Paolin schor.

‘Dat kon wel wat beleefder, heerschap,’ berispte smalend de rechter. ‘Is het soms niet mooi genoeg, zooals de advocaat je heldendaden in de hoogte steekt?’

Toen verloor Paolin zijn kop, en zijn gesmoorde, heesche stem-vol-haat smeet in haar felste logica het Hof de tegenstelling voor de voeten, die gedurig zijn hersens had benard:

‘Als het zulk een verdienste is, dat ik zoo vaak heb raak geschoten op onschuldigen, dan is mijn eenige schuld zeker, dat ik op een schuldige heb misgeschoten....’

Dit meer dan brutaal geacht antwoord maakte een zeer slechten indruk. In Paolin's eindeloos om- en omgewentelde redeneering zag men een listig uitgedachte drogreden, die de argelooze krachtnatuur van den beklagde scheen te logenstraffen. De advocaat was buiten zichzelf, trachtte nog goed te praten door te zeggen, dat dit als een idee fixe

diende te worden beschouwd, waarmee de rechtbank goed zou doen geen rekening te houden. De rechtbank daarentegen was van oordeel, dat deze uiting volkomen klopte met de systematisch-opruierige verhalen in de gevangenis van Montalto, en het gevaarlijk anti-militarisme, waartoe hij zijn mede-gevangenen had trachten over te halen. En het eind was, dat het Hof van Appèl het vonnis van het Hof van Assizen bevestigde, en dat de straf bleef vastgesteld op vier jaar, twee maanden en zeven dagen. Nog meer dan dertig maanden zou Paolin hebben uit te zitten.

Op de terugreis, in de gereserveerde derde-klasse-coupé, tusschen de twee gendarmen, zat hij dof ineengedoken en staarde verwezen naar de geboeide handen, die groot en machteloos op zijn knieën lagen. Hij bleef doof voor elk gesprek, dat de twee goedszakken met hem probeerden op te zetten. Hij vloekte niet eenmaal tegen het onrecht, dat hij zich meende aangedaan. Het eenige, dat hij zag, was de donkere eeuwigheid, de twee jaar en zeven maanden, die hem gescheiden hielden van Rosa.

En in zijn zaal op het Fort van Montalto zat hij als vroeger in zijn hoek bij de deur, maar de innerlijke glans was weg uit zijn wezen. Wel bleef Rosa: Rosa; haar briefsnipper droeg hij op zijn bloote

lijf, en haar helder gelaat bleef hem wenken, - maar uit een zoo onbereikbare verte, dat zij welhaast hem te ontgeven scheen.

Eerst langzaam-aan, met den gang der dagen, herwon hij de zekerheid, dat eens, in een uur van razende vreugde, en in een toemelooze vrijheid, Rosa van hem zou zijn. Hij klemde de kaken op elkaar, dat zij vierkant werden, en in zijn oogen keerde voor even de gouden fonkel van zijn eigenlijksten aard.

En met het herwinnen van zijn moed, voelde hij meteen een voldoening, een donker plezier, als dronk hij een slok krachtigen wijn, dat hij gezegd had, wàt hij had gezegd.

‘En tòch heb ik er geen spijt van,’ siste hij tusschen zijn tanden, ‘ik heb het ze fijn onder hun fijne neuzen geduwd! Al had het me mijn leven moeten kosten, ik zou het tòch gezegd hebben.’

Kort nadien werd hem aangekondigd, dat hij eerlang uit dit oord van preventieve hechtenis zou worden overgebracht naar de gevangenis op het eiland Elba.

Iedereen in de zaal was verbaasd. - Elba?.... Waarom werd Paolin zoo ver weg gestuurd, naar een van de strengste gevangenissen van heel Italië?

‘Natuurlijk om zijn mooie verhalen,’ hoonde de Valsche Getuigenis.

Doch Paolin liet het onverschillig, waar hij heenging, - als hij dan tòch weg moest. En door den desinfectie-gevangene smokkelde hij nogmaals een 'vlinder' naar de vrouwen-afdeeling.

'Rosa, ik wacht je op Elba, aan de gevangenispoort, 26 Mei 1922. Paolin.'

Het schrijven van deze woorden - een zware arbeid voor zijn ongewende stroopershanden - gaf hem een groote opluchting. Hij had het gevoel een wet te hebben neergeschreven, een lotsbestemming, waarvan geen tittel of jota meer kon worden afgedaan. En een sterke rust kwam over hem, die hem den eersten tijd niet vaak meer zou verlaten. Het was niet eens noodig, dat Rosa antwoordde; en dat zij niet antwoordde, hij achtte het van geen belang. Rosa zou komen op den vastgestelden dag, en van dien dag af zou Rosa van hem zijn.

Nog eenmaal had hij haar in de kerk gezien, van tamelijk dichtbij, en nog een laatsten keer zag hij er haar, maar zoo vluchtig en zoo uit de verte, dat hun blikken elkaar niet eens konden opvangen.

Dien Zondagavond kwamen ze hem waarschuwen, dat hij den volgenden morgen in de vroege vertrekken ging.

Voor het slapen-gaan zei hij iedereen goeden dag. Pacifico wou hem twee knickers geven, die hij weigerde; een stukje roze zeep van den schoen-

maker nam hij aan, hij wist zelf niet waarom. Den Valsche Getuigenis draaide hij den rug toe.

Maar het makelaartje keek met zulke bleeke, verwilderde oogen naar hem op, dat het Paolin raar om het hart werd.

‘Als jij weggaat, is er niemand meer,’ fluisterde hij, en groote tranen liepen over zijn wangen, ‘niemand, die naar me hooren wil...’

Doch als hij dan opnieuw, en banger dan ooit, begon met zijn onzin van: ‘in 't donker moet je maar niet op me letten.... doen, of je me niet kent....’ toen wist Paolin geen raad meer en stopte hem haastig het stukje zeep in de hand, dat hij even te voren van den schoenmaker gekregen had.

En dien nacht kon hij den slaap niet vatten. Van dat om acht uur de bel van ‘stilte’ had geluid, lag hij lang nog rond te wentelen op zijn smalle brits. De gedachte aan de verre reis en de gedachte aan het achterlaten van Rosa, zonder dat hij zelfs wist, hoe háár lot zich beslissen zou, gaf hem een knagende onrust.

Ook het makelaartje naast hem was onrustig, steunde, en mompelde in zichzelf maar àl de woorden, die zoo vaak teruggekomen waren in zijn lamentaties der laatste weken: de schande, zijn zoon, zijn broer, de schande....

De eerste ronde der nachtwakers zag Paolin langs de kribben gaan, en ook de tweede.

‘Slaap je nog niet?...’ meende hij herhaaldelijk het makelaartje te hooren fluisteren.

Toen, plotseling, lag Paolin in een looden rust weggezonden.

En bij de derde ronde van vijf uur was er opeens een tumult in de zaal, waar ieder van wakker schokte. Het waren de wachters, die schreeuwden om hulp; en elk der gevangenen, die de verschrikte oogen opensperde, schreeuwde op zijn beurt. - Met zijn ineengedraaide beddelaken had het zielige wrak van de valsche wissels zich opgehangen aan de tralies van het raam.

Als een rare, gestropte vogel hing hij daar aan zijn uitgerokken hals, en de glazig-open oogen zagen blind uit in de grauwheid der na-nachtelijke zaal.

‘Bij de wacht van tweeën lag hij nog in zijn bed, of hij sliep,’ riep Gaetano maar, ‘en bij de wacht van vijven is hij al koud...’

Twee helpers van de infirmerie sneden hem af, zoo handig, of 't hun dagelijksch werk was. Over het stukje roze zeep, dat armzalig aan de bengelende voeten was gevallen, gleed de eene uit en schopte het in een hoek. Op een karretje, onder een zwart zeildoek, werd hij weggereden.

En meteen kwam er een ander waarschuwen, dat de wagen voor 77 klaar stond. Gaetano deed hem de handboeien aan.

Bij het overstappen der kille koer huiverde Paolin. Hij keek nog een laatste maal in de richting, waar het raam der vrouwenzaal moest wezen. De zware sleutels knarsten, de zware deuren weken. Een oogenblik lag de wijde wereld onder een fijnen herfstnevel, waar hij het wild in rook, voor zijn begeerige oogen uit.... Doch reeds werd het deurtje van den wagen gegrendeld achter hem. De paarden trokken aan en de wielen knerpten langzaam, tegen de rem in, den kasteelweg omlaag.

Paolin keek uit door het raster-raampje van het achter-paneel, zag in de gouden Octobermorgenzon de boomen voorbijglijden, de groene bermen, en de lage, witte huisjes, die de laatste wendingen van den weg begrenzen. De straten van het stadje, die zij doorkwamen, lagen nog leeg tusschen hun gevelvakken met gesloten blinden. Alleen een paar troepjes zwijgende arbeiders waren op pad naar hun werk.

En op het groote palmenplein van Montalto zag hij opeens zijn vrouw staan. Een kind op den arm, de hand boven de oogen, zoo stond zij en tuurde scherp den gevangenwagen na. - Zou ze weten, dat hij erin zat? vroeg Paolin zich af. Dat kon niet.

Hij had geweigerd, haar te doen waarschuwen. Maar wat deed zij, op dit vroege morgenuur, in Montalto? Het ergerde hem onuitsprekelijk, die sloome houding, dat overspelig kind op haar arm, en dat gespannen kijken, of 't haar God-weet-wat schelen kon.

En Elvira stond met brandende oogen, en tuurde, en tuurde.... Iederen morgen kwam zij naar Montalto geloopt, waar zij werk had gevonden. Sedert het vonnis van Florence kon ze geen gevangenvagen zien langs rijden, of ze dacht: zou deze Paolin vervoeren? Waarheen? Naar Calabrië? Naar San Gimignano? Naar Volterra?.... Zou ze hem ooit terugzien?

En Paolin kon zijn oogen, die vol warsheid waren, niet afwenden van haar zielige figuur.

Plotseling kwam er op bloote voeten een jongetje aangehold, een zwarte krullebol, roze bretels over zijn bruine, bloote bastje, en riep iets tegen haar.

- Was dat Lallo? Kon dat Lallo zijn?

Woest drukte Paolin zijn gezicht tegen het rasterraampje. Doch tegelijkertijd sloeg de wagen den hoek om, en hij zag niets meer dan grijze muren en vensters met dichte blinden.

Derde hoofdstuk

EN weer de treinreis, de derde sinds zijn straftijd, nu tot Livorno; de treinreis, die hij zich altijd zou blijven herinneren. Want toen hij naar Florence toog, voor de herziening van zijn proces, zag hij den fonkelenden morgen over zijn bosschen en zijn zee vroolijk langs zich ijlen als een belofte, die spoedig zou worden ingelost. En toen hij weerkeerde, ontnuchterd en verslagen, had hij dof voor zich uit gestaard, doof voor de gesprekken zijner bewakers en blind voor die verloren wereld, waar dwars doorheen de trein hem sleurde, naar de gevangenschap terug.

Nu, in den goudachtigen Octoberochtend, wonken de licht-doornevelde zeepijnwouden, wonk hem het glanzen telkens der verre golven, als een verscheurend afscheid; als een afscheid ook van Rosa, die hij met zijn nieuw bestaan, met zijn heerlijk vrije toekomst vereenzelvigd had. Elke lange minuut sporens voerde hem verder van haar weg. En almaar duurde en duurde die kwelling van te zien, te moeten zien het leven, waaruit hij werd ontworteld.

Dóór de halfbeslagen ruit rook zijn verbeelding

den warmen harsgeur, die neerzeeg uit de druipende naaldentakken, rook hij den molmreukigen, vochten varen-grond, raadde hij de boschhoeken, waar zich het wild verschool, zag hij plotseling een houtduif, die opwielde, een groene schermkroon in, ontwaarde dan weer, achter het woudverschiet, het blinkend gezwalp van de zee.... En dat alles trók hem, róófde hem naar zich toe met de heftigheid van den hartstocht, die tot waanzin stijgt. En een donkere, woeste vloek worstelde los uit zijn saamgenepen lippen, zoodat de twee gendarmen opschrokken uit hun rustig morgengekeuvel.

Langs dat wijd-eenzaam strand daarginds zou hij gezwalkt hebben, zorgeloos, in de zilte, zonnige zuiverheid! En door die bosschen zou hij hebben geloopt met groote stappen, dagen lang, ademend tot in de diepte van zijn longen, met zijn handen voelend de natte blâren-takken, die hij uiteendeed, speurend naar een verborgen nest, of met zijn palmen drukkend den harden naalden-bodem, waarop hij zich te rusten zou hebben gezet.... totdat hij, moe van lucht en zon, en dol van brandende begeerte, teruggekeerd zou zijn naar zijn huis, waar Rosa wachtte met haar tandtergenden lach!

En nu, wèg, wèg voerde hem de noodlottige reis, voor dertig eindelooze maanden, naar de benauwing van het nieuwe tuchthuis; wèg van het woud

en het strand, zijn eigendom, en weg van Rosa, zijn trotsch bezit.

En Paolin dacht, dat hij gek werd, gek van woede en razernij. Hij rukte aan zijn handboeien, dat zij rinkinkten, en hij had met zijn kop tegen de houten wanden kunnen beuken, als niet een droge aanmaning van den gendarme hem tot een verdwaasde kalmte had gebracht. Hij zat daar, zijn hoofd gonzend van opstandigheid, maar uiterlijk verdoofd, als een dronken man, wiens tong verlamd is.

Toen zij Pisa naderden, wezen de bewakers elkaar het groepje grijze kostbaarheden achter den lagen, bruinen stadsmuur, dom en doopkerk en scheven toren. Maar Paolin keek minachtend een anderen kant uit: - wat kon hem dat steenen zoodje schelen? De bosschen! De zee!

Eenigen tijd bleven zij staan in het donkere station. Dat gaf hem rust.

En eindelijk Livorno. Uitstappen! Loopen door een volte van volk; een enkel oog, dat even, benieuwd, zijn somberen blik ontmoette. En weer een gevangeniswagen. Onverschillig zag hij naar buiten door het raster.

Maar als het deurtje geopend werd, sloeg hem eensklaps de volle zeelucht in 't gezicht. Het was als een slag van geluk en van ongeluk tegelijk, en

het bracht hem toch geheel tot zichzelf. Hij keek rond. Dit was niet een waanzinnig makende droom, gelijk een uur te voren de wouden achter de dichte ruit. Dit was de nuchtere werkelijkheid: huizen, het straat-plaveisel, een café, een standbeeld, mensen die kwamen en gingen.... En terwijl hij zoo, tusschen de twee nieuwe gendarmen, het havenhoofd langs, naar de stoomboot stapte, gebeurde er iets vreemds met hem: hij schaamde zich. In Montalto, en zelfs bij de gerechtszitting van Florence, had hij zich nooit geschaamd. Hij had er zich altijd gevoeld: Paolin; Paolin, die een gerechte wraak had genomen op den minnaar van zijn vrouw. Waarover zou hij zich schamen? - Hier was hij plotseling: de misdadiger; een misdadiger als een andere.

Dan zag hij - er kwamen er zeker te vaak, voor al die gevangenissen op de eilanden - hoe aan de wemelende kade geen sterveling op hem lette, en dat vernederde hem misschien nog meer.

Nauwelijks de boot betreden, werd hij een ijzeren trapje afgeloodst en opgesloten in een halfduister hok naast de brandstoffen-ruimte; hij hoorde het knersend scheppen van de kolen. Het eenig licht kwam door een klein patrijspoortje, zoo goed als ondoorzichtig van stof en zwart. Een vaal gewiegel van water was al, wat hij zag.

Toen begon opeens, vlak aan zijn ooren, de schroef te stampen; en alles, vloer en ijzeren beschotten onder en rond hem, denderde en trilde. En uren lang, gezeten in dat hok, dat stonk naar ijzer en kolen en stoom, bestond er voor hem niets dan dat stampen en trillen, en het vale, wiegelende en pletsende sop achter het besmeurde kijkglas. Een ver reepje hemel zag vuilblauw.

Alleen brachten ze hem, na een poos, een brok brood te eten, met een slok wijn.

Na 't middaguur bedierf het weer, het raampje werd nog grijzer; over het watervlak striemde regen.

Een vage rotsenschim verscheen, kwam nader en nader bij. Een paar huisjes gleden langs, een steiger. Gorgona.

En weer uren van groenig zwalpend sop.

Een nieuwe rotsen-schim. Doch nu legde de boot aan de andere zijde aan. 'Capraia' hoorde hij een stem.

En nogmaals het werken van de schroef, het woelend gestroedel van water, en dan opnieuw, uren lang, het bleeke, weeë gegolf achter het grauwe ruitje....

Paolin schrok wakker, doordat de boot botste aan palen. Hij onderscheidde vaag een haven, een fort op een heuvel.... Waar waren zij? Was dit

Elba? En terwijl hij moeilijk, met het bovenvlak van een zijner geboeide handen, zijn oogen poogde uit te wrijven, kwam de gendarme, die al meer was komen kijken, vroolijk om den hoek van zijn hok en zei, dat dit de noordelijke haven, Portoferraio was. Over een paar uur was hij 'thuis' .... in Porto Longone. Paolin keek hem aan met een blik vol haat om dien goedig gemeenden spot.

Rotsen, rotsen. Een stadje, een oude toren. En weer rotsen. Zij voeren het eiland om.

En als zij Porto Longone naderden, zag Paolin het water van kleur veranderen; vuil groenig-bruin werd het, en al bruiner en rooder, tot het als een dun, zieking bloed spoelde tegen het glas. Paolin wreef nogmaals langs zijn oogen. Droomde hij? Maar het pijnlijk-stijve van zijn rinkelende polsen bewees hem de wakende werkelijkheid. Wat was dat roode satanswater, vroeg hij zich weezinnig af.

En voor de laatste maal de bons van het aanleggen, het gesjor van touwen, het geschreeuw van het haven-volk.

Het ijzeren trapje omhoog-gestommeld, stond hij aan dek. En in één grooten ademteug, en in één rondblik tegelijkertijd, had hij gesnoven de weldaad van de zuivere, vrije zee, en had hij gezien, als fataal daartoe aangetrokken, schuin-boven het

fleurige haventje met zijn schepen, en het pleintje met zijn boomen vóór den vagen bergen-achtergrond, - den donkeren, doodschen heuvel, plat van top, waarop de twee dreigende blokken: de gevangenis.

En een woedende afkeer vloekte door hem heen, een afschuw van die vermaledijde muren, waarachter nog weer twee en een half jaar van zijn leven verdaan zouden worden, stuk gemaakt.

Zijn kop werd rood van toorn, en zonder meer bewust te zien, liet hij de brug zich over drijven, zag als door een waas van bloed den rooden, glibberigen grond, het roode water van een goot, die uitgudste in zee....

En baloorig zat hij opnieuw in een gevangenwagen, die langzaam heuvelopwaarts reed. Hij keek niet meer uit.

De avond was reeds gevallen, toen zij boven aankwamen; en, met zijn handboeien nog rond de polsen, stond even later Paolin in een kale, hoge kamer, onder het kale, hoge licht, voor de tafel van den directeur.

Dat was een zwaar gebouwd man, op leeftijd al, met een rood gezicht vol branderigen uitslag, en troebele, donkerbruine oogen, die van nature groot waren, doch weggezonden lagen achter de gezwol-

len wallen. Een sluike knevel plukte neer rond de mondhoeken, en zijn nog bijna zwarte haren plakten in dichte, vette lokken ordeloos over zijn hoofd.

Paolin, het eerste oogenblik, werd afgestooten door dat onklaar uitzicht. Net een verlopen zeekaptein, dacht hij. Maar die vreemde oogen, waarvan Paolin niet zeker was, of zij al dan niet loensden, bezagen hem zonder hardheid; en toen de directeur begon te praten, was er iets wonderlijks in die diepe stem, iets dat Paolin niet verwacht had.

De man achter de tafel scheen te weten, wie er komen moest, want zonder de papieren in te zien, begon hij:

‘Dus jij bent 77, uit Montalto.... Hoe heet je eigenlijk?’

‘Paolin,’ zei Paolin.

‘En.... verder?’ vroeg de diepe stem.

‘Paolin....’ zei Paolin nog eens, droog. Hij had dat vroeger in Montalto ook zoo gezegd, en hij zei het weer, zonder het precies te willen.

De kolos achter de tafel knikte, alsof hij dacht: ja, zoo heb je dat soms....

Paolin was verwonderd. Toen hij bij dien anderen directeur hetzelfde uithaalde, was die dadelijk in een snijdende ironie uitgevallen, om hem klein

te krijgen. Deze scheen je niet klein te willen krijgen.

‘En dus.... Paolin zonder meer,’ besloot de kolos lakoniek. En hij informeerde door: ‘Geen eigenlijk ambacht ooit gehad? Zoo.... steenhouwer wel in de marmergroeven.... Maar nog al eens gestroopt, hè?’

Er trok een goelijk lachje rond de nattige, neerhangende knevels. En peinzend: ‘Stroopers houden vaak veel van de natuur.... en zelfs van de dieren.... Ja, de jacht is een vreemd ding....’

Paolin kon er niet bij. Hij zweeg. Even dacht hij: zou hij te veel op hebben? Dan, nee.... de man zag er wel uit, of hij dronk, maar daarom hoefde hij nog niet dronken te zijn....

De kolos met de troebele, zachte oogen zei, of hij er zelf verlegen mee was (en het leek weer, of hij loensde):

‘In Montalto hebben ze je wel eens in de strafcel moeten zetten.... Ik hoop, dat zoiets hier nooit nodig zal wezen.... Zorg daarvoor. Ik houd er niet van, m a n n e n te straffen.’

Paolin wist maar al niet, hoe hij het had met dezen directeur, en hij wist niet, hoe hij het had met zichzelf. Want een plotselinge, heftige wil was er in hem, zich stipt te gedragen.

‘Het is toch al vervelend genoeg,’ ging de kolos eenvoudig verder, ‘dat je hier den eersten tijd apart zit. Je weet, nietwaar? een zesde van je straftijd. Hoe lang het werkelijk zal duren, hangt van jezelf af, begrijp je wel? Maar we zullen zien, je werk te geven. Kun je netten knopen?’

‘Ik knoopte altijd mijn eigen netten,’ zei Paolin.

‘Natuurlijk,’ antwoordde de directeur. ‘Dat zal dus wel in orde komen, hoop ik. Later praten wij nog wel eens. Goeien avond.’

En verwonderlijk gekalmeerd volgde Paolin den cipier, een gang door, een grasplein over, en de tralie-poorten van een groot gebouw binnen.

Het kwam over hem als een verbijstering. Een hooge, vervaarlijke holte, schaars verlicht, met rondom drie verdiepingen van smalle galerijen, waarop honderden gelijke deuren uitkwamen. En een uitgestorven stilte, als was het de holle romp van een reusachtige stoomboot in aanbouw, verlaten op de nachtelijke werf. Ver weg, in een uithoek, zag hij twee wachters bij een groene lamp aan een tafel zitten. Plotseling hoorde hij ergens in de hoogte een onderdrukte, zielige hoestbui, en even later, van vlak bij, een domp gekreun als van iemand, die een smart niet meer uithouden kan.

En de waarheid drong zich in Paolin's brein, dat achter elk dier honderden deuren een mensch zat gekerkerd. Een benauwenis vloog hem naar de keel, zijn adem stokte. Met wegende beenen steeg hij, den cipier achter zich aan, de ijzeren trapjes op, tot voor een deur, die, geluidloos ontsloten, met moeite open werd getrokken op zijn geluidlooze scharnieren. Dan ontsloot de sleutelbos ook de traliedeuren daarachter.

In de schemerdonkere cel stond Paolin, terwijl de bewaker de deuren weer sloot met een geluid, alsof iemand iets wegslikte. Slechts een vaag lantarenlicht scheen tegen de zoldering, door het venster in de hoogte.

Zoo zat Paolin de dagen door in deze cel op het eiland Elba, en hij knoopte netten; en ze wezen hem, hoe hij manden moest vlechten, en hij vlocht manden. Hij was nu nummer 1123. Hij droeg de bruin en grijs gestreepte gevangenskleeven, de broek en het busje en de baret, en als hij het koud had, de gestreepte gevangenisjas daar overheen. Iederen dag kreeg hij andere bewakers te zien. Er waren er goedige; er waren er gemelijke, koppen verwrongen van jarenlange chagrijnigheid; er waren er driftige; er was er één met een zoo harden blik en een zoo harden trek om de vale lippen,

dat Paolin, die niet gauw bang was, iets van een onbestemde vrees voelde, wanneer hij hem in den rug had. Hóeveel er waren, zou hij na maanden nog niet weten.

De cel, waarin hij zat, was kil als een kelder. De muren waren grijs gekalkt; alleen enkele diepgekerfde letters, die de witter niet vol had kunnen smeren, braken de verlatenheid dier ziellooze vlakken; en deze ondoorleefdheid maakte dit gepleisterd graf nog eenzamer en beklemmender dan zijn strafcel in Montalto. De schuin oplopende muurgeul achter zijn venster in de hoogte, benam hem elk uitzicht. De ‘wolfsmuil’ scheen die geul te heeten.

Den dag na zijn aankomst eerst, ontdekte hij een tweede venstertje in zijn cel, maar een, dat slechts op hemzelf uitzicht gaf: het kogelkleine spiegat onder het luikje in de deur, het verraderlijke kijkgat, waardoor, een metalen plaatje geruischloos weggeschoven, altijd een onpersoonlijk Oog hem kon beloeren. Dagenlang verontrustte hem dat onheimelijk holletje.... hij wist soms niet, hoe zijn blikken er af te houden, bezeten door een redeloozen angst, dat hij het Oog zou zien.

Van een benauwende doodelijkheid was ook de stilte, die den dag door heerschte in het geheim-

zinnig gebouw. Als door dichte lagen watten heen hoorde hij soms de stemmen der wachters, beneden in de hal.

's Nachts, plotseling, ging er met de regelmaat van een telegraafstoestel, ergens een zacht geklop om.... Gevangenen, die met elkaar spraken, begreep hij. In Montalto had hij vaak over die geheime taal vernomen, doch hij had zich nooit verwaardigd, er verder navraag naar te doen. Nu kwelde hem de gedachte, dat hij nooit zou kunnen begrijpen al wat daar dringend leek gezegd te worden, en geantwoord, en nog weer gezegd.... Soms klonken er kreten, die kort erop versmoorden. Soms was er het onderdrukte, zielige hoesten, dat dan telkens tergend terugkwam. Een volgenden nacht hoorde hij het niet meer.

Als het kwaad weer was, sarde hem, de uren door, het razen van de zee en het dompe beuken der golven aan de rotsen; hij gooide zich om en om op zijn brits, hij kon het bulderen dier stormende vrijheid niet verduren en stopte zijn ooren dicht. Maar zelfs in zeer stille nachten werd er allengs een fijn gelispel hoorbaar, dat telkens even uitruishte en weer toezog.... het water, dat flauwtjes aanspoelde en weer omlaag werd getrokken over het kiezel. 't Vrat zijn zenuwen kapot. Later wende hij aan dat alles. Viel hij eindelijk in

slaap, dan wekte hem de wacht weer, die driemaal 's nachts, door het luikje van de deur, het schrille zoeklicht der lantaarn de cel rondzond. En 's morgens tegen zevenen verscheen een bewaker, die met zijn ijzeren staaf langs de venstertralië raket, om zich te vergewissen, dat ze nog vast zaten. Paolin haatte dat overtollig lawaai, waarmee hij gewekt werd; wat kon hij zonder werktuigen met die zware bouten beginnen?

Maar iets, dat van den eersten dag af hem beurtelings verbaasde en verrukte en woest maakte, dat was, bij den dageraad en tegen den avond, een druk gefladder en gewiek van vogels, kleine en grootere, die hij, door de enge wolfsmuil, nooit anders dan bij een glimp te zien kreeg. Doch ook zonder te zien, onderscheidde hij zwaluwen aan hun gepiep, meeuwen aan hun wijden flapperslag, andere vogels aan hun geslijp of gesjilp, musschen, een vink; en eens op een ochtend werd hij wakker als in een hemel door het geroekoe van een tortel. Een oogenblik maar duurde de bekoring. Dan schoot het door hem heen, dat hij lag op zijn krib in de gevangenis, en een razernij beving hem, die hem de deken deed afgooien en met al zijn kracht van rukken en trappen opworstelen tegen de traliëdeur; doch die verwrikte niet noch gaf geluid.

En één uur per dag was er het mager feest van

het verblijf in de open lucht. Zijn twee celdeuren werden ontsloten. Geheel alleen liep hij den langen weg, die hem gewezen was, langs galerij en trap en hal en gangen, van geposteerde wacht tot geposteerde wacht. Op het punt, dat de eene bewaker hem uit het oog zou verliezen, was er een andere bewaker voor hem uit. Nooit zag hij den gevangene, die hem voorging op dezen eenzamen tocht, noch den gevangene, die hem volgde. De laatste wachter eindelijk ontsloot hem eene in de rij der vele steenen geulen, waarin hij zijn uur buiten-zijn zou hebben zoek te brengen. Tusschen muren van een paar meter hoog lag die geul; zij was er misschien twee breed en vijf of zes lang. Zien deed Paolin er niets dan een stuk lucht, en op de brug, die de geulenrij beheerschte, den schildwacht, het geweer in den arm. Eens verschenen er twee handen, gekrampt om den bovenrand van den scheidsmuur, een kop, twee hongerige oogen; met een wanhopigen sprong probeerde een andere gevangene te zien, wie zijn buurman was; maar onmiddellijk, op een toegeschreeuwd verbod, dook die weer weg. Als het uur om was, volbracht Paolin zijn zelfden eenzamen tocht, van geposteerde wacht tot geposteerde wacht, zonder ooit te weten, wie voor hem uitging naar zijn cel, noch wie hem volgde.

En iederen dag weer aan keerde de hallucinatie dezer slaapwandeling, dit calvarium der eenzaamheid. Soms ging Paolin achterover op den grond liggen en verloor zich een wijl in de reep blauwe lucht. Soms werd hem ook dat vanaf de brug verboden. Soms verdroegen zijn oogen, gewend aan het halflicht van de cel, den straffen hemelgloed niet. Soms deed een wolk haar intree op dat smalle schouwtooneel, en dreef over, en gleeed heen; en Paolin dacht aan de zee, en aan de bergen, en aan de bosschen, waarover nu de wolk haar schaduw deed verder glijden. Het was een kwelling en een vreugde tegelijk. Hij voelde die wolk als een zeker teeken, dat het vrije leven niet voor altijd verloren was. - Rosa! dacht hij, Rosa!

Zelfs bij de Zondagsmis bleef het verborgen voor Paolin, wie zijn lotgenooten waren in al de cellen naast of tegenover de zijne. Achter elk gesloten traliehek werd de zware houten deur karig geopend en met een ijzeren klamp vastgezet. Wie zich in den uitersten hoek van de cel drong, kon in de schuinte juist een stuk van het altaar zien, dat in de hal verrees, op den achtergrond der tweede verdieping. Paolin, spiedend door zijn reet, volgde met tegenzin het raadsel van den dienst; in zijn bange bijgeloof dorst hij er zich niet aan onttrekken; doch veel meer dan door wat daar op het altaar omging,

werden zijn oogen geboeid door de paar deuren, openkierend als de zijne, op de galerijen aan den overkant der hal, en achter elke waarvan hij het geheim wist van een ander menschelijk wezen, staande daar zooals hij stond, kijkend, luisterend, zooals hij keek en luisterde, - een menschelijk wezen, dat hij niet kende, nooit kennen zou wellicht. Hij had soms moeite geen schreeuw te geven van benauwenis en verlangen.

Dan dreven zijn gedachten af naar de kleine gevangenis-kerk op het fort van Montalto. Daar leek het hem een hemel in vergelijk bij deze folterplaats. Tegenover deze martelende gemeenschap der voor elkaar onzichtbaren, dáár het vertrouwelijk samenzitten van wie in eenzelfde ongeluk waren geraakt. En een glimlach trok zijn sombere trekken over, als hij dacht aan de dikke Alfonsa, die voor haar ooilammen uit binnenstevende.... En hij zag Rosa.... Rosa, zooals zij daar ging met haar trotschen gang, zooals zij daar gezeten had met haar zacht gloeiende blikken in de zijne!

In Rosa bleven hartstochtelijk zijn gedachten verloren, totdat het misbelletje hem opschrok, en hij wist, dat het wonder zich voltrekken ging. Hij voelde het rillen door de lucht. En met een verwilderd gebaar, daar in zijn eenzame cel, viel hij op de knieën en kruiste zich, woest, vele malen

achtereen. Maar diep in zijn hart bleef branden de ééne gedachte: Rosa!

Op het eind van de maand werd andermaal Paolin geroepen in het kale, hoge vertrek bij den kolos met de troebele oogen. De commandant der bewakers kwam met hem mee en leidde hem binnen. Doch de directeur scheen hem alleen te willen en zond den commandant heen.

Zacht begon hij met Paolin te praten, ontwijkend hem aan te zien. - Waarom kijkt hij, dacht Paolin, aldoor naar mijn handen?

Hij was blij, dat hij geen klachten hoorde, zei de directeur, en dat het werken goed was gegaan.... Ja, deze week had hij het zonder moeten doen.... maar eerdaags hoopten ze hem weer aan den slag te zetten....

Paolin knikte. In zijn hart minachtte hij dat werk; maar deze eindelooze dagen van nietsdoen waren hem nog veel ondragelijker geweest.

En plotseling kwam de kolos over zijn misdrijf te spreken. Paolin verbaasde zich, gelijk de eerste maal. 't Leek bijna, of de directeur hem gelijk gaf.

'Ik voel heel goed, wat er allemaal in je om is gegaan bij je thuiskomst van het front.... 't is een verschrikkelijke ontdekking, als je merkt, dat je vrouw....'

Bruusk brak hij af.

‘Een verschrikkelijke ontdekking....’ herhaalde hij werktuigelijk.

‘En de geboorte van het kind, natuurlijk, die heeft later háár schuld bewezen. Maar, Paolin, toen je aankwam.... Dat je ze niet thuis vond, dat ze juist dienzelfden morgen vertrokken was ....zeker, dat was een leelijk ding.... Maar bewijzen had je toch niet.... vooral niet tegen dien neef.... Praatjes van anderen, een vermoeden.... daarmee kom je er niet....’

Doch hiervan wou Paolin niet hooren. Barsch wendde hij zijn oogen af, en hij zag terloops, dat er onder de tafel een jachthond lag te slapen.

‘Welke bewijzen had je.... tegen hèm?’ zette de directeur door.

‘Dat is nog de vraag,’ viel Paolin onlogisch uit; ‘t zou mij verwonderen, als hij ertoe in staat was geweest, om een vrouw te verleiden....’

Het roodgevlakte gezicht van den kolos werd rooder en vertrok vreemd; dan kwam er toch een glimlach doorbreken onder de snorreplukken.

‘Nog de vraag?.... Maar dat beweer ik nu juist!’

De jachthond onder de tafel zuchtte in zijn slaap.

Paolin had een masker van niet-willen-begrijpen.

‘Ik zeg: welke bewijzen had je? En jij antwoordt,’ riep de directeur uit, ‘dat het de vraag is, of hij de schuldige wàs! Je hadt dus geen enkel bewijs; en je hebt het nòg niet!’

‘Hij had me altijd al dwars gezeten.’

‘Maar dat is toch geen reden, om op iemand te schieten! Als je nog zekerheid hadt gehad,’ kwam hij hartstochtelijk bijna.

‘t Spreekt, je mag je eigen rechter niet zijn,’ hernam hij zich, ‘maar vóór je zekerheid hebt, schiet je toch in geen geval....’

Paolin keek hem onderzoekend aan. De kolos keek naar den hond.

‘Ze hadden me allemaal hetzelfde gezegd! 't Was al genoeg, dat hij ervoor doorging, de minnaar te zijn van m i j n vrouw!’

‘Dat begrijp ik,’ zei zacht de man in den armstoel, ‘dat begrijp ik beter.... Toch, een mensch is maar niet een voorwerp, dat je opruimt, als het je hindert.... Je hadt een onschuldige kunnen doden....’

Paolin antwoordde niet. Hij was verward in indrukken, die hij niet thuis kon brengen. De man daar tegenover hem was hem een raadsel, en tegelijk voelde hij met heftigheid zich tot hem aangetrokken.

De hond had den loomen kop geheven, en lag

droomerig naar Paolin te kijken. Verwonderd kwam die tot de ontdekking, dat er geen plaats was voor zijn gewoonlijken draai, als zou hij alleen gestraft zijn, omdat hij had misgeschoten.

En plotseling viel hem een splinternieuwe gedachte in het brein: - goed maar, dat Elvira had gedaan, wát ze gedaan had.... Zonder háár verraad, had hij Rosa nooit gevonden!

Een lach gleed door zijn oogen.

‘Waarom lach je?’ vroeg de kolos. Onrustig doorvorschte de troebele blik hem, en Paolin wist niet, of die al dan niet loensde.

Dan hoorden zij beiden de luchte klopjes van een hondestaart op den vloer, een zacht verlangend jankje, en het schuifelen van het hondenlijf den grond langs, naar Paolin toe. Verrast zag de directeur het aan.

‘Dat doet hij nou nooit.... met vreemden....’ zei hij.

De hond was opgerezen, en aldoor Paolin aankijkend, kwam hij zachtjes kwispelstaartend naderbij, bleef dan bij zijn beenen nadenkend toeven.

‘Aai hem maar eens,’ zei de kolos.

En Paolin, met een diepe vreugde, voelde aan zijn strijkende hand de glanzende vacht van het sterker kwispelstaartend dier; een vreugde was het, of hij het warme leven zelf beroeren mocht.

‘Is 't een goeie speurder?’ vroeg hij in een plotselinge vertrouwelijkheid.

‘Dat zou wel kunnen,’ antwoordde de ander kortaf. ‘Ik jaag niet.’

En plotseling aan het onderhoud een eind makend:

‘Denk nu maar eens rustig over alles na. Wij zullen het wel ééns worden op den duur....’

In de dagen na dit gesprek had Paolin een rare ervaring. Voor het eerst begon hij er aan te twifelen, of hij werkelijk in zijn recht was geweest met op den schele te schieten. 't Werd een heel wonderlijk ding in zijn hoofd. Van berouw was geen sprake. Eigenlijk twijfelde hij geen oogenblik aan de s c h u l d van den schele. Maar met een heimelijke graagte begon hij zich over te geven aan het denkbeeld, dat hij toch niet het recht had gehad met op hem te s c h i e t e n . De mogelijke onschuld immers van zijn slachtoffer, verergerde alleen maar de schuld van zijn vrouw.

Want zeker, Elvira, met haar dubbelzinnig gezicht, had het den rechters niet tegengesproken, dat de schele haar minnaar was geweest.... maar wat bewees dat? Wie weet, wat zij achter dat huichelachtig zwijgen verborg... de schijnheilige...! Nauwelijks betrok hij deze vrouw in zijn overden-

kingen, of meer dan ooit keerde zijn haat zich naar dien kant.

Op het eind van November ontving hij een brief van haar. Zij schreef, dat zij op de katoenfabriek van Montalto werkte. 't Was erg vermoeiend, en veel verdienen deed ze niet.... ze kon net rondkomen. Maar Lallo groeide goed! Lallo was zoo'n mooi jongetje! En ze deed alles met liefde, want Lallo was haar troost! Als ze Lallo niet had.... Hij was bij haar zuster tijdens de werkuren.... Over 't andere kind sprak ze niet. En haar moeder was dood, schreef ze.

't Liet Paolin alles steenkoud. Alleen begreep hij nu, waarom hij haar, bij zijn wegrijden uit Montalto, 's morgens vroeg op dat plein had zien staan.... 't kind, waarover ze nièt schreef, op den arm.... Maar Lallo, natuurlijk, die moest hem vermurwen, die moest als lokaas dienen! Bah!

En als zoovele malen reeds riep ook nu het verbitterd denken aan die vrouw-van-hem een ànder vrouwengelaat in zijn verbeelding op, - een onvervaard gelaat, 't gelaat van iemand zonder omwegen, van iemand, die niet hilde en jammerde...

- Ja, een brief van Rosa!.... als diè eens komen kon! Of, een brief? een paar woorden maar; een teeken, dat ze hem niet vergat.... 'Groeten van Rosa, het is goed.' Ráák was dat geweest,

kranig! Een meid, die wist, wat ze wou. En die zich niet aanstelde. De snipper papier, die hij nog altijd op zijn bloote lijf droeg, was een onleesbaar vodge geworden; de woorden leefden in zijn ziel.

- Maar hoe lang was het al niet geleden, dat zij die woorden schrijven deed? Zei ze nóg: 'het is goed'? Had ze ook 'het is goed' gezegd op zijn tweeden vlinder: 26 Mei 1922 aan de gevangenispoort op Elba? Al herhaalde ze hem alleen maar die drie woorden; enkel, versch, die drie woorden 'het is goed'! - Maar hoe zou ooit een schrijven van haar aan hem, of van hem aan haar, de ijzeren contrôle van twee gevangnissen doorslippen?

Op dat oogenblik - hoe was het mogelijk, dat 't hem niet eer was ingevallen? - deed hij een verbijsterende ontdekking. Hij, die Paolin heette en nooit zich bekommerde om zijn achternaam, waarin hij schrijffouten had kunnen maken, - nooit ook was de vraag bij hem opgekomen: hoe heet zij nog meer dan Rosa? Rosa heette zij, en dat was zoo mooi, zoo afdoende, dat hij verder niet had gedacht.

Verdwaasd sprong hij overeind van het bankje, waar hij dubbelgebogen weer zijn rijzen te vlechten zat. Rosa....! Rosa....? Hij zou haar niet eens kúnnen schrijven. En zij, kon zij weten, of te weten komen, hoe hij nog anders heette dan Paolin?

Iedereen daar aan zee kende hem als Paolin, en verder geen nieuws. Maar hoeveel waren er wel niet in deze gevangenis, wier naam Paolo was, en dus Paolino of Paolin....?

Hij had het gevoel, of die twee onbekende, blinde achternamen, als nog weer twee nooit ontsluitbare deuren achter hem dichtvielen. Daareven voelde, zag hij haar nog leven. Nu leek het, of hij niets meer zag....

Met een hatenden blik monsterde hij zijn vier doode wanden, zijn doode deuren.

Dan: - Sacramento! Nee, ze zouden er hem niet onder krijgen! Eens zou hij weggkomen uit dit graf! Eens zou hij vrij zijn, 26 Mei 1922, en Rosa zou staan aan de poort, als hij naar buiten kwam. Zij zou er staan in levenden lijve! En dan.... en dan....!

Dien middag, opnieuw, kreeg Paolin een bezoek van den gevangenis-kapelaan.

Don Ansano was een goedmeenend man, vergrijsd tusschen de stille wanhoop of het razende verzet, de boosaardigheid of de ontaarding der opgeslotenen. En in elk van die zielen, als waren zij bloempotjes, en even uniform als de cellen, waarin zij leefden, had hij geduldig altijd hetzelfde pogen te planten....

De eerste maal, dat hij met Paolin gesproken had, was deze brave hovenier dan ook niet veel verder gekomen. Want Paolin had een volkomen heidenschen geest, waarin van jongs af aan was opgehangen, bruin en jammerlijk, het lijk van den gekruisten Christus, bloedend uit afzichtelijk spalkende wonden. Van dat beeld had hij een afschuw vol bijgeloovige vrees, gelijk hij vol bang bijgeloof dacht aan de mirakelen, die de beenderen der Heiligen doen. Dat echter deze gekruiste Christus tot den moordenaar naast Hem gezegd zou hebben: ‘morgen zult gij met Mij in het Paradijs zijn,’ alleen omdat die in hem geloofde, - Paolin ontving het met achterdocht, en ook met onwil. Moest hij gelóóven, om in het Paradijs te komen? - en als hij niet geloofde, dan kwam hij in het eeuwige vuur? Hij voelde met een innerlijke woede, dat hij dan liever nièt geloofde, als hij durfde. En waarom zou hij niet durven, als hij toch niets geloofde van de heele boel, en als er dus volgens hem toch niets van waar was? Het leelijke bleef, dat hij, diep in zijn bewustzijn, niet laten kon te gelooven, omdat dreigend dat Christuslijk daar altijd in zijn ziel gehangen had vanaf zijn vroegste jeugd. Maar aan den kapelaan had hij gezegd, dat al die rommel hem niets kon schelen.

Nu, na den brief van dien morgen, welken de

directeur hem had laten lezen, dacht Don Ansano, dat dit hart misschien op een andere wijze te bereiken was.

‘Ik hoor, dat je dezer dagen een brief hebt gekregen....’

‘Ja, van mijn vrouw.’

‘Mag ik hem soms lezen?’

‘U zoudt hem best mogen lezen,’ zei Paolin met een ironischen lach, ‘maar ze zijn sindsdien den bak komen leegen.’

‘Kon die brief je zóó weinig schelen?’ vroeg met een droef verwijt in zijn stem de geestelijke.

‘Ze heeft het er nog al naar gemaakt...’ smaalde Paolin.

‘Je herinnert je het Onze Vader toch wel? “Vergeef ons onze zonden, gelijk wij vergeven, die tegen ons gezondigd hebben”? Hoe moet God jou je misdaad vergeven, als....’

‘Ik ben God niet,’ viel Paolin uit; ‘t schijnt bij Hem al moeilijk genoeg te gaan, dus stel je voor bij mij!’

De kapelaan had een gebaar van afgrijzen, maar gaf den moed niet op.

‘Ze mag al blij zijn, dat 'k geen aanklacht heb ingediend,’ hield Paolin vol, ‘wegens echtbreuk! Dan zat zij nou ook achter de tralies!’

‘En je zoontje dan?’

‘Jawel,’ zei Paolin, ‘maar van 't oogenblik, dat ze twee zoontjes heeft, is voor mij het plezier van 't eerste af.’

‘Dat moet veranderen, Paolin,’ poogde met een diepe stem de geestelijke indruk te maken. ‘Dáár, - ik heb dien brief gelezen; de directeur liet hem me zien. Je vrouw wèrkt voor het kind, ze is goed voor hem. Dat moet jullie weer tot elkaar brengen.’

‘Ze loopt met al dat moois veel te veel te koop,’ besliste de ander. ‘Ik moet daar niet van.’

‘Paolin, Paolin...’ Don Ansano schudde het hoofd. Hij voelde zich meer en meer terrein verliezen en kwam dwingerig op zijn Onzevadersche vergelijking terug, doch in aanmerkelijk verzwakten vorm. Paolin verbeeldde zich wellicht, zijn vrouw te minachten; maar in zijn hart had hij haar misschien al veel meer vergeven dan hij zelf wist, zooals ook de Hemelsche Vader...

En juist begon Paolin te denken, dat die kapelaan hem godsgruwelijk de keel uithing, als er buiten plots een hel getjuik en getriller was, een gesprenkel van fonkelende toontjes, ergens vlak bij het venster van zijn cel.

Met open mond zag hij op naar de smalle lichtreep boven den uitzichtwerenden wolfsmuil. Er was niets te bespeuren.

Ook Don Ansano keek verheugd. ‘Hoor je wel?’ zei hij; ‘klinkt dat niet als een hoopgevend woord?’

Het vogeltje rolde en kwetterde opnieuw een rinkelenden triller uit.

- ‘Verdraaid,’ dacht Paolin, ‘als dat geen kanarie is.... Hoe komt hier, potverdorie, een kanarie?’

De geestelijke, van zijn kant, haalde er den Heiligen Franciscus bij, en den deemoed en de onderwerping, welke iedere zondaar van dien apostel der armoede leeren moest.... Het vogeltje ergerde hem tegelijkertijd.

Maar Paolin, fel wachtend op een vernieuwing van het wonder daarbuiten, schokschouderde ongedurig, alsof een lastige vlieg hem maar niet met rust wou laten.

Dan, eensklaps, was er een fladderende schaduw over den muur, en twee teere vogelpootjes zaten gehaakt om de richel van den wolfsmuil; erboven stak nog juist het gele gorgeltje naar voren, het bekje sperde open.... het gorgeltje trilde met den roller mee.

Paolin was overeind gesprongen; heel zijn wezen was één heftig kijkend luisteren. Don Ansano voelde zich gekrenkt.

‘t Schijnt, dat zoo'n onnoozel diertje meer je

belangstelling heeft dan mijn woorden,' zei hij droevig geërgerd; en daar Paolin geen acht op hem gaf, werd hij kwaad.

'Kun je mij niet aanzien, als ik spreek,' deed hij met een straffe waardigheid; 'moet ik je gedrag rapporteren?'

Paolin, die zinderend van gehinderde opwinding, geen oogenblik de tengere nageltjes en het doorzichtige, zingende snaveltje uit het oog had verloren, keek terloops naar den geestelijke om, die daarop boos en verdrietig plotseling de cel verliet.

En Paolin klom op den rand van zijn brits en klampte zijn beide harige knuisten rond de onderste tralies, die hij juist bereiken kon, om met zijn begeerigen kop zoo dicht mogelijk te geraken bij het klein, citroengeel wonder, dat argeloos zong en zong....

Hij was één opgestrekte natuurkracht, één overgaaf van stoere oervroomheid, en de rinkelende rollers besprenkelden hem met het lichtende doopsel van het leven.

'Een kanarie!' dacht hij nog eens, 'hoe komt hier, potverdorie, een kanarie?'

Wie er in de cel naast hem zat, Paolin wist het niet. Alleen had hij, er langs gaande om te worden 'gelucht', den laatsten tijd een bordje op de deur

zien hangen, waarop 'Bijzondere Bewaking' stond. Soms hoorde hij er een vaag gebrom van de bewaarders, maar van den gevangene zelf had hij het stemgeluid nooit vernomen.

En op een laten avond, dat hij nog wakker lag en dacht aan Rosa, of haar proces al voorgekomen zou zijn, hoeveel zij gekregen kon hebben, of zij in Montalto zou blijven, dan wel ergens anders heengevoerd worden, - hoorde hij kloppen tegen den muur naast zijn brits: tok.... tok-tok-tok.... tok-tok....

Paolin luisterde, zijn hart rilde. Vlak aan zijn oor sprak een lotgenoot, en hij verstond het niet....

Het kloppen hield aan: tok-tok-tok-tok.... tok-tok.... Wat zei het? Dan bleef het op eenmaal stil.

Hij moet toch weten, dat ik hem hoor, dacht Paolin, en op goed geluk klopte hij terug.

Maar er kwam niet dadelijk antwoord. Paolin begreep het: een wezen in de cel naastaan spelde in het nachtzwart letters aaneen, die niets begrijpelijks zeiden.

Dan begon opnieuw het kloppen, sneller, dringender. Paolin wist niet, hoe er op in te gaan. Een wanhopig machteloos gevoel was dat. Toen het eindelijk weer stil werd, gaf hij met de vlakke hand

een paar klapjes op den muur, alsof hij een kind had zoet te houden, doch er werd niet meer geantwoord.

Den avond daarop was er nogmaals het kloppen, - heftiger leek het Paolin, driftiger, verwarder; en nogmaals probeerde hij terug te kloppen, iets althans van zich te doen hooren; tot een kwaad gebons tegen den muur hem het nuttelooze van zijn poging deed inzien.

En den volgenden namiddag was er opeens, in diezelfde cel, het onheilspellend geschreeuw van een moorddadige ruzie.

Een smak, dat de muur dreunde. Een schrille fluit. Een storm van stappen, de ijzeren trap op en de galerij langs.

Een schorre stem krijschte: 'Haal de zeelen!' Dat was de cipier met den harden blik, herkende Paolin. Een andere stem riep: 'Haal het dwangbuis.... hij is gek geworden!'

En weer een woest geschuifel, een bons. 'Houdt hem vast, den loeder! Sacramento! Dáár dan!' En plotseling een smart-kreet als van een getroffen dier. 'Beest! Beest!' gilde een stem, die Paolin nooit gehoord had. 'Beest! Beest!' al maar aan. En opnieuw, langs trappen en galerij, een geloop en een gestommel: en een nog wilder gegil van de onbekende stem.

‘Sla hem op zijn schreeuwsmoel,’ krijschte de schorre keel. ‘Stop er zijn waschlap in!’

En terwijl de onbekende makker zich al bezetener gillend en worstelend verweerde, stond daar doodsbleek in zijn hollen grafkelder Paolin, trillende op zijn beenen. Dan maakte hij zich los uit zijn schrik-verstijving; met al de macht van zijn geweldige vuisten ging hij donderend den muur te lijf, en dreigend brulde hij op zijn beurt: ‘Lafaards! Lafaards! Lafaards!’

Op het wreed tumult was heel de gevangenis ontwaakt. Van overal, van achter al de doode deuren, uitkomend op den hollen scheepsromp, uit alle dichte diepten en uit alle dichte hoogten, klonken kreten, vloeken, en een domp lawaai van bonzen en beuken op onverbreekbare wanden: een blinde mouterij van gedoemden, die opgesloten waren binnen ijzer en steen en tralies en grendels, een hel van wanhoop en hartstocht zonder uitkomst....

‘Haal den directeur! haal den directeur!’ brulde Paolin opnieuw, in 't wilde weg.

Maar in de cel naastaan was het gillen verstorven tot een bewusteloos gekreun. Een verwarring van zwaargaande stappen verwijderde zich langzaam langs de galerij.

Plotseling ging het luikje in Paolin's deur open,

en een cipierskop, dien hij niet kende, loerde naar binnen.

‘Jij houdt je bedaard, hè? we hebben je in de gaten....’

Maar vóór het speliuk weer zacht in zijn slot sloeg, hoorde Paolin nog juist een voorbijkomenden bewaker zeggen tegen een ander: ‘Dit is de derde deze maand.’

Nog wel een uur lang woelde in de gevangenis het opstandig rumoer en hield het druk geloop der wachters aan.

Toen Paolin den volgenden morgen gelucht werd, zag hij de celdeur naast de zijne aanstaan; de cel was leeg. Het bordje met ‘Bijzondere Bewaking’ was verdwenen. Van niemand zou hij ooit te weten komen, wat er gebeurd was.

Verscheidene avonden later, tegen achten, een geheel ongewoon uur, ging Paolin's celdeur open. Sinds dien onheilmiddag verwachtte hij nog altijd de een of andere inpepering van zijn opstandig gedrag. Doch het was een jonge bewaker met een bleek, welwillend gezicht, en die heette hem op een bijna vriendschappelijken toon mee te gaan. ‘Ja, jij schijnt een wit voetje te hebben bij den directeur,’ zei hij.

Zij gingen gezamenlijk de ijzeren trapjes af en

de hal door en de getraliede poorten uit. Op het grasplein brandde een lantaren. Het motregende. Tot Paolin's verwondering gingen zij niet het vertrek in, waar hij de vorige malen was heengebracht. De directeur had hem in zijn eigen woning ontboden, vertelde zijn geleider, terwijl zij een lange gang afliepen. Hij klopte aan een deur.

Geen antwoord.

Nogmaals klopte de wachter, wat harder.

‘Binnen,’ klonk een diep geluid. Een vreemden toon had die stem. Zij betraden een groote, zeer hooge kamer met twee vensters, waarvan er een half open stond op den vochtigen nacht.

Tusschen een leemen haardje, waarin een houtvuur versmeulde, en een massale, ronde tafel, zat in een rieten leunstoel de directeur, turende naar een vogelkooi, die hij op zijn knieën hield. Een twee-liter mandeflesch en een glas halfvol rooden wijn wachtten op een tafeltje schuin achter hem. Maar in denzelfden rondblik, waarin zijn geoefende stroopers-oogen alles zagen, had Paolin, behalve een paar zwaluwnesten buiten de bovenlijst van het open raam, en een kooitje, waarover een doek gehangen was, een groote houten tortelkooi ontdekt, waar het deurtje was uitgenomen; het mannetje, één plok veeren, dook in de opening te sla-

pen; het wijfje broedde. En plotseling begreep Paolin: het was die tortel, dien hij gehoord had 's morgens vroeg! En kijk, daar onder dien doek zat zeker de kanarie! Het waren de vogels van den directeur!

De bewaker kuchte maar eens.

Nu eerst scheen de kolos te bemerken, dat wie geklopt hadden ook waren binnengekomen, en de donkere, troebele oogen, over hun wallen heen de twee aanzierende, loensden sterker dan anders in zijn rooderen kop. Het gaf Paolin een smartelijken schrik. Had de directeur hem om?

Doch die hief het hoofd en zei tot den bewaker: 'Je kunt gaan.'

'Zoo, Paolin....' vervolgde hij dan, 'weet jij wat dat is?.... Kijk die stumperd eens toegetakeld zijn....'

Zijn groote hand tastte beverig in de kooi, nam er een vogel uit, die aan den bodem ziek in elkaar school, en zette de kooi op den vloer.

'Zie je wel....' toonde de kolos zijn open palm, waar dadelijk het beest zich nestelde, zonder aan ontvluchten te denken; 'is dat een ziekte? .... ruien kan niet, in dezen tijd van 't jaar.... Of zijn de andere vogels.... hem te lijf gegaan....?'

Paolin zag, dat het een spreeuw moest zijn; het

dunne, blauwige halsje was heelemaal kaalgeplukt, en ook zijn verdere veeren waren dun en gehavend.

‘Ik begrijp het niet,’ hervatte de man in den stoel, ‘ik begrijp het waarachtig niet.... ik begrijp er geen joot van.... Weet jij er wat op?.... Ik dacht zoo, hij houdt wel van dieren.... altijd tusschen de uilen en de meerkollen gezeten.... in zijn bosschen.... Heb ik geen gelijk? Beroerde geschiedenis.... Zie je wel, dat ie op me gesteld is?’

Aan den anderen kant, half onder de tafel, zuchtte een hond. Het was de jachthond van de vorige maal! Hij lag overzij, de vier pooten van zich af. Maar wat zag Paolin? Tusschen die pooten, lekker tegen zijn onderlijf aan, had zich een groot, wit konijn genesteld, één oor opgeflapt, één oor neer, zijn neus weggestoken onder het dijbeen van den hond. Een rond, rood oog keek schuin uit, of het alles zag en niets.

‘Een konijn!’ riep Paolin verbaasd.

‘Ja, die twee....’ zei de kolos, die zijn blik gevolgd had, ‘die twee.... die zijn de dikste vrinden.... de dikste vrinden.... Vijanden van nature.... is 't waar of niet? en vrinden.... waardoor? Omdat het m i j n hond is, en m i j n konijn?.... Wie weet.... Of is de natuur.... de

eigenlijke natuur, zie je.... anders.... anders dan we denken?’

Hij bleef, de zieke spreeuw in zijn open hand, voor zich uitturen; even tastte, in een onwillekeurig gebaar de andere hand naar het tafeltje achter hem, doch ging weer terug en streekte luchtig het gehavende dier. En alsof hij zich verontschuldigde:

‘k Heb hem in een kooi gezet, omdat hij ziek is....’

‘Nou,’ vroeg hij dan opnieuw, ‘wat denk je? Wat zou jij doen?’

‘Niets,’ zei Paolin; ‘hem apart houden, zoals u al doet... dan komen z'n veeren wel weer bij... misschien verzachten met wat lijnolie... Van zieke vogels heb ik geen verstand.... geschoten heb ik er genoeg, spreeuwen en meezen, en ander goedje.... Maar gehouden? Ja, eens heb ik een lijster gehad....’

Voorzichtig zette de directeur den spreeuw weer in de open kooi, plaatste die zorgzaam op het leemen haardje.

‘Een opgesloten lijster?’ vorschte hij vol weerzin.

‘Maar niet met uitgestoken oogen,’ verdedigde Paolin zich heftig.

De kolos lachte vreemd.

‘De mijne zijn allemaal vrij,’ zei hij somber.

Hij stond op, draalde even bij het tafeltje, dronk plotseling het glas leeg.

‘Allemaal vrij! Zie je.... als ik d t niet had.... al dat vrije vertier.... Kijk, daar zitten mijn tortels! De zwaluwen zijn weg.... En hiernaast.... moet je zien....’

Bruusk nam hij Paolin mee, een tusschendeur door. De hond, kwispelstaartend, volgde; 't konijn hupte op een afstand achteraan....

Zij kwamen in een soort onafgebouwde schuur, waar nog geen houtwerk in de raamgaten stak. In het weifelend licht, dat door de opengelaten deur achter hen aan scheen, zag Paolin aanvankelijk niets dan den nog ruwen rotsvloer en die raamgaten op den grijzen regen-nacht.

W ar komen die gaten op uit? vroeg zich plotselin Paolin af. Even een woeste, krankzinnige begeerte, die hem door den kop sloeg.... Maar aanstonds herstelde zich zijn denken. Hij had de diepe, vreemde stem van den man naast zich gehoord. Misbruik maken van diens vertrouwen.... nooit! En op datzelfde oogenblik voelde hij: die man drinkt misschien, omdat hij ongelukkig is, en hij is ongelukkig, hier, met ons allen mee, omdat hij zoo'n goeie kerel is....

‘Zie je ze daar zitten, met z'n allen?’ had de kolos gevraagd. Hij wees naar de balken van het

dakwerk. En toen zag Paolin ze, de ritsen witte buikjes, dicht naasten gedoken, van vogels die sliepen.... Meeuwen! hoeveel meeuwen wel!

‘Er huizen nog allerlei andere soorten,’ zei trots de directeur, ‘allemaal vrienden van me.... Maar mijn meeuwen....’

‘Genoeg,’ brak hij plotseling af, en haastig deed hij Paolin de kamer weer binnengaan.

En toen zij daar bijeenstonden, zei hij dof:

‘Nou, je bent bedankt... Kan ik soms wat voor je doen?’

Paolin, verrast, bleef even zonder antwoord.

‘Een cel, waar wat op de muren staat,’ kwam hij dan snel, ‘dat je wat te kijken hebt.’

De directeur trok moeilijk het voorhoofd saam, of hij de vraag niet dadelijk begreep. Dan, beschaamd bijna: ‘Die zijn hier niet.... Wil je misschien eens schrijven aan je vrouw?’

‘Aan mijn vrouw....’ wierp Paolin minachtend weg. En dadelijk erop: ‘k Zou wel een anderen brief willen schrijven, als ik maar wist hoe....’

‘Een anderen brief?’ vroeg de kolos verward.

Paolin keek hem aan met een lach, dien de ander meende te herkennen van een voorgaanden keer.

‘Een andere vrouw?’ vorschte hij, met in zijn

loenschende oogen een raadselachtige uitdrukking, doch die niet bestraffend was.

Paolin's heele gezicht werd als van een inwendige zon doorschenen, terwijl hij van ja knikte. Vol zag hij den directeur aan. Hij meende plotseling een licht verschiet te zien opengaan! een mogelijkheid, die hem tot dusver onmogelijk had toegeschenen. Doch de directeur wendde het hoofd af.

‘Dat gaat niet,’ mompelde hij, ‘nee.... dat gaat niet.... dat moet je later maar doen....’

‘Trouwens,’ aarzelde hij.... En met een bijna gretigen aandrang in zijn onzekere stem: ‘Je vrouw zou graag bij je terug willen komen, als je weer vrij bent?’

Paolin mokte iets van een toestemming. Het was hem, of Rosa, opgedoemd tot heel dichtbij, opeens weer terugdeinsde in de ondoorkenbare verten van den nacht. Het tergende der gevangenschap vloog hem naar de keel, en dat gevoel van wurgende onmacht, deed met een ruk de wreede gebeurtenis van voor enkele dagen hem in de herinnering schieten: die schrille vlam, aanstonds gedoofd in een stilte als van den dood.

‘Verleden week, in de cel naast de mijne....’ viel hij uit.

Doch met een gebaar van vervaard gebieden lei de kolos hem het zwijgen op. Een hulpelooze schrik

was door zijn troebele oogen gevlaagd. Zijn kop werd donkerrood; zijn trekken verstarden.

‘Er is iets ergs gebeurd....’ zette Paolin nog door.

Maar nogmaals, en gebiedender, onderbrak hem dat vervaard gebaar.

Dan draaide de directeur zich af, ging naar de tafel en bekneep driftig het belleknopje, dat daar boven hing.

Paolin zag zijn zwaren rug, zijn lobbesachtige beenen, die onzeker waren in hun bewegen, en hoe hij, zenuwachtig achter zich naar de leuning tastend, zich neerliet in zijn stoel.

De wachter kwam binnen.

‘Meneer de directeur....’ groette Paolin stil. Hij was onder den indruk van hij wist zelf niet welk noodlottig geheim. Voor den cipier uit verliet hij de kamer, en even nog omkijkend, zag hij, hoe de kolos, als een, die in slaap handelt, de mandeflesch greep, en hij hoorde het wild en gulzig klokken van den wijn in het glas.

Vierde hoofdstuk

TRAAG sleepten de dagen zich voort en Paolin vlocht manden. En als na den Zondag, met het trieste vertier van de mis en de portie soepvleesch, de Maandag aanschoof, en na den Maandag de Dinsdag, die weer door den Woensdag gevolgd werd, héén naar een nieuwen Zondag en Maandag, dan leek het Paolin, of ook de dagen en de weken een eindeloos vlechtwerk waren, waaruit manden werden gemaakt, die maanden heetten.... en welk een eeuwigheid was ééne maand, één enkele maand van de dertig! Er waren er nog slechts vier verstreken....

Een warboel van weerbarstig riet, een bed en een bankje, een waterkruik en zes ons brood en de ééne kom soep, dat was alles, wat bestond binnen de vier doodelijk grijze wanden, vanwaar geen taal of teeken tot hem sprak. En doodelijk was de stilte, den ganschen dag door, behalve somwijlen ergens een onverstaanbare stem, als waar' het onder water. Op sommige druilerige winterdagen werd het Paolin een zóó looden beklemming, dat hij meende te verlammen en te verstikken. En met heimwee dacht hij terug aan de viezige zaal in Montalto, waar

ze met hun zessen in verveling en twist toch een soort gezamenlijk leven hadden gehad. Tot de gruwelijke herinnering aan dien gestropten vogel van de valsche wissels hem ook die voorstelling vergalde.

Het eenig goede in dit gevangenisleven was het bord witte boonen met olie, de paar sneetjes worst of het pakje tabak, die hij zich, als hij werk had, van zijn karige verdienste een enkele maal koopen kon; maar meer nog dan die extra's genoot hij den slaap, den diepen, langen slaap, waaruit geen geluid hem meer wakker maakte. Zelfs de lantaren van de wacht niet.

De slaap; maar hoe dikwijls weigerde die te komen. Vroeg al doofde hij zijn kaars, en, wakker liggend, begon hij aan Rosa te denken en aan dien niet te gelooven dag, aan dien uitzinnigen avond van 26 Mei 1922! Doch zoo weelderig en onstuimig strekten zich dan zijn gedachten haar toe, dat hij moedwillig ze weer van haar weg moest wenden. De hartstocht verdwaasde hem. Hij hield het niet uit.

Soms was het, of hij gedwongen werd, alle de liefde-avonturen van zijn leven langs te peinzen. Vele van die vrouwen en meisjes waren verwischt in zijn geheugen, van andere had hij een duidelijke herinnering. Eén voor één moest hij die voor zich doen verschijnen met al haar heimelijke bekoor-

lijkheden; hij voelde de welige vormen aan zijn handen; een doordringende geur bedwelmde hem.

Maar hij wou niet gedwongen worden. En, gemarteld, wrong hij zijn denken naar Rosa terug, de roos, die hij nog niet geplukt had, de schoonste, de geheimste.... Met een brandend hoofd sliep hij ten leste in; en uit zijn duister-zwoele droomen werd hij wakker met een schreeuw. Dan kwam een droomenlooze slaap voor lange uren over hem, totdat het morgenlicht moeilijk hem wekte, en de eindeloze dag van mandenvlechten en de kom soep en het uur lucht weer te voorschijn kroop.

Toch moest Paolin erkennen: nu ze hem dan eenmaal hier hadden bijgezet, - voor in een grafkelder had hij het niet kwaad. Zoo vaak hij boven kwam van zijn 'luchten', vond hij zijn cel geveegd. Toen hij in de eerste over wandluizen had geklaagd, was hem een andere toegewezen en waren zijn kleren ontsmet. Als die kleren sleten, gingen ze naar de stopperij. Op den gezetten tijd werd hem zijn schoone linnen gebracht. Zijn heele leven was hij zoo netjes niet bediend geworden! Tweemaal in de maand kon hij zelfs een bad krijgen, maar dat probeerde hij altijd te ontduiken.... dat lamme liggen in een kuip lauw water.... zoolang ze hem niet in de zee lieten zwemmen.... Wel bezweek hij een enkele maal voor den aan-

drang, een boek te vragen uit de bibliotheek. De commandant had gezegd: vooruit, hij kon toch lezen! Zelfs analphabeten wouen wel een boek, alleen om erin te kijken! - Al waren er ook pestkoppen en zuurlingen onder de wachters, de commandant had het goed met hem voor. En de directeur dan!

Vaker dan vroeger meende hij den laatsten tijd diens diepe stem te herkennen, ver weg in de hal of langs de galerijen. Met een heftig verlangen hoopte Paolin soms, dat hij bij hem zou komen. Eens ging zijn spieluik open, en het roode gezicht met de omwalde oogen keek naar binnen. 'Gegroet,' zei de diepe stem; de troebele blik rustte, triest maar welwillend, een oogwenk in den zijne; dan ging het luikje langzaam weer dicht. Sindsdien verwachtte Paolin hem niet meer. Tot op een goeden middag, onverhoeds, de directeur zijn cel inkwam. Voor zijn doen zag hij er opgeruimd uit, en staan blijvend in de open deuren, verwittigde hij Paolin ervan, dat die eerdaags met andere gevangenen samen geplaatst kon worden. De zes maanden waren om; hij had nu de vrije keus. 'Maar je niet van de wijs laten brengen, Paolin,' waarschuwde de diepe stem, 't is daar een gemengd gezelschap.... je kunt er een goed voorbeeld wezen.... je kunt er ook genoeg verkeerd

opsteken. En geen vechtpartijen, hoor je! Anders zou de pret gauw gedaan zijn!’

Paolin, in de voorgeschreven houding naast zijn bossel riet staand, kreeg een kleur.

‘Dank u wel,’ zei hij alleen, maar door het donkere brons van zijn stem gloeide een gloed van vreugde. - De directeur zei dat alles zoo gewoon, of hij tegen een jongeren kameraad sprak. En Paolin, als op den avond van zijn aankomst, voelde de vaste begeerte, zich zoo te gedragen, dat de directeur tevreden over hem zou zijn.

‘Alleen, werk is daar op 't oogenblik niet, weet dat wel. Later misschien...’

‘k Zit hier ook soms dagenlang zonder werk,’ vond Paolin gemakkelijk tot troost. - Weer tusschen de menschen! dat was het bevrijdende woord, sterker dan elk bezwaar, - weer tusschen de menschen, wie het ook waren!

En zoo, op een morgen, overgebracht naar een gebouw, dat achter de Cellulaire lag, deed Paolin zijn intree op de zaal, waar nog een twintigtal anderen in hun vale gestreepte gevangenispakken door elkaar liepen. Na zijn zes maanden eenzaamheid overviel hem die dwarreling als bijna iets vijandigs. Doch daar geen hem méér gunde dan een schielijken blik terzij, duurde die verwarring

maar kort. Zonder zelf op iemand in 't bijzonder te letten, als een eerste genieten van dezen eersten graad van vrijheid, begon hij met groote passen de leege stukken van de zaal op en neer te stappen. Na een poos staakte hij zijn verwoede wandeling, mengde zich tusschen zijn mede-gevangenen, nam hen wat aandachtiger op, luisterde naar hun gesprekken. Een dicht bijeen gedrongen groep was in een groote opwinding: een der pachters had den dag te voren de draaijerij van schoenhakken stopgezet, zoodat er weer een tiental werkeloozen méér waren. In een hoek, aan een der ramen, onder toezicht van een wachter, was een gevangene bezig een makker te scheren. Anderen wachtten hun beurt. Met bevreemding merkte Paolin op, dat er geen bedden stonden in de zaal. Aan een mageren kerel, die op de punt van een tafel voor zich uit zat te staren, vroeg hij, hoe dat was....

‘Wij slapen in de menagerie,’ antwoordde de kerel vol haat.

‘Hoezoo?’

‘Nou, elk in zijn hok, hè? achter een hek!’

‘Waarvoor zit jij?’ vroeg Paolin weer.

‘Waar jij voor zit, allicht,’ geewde de kerel gemelijk.

Paolin wendde zich af, zat op een bank aan den muur het gewemel te bezien. Het was hem won-

derlijk om het hart. Te midden van de mensen te zijn, hun lucht te ruiken, het gegons van hun stemmen te hooren, het wilde hem dringen tot een gevoel van kameraadschap, - maar vóór die vreugde nog dóór kon breken, voer er een kilte over van mistrouwen en onverschilligheid.

Weldra hervatte hij het geijsbeer, dat hem verluchtte. Een sluike, groezelige man, die evenals Paolin gedurig op en neer beende, bemoeide eveneens zich met niemand; maar telkens, bij het langsgaan, bezagen zij elkaar met een verholen-onderzoekenden blik. Opzij stond een jongen, verwezen van uitzicht; zijn huid was van een doorschijnende voosheid, en fijne, witte handen had hij, met nagels zonder kleur, als de nagels van een doode. Zijn oogen waren rood-ontstoken. Soms hoestte hij. Meer dan een trouwens zag er angstwekkend onderkomen uit, als weggevreten door de eenzaamheid en 't levenloos bestaan, dat ook hij achter zich had. Sommigen waren aschgrauw van gelaatskleur. Bijna allen boezemden Paolin een vagen weerzin in, en met een plotselingen angst vroeg hij zich af, wat er misschien niet geworden was van zijn eigen stoeren kop.

Om elf uur ontstond er een groot gerammel van sleutels en grendels en ketels aan ijzeren hengersels, die werden binnengedragen: de soep! En toen zij

daar, elk boven zijn kom vettig-dampende smurrie, rond de lange tafel aangeschoven zaten, dreef met den wasem een gemoedelijkheid, die bijna verbroedering werd, tusschen hen om.

Schuin tegenover zich zag hij opeens een bleeken man zitten met een wars, ironisch gezicht; maar op diens schouder fladderde een musch, en op zijn linkerhand een andere. Zij waren blijkbaar onafscheidelijk van hem. Toen de man zijn kijken bemerkte, aaide hij de musch op zijn hand met een groote teederheid, en lachte trots en voldaan Paolin toe. 't Was een kerel, hoorde hij later, die zijn vader en zijn broer had om zeep geholpen. Hij zat voor dertig jaar.

's Middags kwam hij te spreken met den groezeligen heen-en-weer-looper. Die bleek Delli te heeten. In de machinekamer van een koopvaardijboot, aangestookt door de ondragelijke hitte, had die ruzie gekregen en zijn maat met een ijzeren hefboom doodgeslagen. Hij had zeventien jaar; er waren er vijf voorbij; hij was zesendertig. - Die bleeke jongen, vertelde hij, was een ex-gendarme; drie jaar geleden had hij zijn verloofde neergeschoten. Gewettigde jalouzie, maar omdat hij gendarme was, had hij dertien jaar gekregen. Hij moest nu achtentwintig zijn; hij zou de achtendertig wel niet halen.... 'Hoor hem hoesten! Hij

gaat dezer dagen naar 't eiland Pianosa.... De infirmerie is vol.... Daarginder heb je 't sanatorium.... Ja, toring, die krijgen ze hier vaak, - als ze eerder al niet gek zijn geworden!'

Twee kerels had Paolin opgemerkt, die hem bevielen om het hoovaardige hunner rasgelaten. De gebruidheid ook van hùn vel, strak over de ingevallen wangen, was uitgebleekt tot een wasachtig geel, maar vanonder de zware, zwarte brauwen lichtte het sterke grijs van hun ongetemden blik. Nu en dan spraken zij met elkaar in een taal, die hij niet verstond, enkele woorden maar, van een ondergrond8che hartstochtelijkheid. - 't Waren Sardiniërs, zei Delli, maar als ze in 't Italiaansch begonnen, dan lachte je je krom! - Wat ze gedaan hadden? Dat wist Delli niet precies; hij meende, geweldpleging, die op moord was uitgelopen, en moord-uit-wraak.

De chagrijnige bewaker, die eerst in de zaal had rondgehangen, was sinds enkele uren vervangen door een branie, dien Paolin nog minder zetten kon: een zoo behaagzielen vent, dat zelfs het sombere cipiers-pak hem ijdel hield. 'De mooie Siciliaan', bleek zijn bijnaam.

Om half zes was de dag ten einde. De avond grauwde in de gevangenis. Langs een weg, dien allen kenden, eindelooze gangen over, hekken

door, trappen af, en weer gangen langs, ging de sombere stoet, en Paolin ging mee, - totdat op een tochtigen overloop een lange rij bewakers hen wachtte. Dat was de fouilleering. Iedere gevangene bleef voor een bewaker staan; die begon bij de schouders, tastte onder zijn jasje zijn rug en zijn lijf langs, om te onderzoeken of hij niets verborg, een scheermes, een vijl, een touw....

Paolin, met een hevigen tegenzin, voelde die vreemde handen glijden en grijpen aan zijn lichaam, onder zijn oksels, zijn beenen omneer.... En een bijna ondragelijke vernedering was het hem, toen hij zijn schoeisel uit moest doen en op zijn sokken het aanzien, hoe de schoenen werden uitgeklopt, zijn voeten om beurten nagevingerd. Een ouden kerel naast hem brachten die manualen gekkelijk aan het lachen.... Paolin voelde er zich persoonlijk door beledigd.

Maar een nog dieper smaad was het einddoel van dezen tocht. Toen de twintig waren gefouilleerd en door konden lopen, terwijl langs de grauwe trappen en gangen een andere groep alweer naderde, betraden zij een gebouw met ijzeren tralie-vloeren, de vensters aan één kant der lange corridors, en daartegenover de lange rijen kooien, drie verdiepingen hoog. In een dier wildebeestenhokken - de gemelijke had niet te

veel gezegd - mocht hij den tijd zien door te komen tot den volgenden morgen acht uur. Hier, achter de tralies, door geen deur beschut, moest hij zich uitkleeden, zijn behoefte doen, in bed liggen, voor het oog van den wachter, die surveilleerde. In de cel werd je, zònder het te weten, bespied door het verraderlijk kijkgat; doch deze schaamteloze ontblooting van zijn geheime leven krenkte hem nog onverduurbaarder.

En toch, niettegenstaande zijn gekwetsten trots, bleef hij het gemeenschappelijk bestaan verkiezen boven de eenzaamheid der cel. Hij begreep het zelf nauwelijks, want niet alleen, dat hij die fouilleering en het slapen in de 'cubicoli' verafschuwde, - ook het verblijf op de zaal benarde hem vaak. Hier waren niet, als in Montalto, wat individuën bijeen, waarvan sommigen ternauwernood boosdoeners mochten heeten; dit waren zonder uitzondering de ergste boeven, schoffeerders en moordenaars. Achter hoeveel paar schuwe, valsche, lichtzinnige, sombere, broeiende oogen huisde de wereld van een verwoest en verloren leven? En van dat leven was de kern die ééne, gruwzame wandaad, waarheen het bange, het wreede, het rauwe denken iederen dag en ieder uur teruggedwongen werd. Van sommige zijner zaalgenooten was het uitzicht bijna afstootend, - het verhinderde

niet, dat hij het samenzijn met al die arme, trieste kerels als een vreemde weldaad gevoelde, en soms zóó sterk, dat het hem kropte in de keel. Waarom was het samen op en neer stappen, dat uur in de open lucht, het samen rooken van een cigaret, iets even heerlijk haast, als vroeger een dageraad aan zee? Er waren ook een paar kameraden, waarvoor hij een wonderlijk gevoel had, iets van een bijna bang ontzag, als voor sommige heiligen in de kerk, die je zoo vreemd aankijken. Er was een man van vierendertig jaar, die negen jaar geleden zijn patroon had doodgeschoten. Die kerel had het uitgevast gezicht van een monnik, denzelfde-zachten glimlach, en zijn oogen waren zoo helder, alsof ze je doorzagen tot op den bodem. Paolin bewonderde hem en vreesde hem, en hij voelde, dat het de gevangenis was, die zijn makker zoo gemaakt had. Nog twaalf jaar had hij uit te zitten.

Paolin bekende het zich: hèm zou de gevangenis nooit zoo gemaakt hebben of kunnen maken. Als hij niet de nabije hoop van zijn bevrijding en van Rosa had gehad, - als hij hier troosteloos, gelijk zooveel anderen, nog twintig jaar had moeten zitten, dan zou hij een verloren man zijn geweest. Al wat er kwaads in hem stak, zou tiendubbel naar buiten zijn gekomen. Hij begon bijna zich onverdiend bevoorrecht te zien! Over twee jaar was zijn

leed geleden, en wie van hen allen had in zijn hoofd een belofte zóó schoon en zóó levend als hij had: Rosa! Die gedachte kon zoo vol in hem rijpen, dat de anderen, zonder te weten waarom, hem met plezier bezagen. Hoewel hij weinig zei, was binnen enkele weken de strooper, die op den minnaar van zijn vrouw geschoten had, populair. En dat op zijn beurt zich bewonderd weten, maakte hem vroolijk en zorgeloos. Met meer zelfvertrouwen dan in langen tijd dacht hij aan Rosa. Zijn zekerheid werd sterker, de verbeelding van zijn toekomstig geluk daadwerkelijker. En zoo rakkerachtig werd soms opnieuw zijn blik, dat wie hem zitten zag, zich afvroeg: aan welken strooptocht denkt hij nù? En aan een strooptocht dàcht hij, den allerschoonsten van zijn leven: den avond van 26 Mei 1922! Hij zag haar prachtig blanke lichaam, dat hoorde bij haar roodblonde haar, en met zijn machtige handen streefde hij haar ranken rug.

Juist in dien tijd kwam een brief van Elvira hem hevig verontrusten. Rossi - zoo heette de Valsche Getuige - was vrijgekomen, schreef ze, en die had haar verteld, wat er alzoo in de gevangenis van Montalto was gebeurd, en waarom Paolin in de strafcel had gezeten.... Maar die moordenaress uit Marina, die er geen been in had gezien, een grooten kerel zoo maar pardoos dood te slaan, die had

bij 't proces nog drie jaar gekregen, en ze was weggestuurd, niemand wist waarheen.

Paolin bleef verslagen zitten. Wel dacht hij dadelijk: drie jaar nog.... dan wacht ik op háár.... Toch was het de ineensstorting van heel een gedroomde zaligheid van weerzien. En haar verdwenen te weten uit Montalto, opgesloten ergens verweg in een onbekende gevangenis, in een zaal? in een cel? - zoodat zijn gedachten den weg naar haar toe voorgoed bijster waren, - het kwelde hem zoozeer, dat hij verscheidene nachten er niet van slapen kon.

Tot, op een morgen, hij plotseling begreep, dat heel die brief van Elvira een wraakneming was. Rosa had geen drie jaar gekregen, - en ze hadden haar niet weggestuurd! Voor straffen van minder dan twee jaar bleef je, waar je was, in Montalto.

Smalend herhaalde hij in zichzelf de giftige woorden: 'die moordnares uit Marina, waarvoor hij in de strafcel had gezeten....!' Het was de genadeslag, dien Elvira zichzelf toebrengt. Hij haatte haar voortaan met een volstrekt haat. Doch over dit alles sprak hij met niemand. Hij begreep niet, hoe het anderen mogelijk was, niet ééns, doch altijd maar weer aan, hun geschiedenis te vertellen, - bekentenissen zonder schaamte, of een taai bepleiten van onschuld.

Overigens liepen in de zaal de gesprekken vaak over de tergende werkeloosheid, die plaag van Porto Longone. Verscheidene bedrijven, door particulieren van buiten ondernomen, die een tijdlang hadden gebloeid, de timmermanswinkel, de sandalenmakerij, waren achteruitgegaan; het mandenvlechten bleef tot de cellen beperkt; wanneer of die hakkendraaijerij nu eindelijk weer eens op gang gebracht zou worden....? Paolin hoorde ook over buitenwerk; er werden gevangenen gebruikt in den moestuin van de gevangenis zelf, bij den wijnoogst van naburige boeren, bij het aanleggen van een waterleiding. Daglooners waren er op het eiland niet te krijgen. Wie niet in de ijzergroeven of aan de hoogovens arbeidde, was bij de sardinenvisscherij of bij de groote vaart; de jeugd trok naar Amerika. Vandaar, dat er bij voorkomende gevallen vaak werkvolk uit de gevangenis werd aangevraagd, en de directeur, als hij maar even kans zag, stuurde er zijn mannen op uit! Over de goedheid van den directeur waren ze het allen eens. Die met het ironische gezicht, de man van de twee musschen, had verleden jaar, onder Capolivéri, bij het snoeien der wijnstokken mogen helpen. Hij gaf hoog op over het mooie land, den tropischen plantengroei, het uitzicht rondom, op Piombino, op den Monte Amiata, en aan den anderen kant, op

Corsica! Bij helder weer zag je het duidelijk liggen met zijn hoge bergen! Hoe ver kon het zijn? Een vijftig kilometer misschien.... Eerst had hij bijna geweigerd, bang dat zijn musschen hem weg zouden vliegen, als hij afwezig bleef zoo'n heelen dag.... Niets ervan! Ze waren meegetogen, op zijn hoofd, op zijn schouders. En zoo waren ze weer mee teruggekomen ook! De eene had een poosje vanuit een boom zitten toekijken, als dacht hij erover, te ontsnappen. Maar geen nood, de baas was hem meer dan de vrijheid!

Later vertelden ze aan Paolin, hoe diezelfde man uit de gevangenis van Forli naar Porto Longone was overgebracht, omdat ze daarginds geen raad met hem wisten. En ook hier was hij in den aanvang onhandelbaar geweest.... tot de directeur op den inval was gekomen, hem een tamme musch present te doen. Nadien had hij er een andere bij gedresseerd.

Er zat ook nog een kerel, die voor inbraak-met-moord twintig jaar kreeg. De eerste jaren had hij vaak buien van razernij gehad, zoodat ze hem op het dwangbed moesten binden.... Als hij nu dacht, dat er zoo'n aanval op komst was, schreef hij een briefje, verzocht den directeur te spreken. - Die zei dan niet veel, vertelde hij aan Paolin; maar, je

begreep zelf niet waarom, je was ineens tot rust gekomen.

Paolin zweeg. Hij begreep het ook niet; doch dat het zoo was, begreep hij maar al te goed.

Toen Paolin zes weken op de zaal was, kwam er bericht, dat het werk aan de hakkendraaijer hervat werd. Een van die ploeg lag in de infirmerie, en de commandant vroeg aan Paolin, of hij invallen wilde. - Nou, hij wilde best!

En dat was een groot vertier! Het gesnor en gedruisch der machines en de rustelooze bedrijvigheid, het gemakkelijke en feilloos-gave, dat onophoudelijk zóó, klaar van onder de electrische zagen, draaibanken, schaven en vijlen viel, tot de coquette dames-hakjes, wit en glad en sierlijk uitgehold, bij tientallen om en om in de dozen lagen gepast, - het was een gedoe, dat Paolin vermaakte, al verachtte hij het tegelijkertijd. Het leek hem een luidruchtig en luchtig spel, waaraan hij zich wel verwaardigde mee te doen. Hijzelf had trouwens niet meer te presteeren, dan door een electrische zaag stukken hout in vier gelijke blokjes te doen zagen. Maar hij verdiende twee lire twintig per dag; de helft bleef aan de gevangenis, de andere helft was voor hem.

Snel en vroolijk gingen de dagen voorbij in de

hooge werkplaats, met zijn lekkeren geur van dartel-versche houtkrullen.

Na twee maanden werd het werk weer stopgezet - er was te groote voorraad gekomen - en Paolin sleet opnieuw zijn leven in de zomerheete zaal en in den schaamtelozen cubicolo.

Maar toen September tegen zijn eind liep, wachtte hem een heugelijk nieuws. Op een goeden avond werd hem aangezegd, dat hij van den volgenden dag af met drie anderen te werk zou worden gesteld aan het kerkhof van Capolivéri.

's Morgens om half zeven togen zij op weg, een hoofdbewaker voorop, een reus van een kerel, dien Paolin nog nooit gezien had, en achter hen aan twee van hun wachters, Angiolino, de chagrijnige, en de mooie Siciliaan. Daar de wachters gewapend waren, gingen zij vieren ongeboeid. Als vrije mannen traden zij uit in de zeldzame klaarte van dezen dageraad; diep ademden zij de koel aanstuivende morgenlucht in. Het was Noordenwind. De heuvelen van het vasteland, daar over de hardblauwe zee, leken vlakbij; waar de felheid van een lichtgloed hun kam versmolt, zou zoohaast de zon opgaan.

De Sardiniërs hadden al vaker buiten gewerkt; voor Delli was het, evenals voor Paolin, de eerste maal. Paolin bolde zijn borst vooruit; hij had wel

luidkeels willen zingen; doch daar hij begreep, dat dit verboden was, zwaaide hij onder het gaan met zijn armen, of zij uit hun gewrichten moesten vliegen.

Niemand sprak. Zij waren één kijken, snuiven, voelen. Het water kwam hun in den mond van het genot, en rond hun gezichten, droog en geel als perkament, streefde de wind zijn wilde verlokking.

Een uur gaans was het naar Capolivéri. De pastoor daar had werkvolk gevraagd, vertelde de hoofdbewaker. Een stuk van den ouden kerkhofmuur was ingestort; die kant werd nu gesloopt, en een eind verder werd de muur weer opgetrokken. Paolin en Delli waren aangewezen voor het afgraven van het nieuwe terrein, de beide Sardiniërs voor het metselwerk.

Kort daarop, verblindend, rees de zon boven den heuvelkam. Paolin werd er raar van in het hoofd. Zij matigden allen hun voortvarenden gang.

En toen zij eindelijk, bedwelmd door zooveel lucht en licht, hun doel hadden bereikt en bij het kerkhof wat zaten uit te blazen, kwam daar, korte broek en kaplaarzen aan, en in een zwart manchester buis, een man blootshoofds de kerk uitgelopen. Het bleek de pastoor te wezen; en wie niet toevallig zijn boordje in het oog kreeg, door een hoog zwart vest vierkant afgesloten, zou nooit een

geestelijke in hem hebben herkend. Een jager of een wat boersche chauffeur leek hij eerder. Hij begon aanstonds te oreeren over de noodzakelijk geworden uitbouwing van zijn 'Campo Santo'.... zoo vèr mogelijk zelfs, tot den rand van het ravijn! Zijn dooien moesten de ruimte hebben; ze hadden bij hun leven al genoeg krom gelegen! En met het zelf-ontworpen plan in de hand, gaf hij omstandig zijn instructies.

De koster sleepte aan met spaden en houweelen....

Nog geen vijf minuten later togen de beide Sardiniërs aan het verder omhalen van den bouwvalligen muur, en Paolin en Delli hanteerden de spade. Maar, misericordia! dat ging heelemaal niet naar den zin van Don Gorgonio! Hij greep Paolin zijn werktuig uit de hand. Het gold hier geen spitten, Madonna Santa! De aarde hoefde niet omgewerkt! Hoe vaster ze bleef, hoe beter! Begreep hij dan niet, dat afgraven geen ompspitten was! Zoo! zóó! zóó!!

En de gekaplaarsde priester gaf blijk van een dusdanige kracht bij den handenarbeid, dat het moeilijk viel zich zijn gebaren voor te stellen, wanneer hij des Zondags met de miskelk of met de broosheid van den ouwel zou hebben om te gaan.

Zijn werkwoede botgevierd, verliet hij, even driftig als hij gekomen was, zijn doodenakker.

Kort daarop verscheen er een oude, dikgebuikte vent aan het ingangshek, een niet minder dikgebuikte mandeflesch wijn in den arm. Zijn kleine oogen knipperden tegen de zon, en hij schutte ze met de hand, om te kijken naar het ongewone gedoente op zijn kerkhof. Dan, zich herinnerend, knikte hij instemmend. Hij zette zijn mandeflesch in de schaduw van een struik, heesch zijn jasje uit, wandelde naar het knekelhuis, kwam er weer uit te voorschijn met zijn schop, ging zitten op een zerk en stopte zijn pijp.

Wat later was hij aan het graven, en tusschen elken worp van de schop en een haal aan zijn pijp, zong hij met een beverige stem een regel van het lied: 'Een heimelijke traan'. Het klonk zoo argeloos vroolijk, of hij een bizonderen schik had in zijn eentje.

'Hij zorgt voor de muziek,' zie de mooie Siciliaan.

De wachters zaten met hun drieën terzij onder de cypressen en hielden de gevangenen nauwlettend in het oog.

Paolin rustte op zijn spade; het werken viel niet mee, als je er niet meer aan gewend was; dan toog hij opnieuw aan den slag.

De doodgraver kwam bijgedrenteld.

‘Je schijnt in je sas, ouwe baas,’ zei de hoofdbewaker.

‘Dat zal wel waar zijn,’ antwoordde de doodgraver; ‘als het toch twintig September is....’

‘Twintig September.... wat zou dat?’

‘Wat dat zou? Als ik er toch bij was, net vandaag voor vijftig jaar? In zeventig....!’

‘Garibaldijn?’ vroeg de hoofdbewaker vol ontzag.

‘En of!.... ik was achttien....’ Hij zuchtte. ‘Nou is mijn dochter bijna achttien....’

Hij stopte zich een nieuwe pijp en wandelde weg.

‘t Begon heet te worden. De vier gevangenen zweetten van den ongewonen arbeid.

Om het kwartier kwam de pastoor aangedraafd om te zien, hoe zij vorderden. De doodgraver, bij zijn graf, stond telkens met de mandeflesch aan den mond.

‘t Is twintig September,’ zei de pastoor; ‘vanavond is hij dronken.’

Tegen twaalfen liet de hoofdbewaker ook de gevangenen in de schaduw der cypressen neerzitten, voor hun middagbrood. De doodgraver kwam er bij kijken.

‘Zoo meteen komt mijn dochter,’ zei hij; ‘monden dicht, hoor je! over mijn mandeflesch.... die staat nou in ‘t knekelhuis.’ En zich omwendend

tot de vier, die wat achteraf zaten: 'Ja, jongens, de vrijheid is maar betrekkelijk.... Vijftig jaar lang heb ik me buiten de gevangenis weten te houden. Achttien jaar zit ik erin! Madonna! als mijn vrouw het merkte, van die paar liter wijn.... wat zou ik op m'n pokkel krijgen!.... 't Is gek, jullie, in je gevangenis, droomt er misschien van, in de mijne te komen.... maar die is ook niet malsch, dat verzeker ik je!' - En na een oogenblik: 'De pastoor, die heeft het beter! Die heeft de heele streek tot zijn huishouden! En zoo vrij als een vogel in de lucht!.... Monden dicht, hoor!'

Toen het dochtertje, tot bizondere voldoening van den 'mooie', van wien zij de oogen niet af kon houden, aan haar vader zijn eten had gebracht en het kwartlitertje wijn-met-water, dat hij onaangeroerd liet, - en zij, geheel in de war door de Siciliaansche blikken, weer vertrokken was, haalde de doodgraver zijn kostelijke mandeflesch witten 'Elba' te voorschijn en wilde die met een groote gulheid doen rondgaan van mond tot mond. De drie bewakers lieten het gouden edelvocht zich best smaken; maar den gevangenen mocht buiten geen wijn worden toegestaan.

En na het maal, in de loomte van het middaguur, gingen zij een slaapje doen. Alleen de cha-

grijnige kreeg last, goed wakker te blijven; 't was hem toevertrouwd. Paolin, gelukkig met zijn dag zon, en bevangen door de warme, harsgeurige lucht, sliep onmiddellijk in.

Om half drie werd het werk hernomen. En als na een uur of wat de doodgraver zijn graf had uitgedolven en op weggaan stond, kwam Don Gorgonio aangestevend, deftig in zijn soutane nu, en een mandeflesch met overheerlijken rooden 'Elba' onder den arm, - een 'Elba' van 1915!

Dat werd een tooneel van aanstekelijke vroolijkheid daar onder de cypressen. De doodgraver dacht niet langer aan vertrekken; de chagrijnige was niet chagrijnig meer; de zoete, witte wijn had hem zijn zuurheid doen vergeten; nu ginnegapte hij zoetsappig tegen den ernstigen rooden! En het tempo der werkenden vertraagde tot een schaarschen houw of spadestoot en veel benijdend kijken naar de feestelijke doening, een pas of twintig van hen af.

Den pastoor en den hoofdbewaker vervoerde het druivennat hartstochtelijk tot de politiek; den doodgraver bracht het tot de aardsche zaligheid; den mooien Siciliaan tot verliefde gedachten.

't Was vijf uur, half zes misschien.

De twee Sardiniërs vonden, dat het nu mooi was, en zaten naast elkaar in de bres van den muur.

Delli hing erbij; zijn gezicht was grauw van vermoënenis. En Paolin, nog werktuigelijk de spade hanteerend, zag plotseling maar één ding: dat niemand op hem lette!

Als een bliksemslag sloeg het hem door den kop: de vlucht! hij kon vluchten!.... 't Was niet eenmaal een gedachte.... 't was een kréét van zijn instinct.... zooals eens in de schuur met de meeuwen.... maar nu was er niet de diepe stem van den directeur om hem tot bezinning te brengen.

‘Lieve moeder, ik wil gaan trouwen,’ zong smachtend de mooie Siciliaan.

De pastoor schreeuwde tegen den hoofdwachter: ‘Nooit van zijn leven zullen ze het winnen! Nooit! Nooit! Nooit!’

Strak de groep onder de boomen in 't oog houdend, ging Paolin een paar stappen achteruit, en nog een paar.... Heel zijn lijf jeukte van zinderende opwinding!

De doodgraver keek in de mandeflesch, de chagrijnige wou hem die af nemen.... de twee Sardiniërs, in koor, barstten plotseling uit in een donker-zwaar gelach, om iets, dat er gezegd scheen....

Paolin, op zijn hurken, de pijp in den mond, de lucifers klaar in de hand, voor de aannemelijkheid van zijn houding, schuifelde heimelijk achteruit.

't Volgend oogenblik - 'dat zullen ze wèl' hoorde hij den hoofdwachter nog terugschreeuwen tegen den pastoor - 't volgend oogenblik, door een gat in de haag, was hij uit het gezicht.... Pijlsnel liet hij zich zakken door het ruigbewassen ravijn, met woeste sprongen zich vastklampend aan een boom, zich neergooiend in het struweel, zonder te zien wat eronder was.... een razende, een krankzinnige halsbrekerij.... zijn pijp was hem uit den mond geslagen.... Lager! Lager!.... tot hij kwam aan een stroompje, dat hij langs holde in een onbekende richting.

Geen seconde was er ook maar ééne weloverwogen gedachte in zijn hoofd.... niets dan die drang, die kreet van zijn vrijheidsinstinct.

Heel ver al boven zich hoorde hij plotseling revolverschoten luk-raak de lucht in schieten. Nog razender vluchtte hij verder, soms een oogwenk stilstaand om te luisteren. Hij hoorde niets meer. Alleen het hameren van zijn hoofd. Langzaam viel de avond in het diepe ravijn.

Opeens zag hij, hoog aan de helling, een hoefje, glorend nog in 't late licht... kinderstemmen... de roep van een vrouw.... Hij dook aan den grond, kroop van struik tot struik verder. Achter een verwarring van braamslingers trok hij zijn gevangenisbuis uit en verstopte het. In broek en

hemd vluchtte hij weer voort, den wassenden nacht tegemoet.

Een schemerduistere vallei vol woeste cactussen kwam hij in, cactussen, wier bladen omstekelde plakken waren, zoo groot als een etensbord. Zweetend, achter adem, heftig doorbonsd van zijn dolle bloed, verschool hij er zich tusschen. Hij was geheel buiten zichzelf van een stormachtig gevoel, te groot en te wild om vreugde te heeten. Gevlucht! gevlucht! Een vlucht, die gelukt was! Die lukken zou! Natuurlijk zou ze lukken!.... Een bezeten lach sperde zijn witte lippen vaneen.

Straks, als het pikdonker was, vluchtte hij verder.... almaar verder!.... tot hij de zee had bereikt.... De zee!.... Daar, op een eenzaam strandje, tusschen de rotsen.... natuurlijk vond hij wel een boot....! Hij zou ze te water laten.... en dan.... met een riemslag zoo stil.... zoo stil als een fluisterende stem.... hij kende de dingen, die hij kende!.... wie had er ooit geroeid zooals hij!.... zoo snel en zoo lang aan een stuk?.... Roeien.... waarheen? Naar het vasteland? en dan een trein....? hij had geen centiem op zak.... En zijn gevangenisbroek.... Bah! ze zouden hem wel helpen.... Je hielp elkaar altijd.... Als hij niet ingerekend werd.... Maar loop rond!.... hij roeide naar Corsica.... Corsica, dat je op heldere

dagen zag liggen, zeien ze. Daar was je in Frankrijk! Daar leverden ze je niet meer uit.... Hoe ver weg? Vijftig mijlen? zestig? Wat was dat voor hem! Bij nacht roeide hij uit het gezicht van dit verdoemde Elba.... Ze zouden hem zoeken aan alle kanten.... en onderwijl was hij.... Vooruit! Vooruit!

En juist wou hij opstaan om weer door te hollen, als hij, nog geen vijftig meter boven zich, langs een pad, dat daar blijkbaar was, twee lichten zag voortbewegen.... Lantarens! Een zoeklicht spiedde rondom door het duister. Mannenstemmen hoorde hij praten.

- Christo! gendarmen, die hem zochten! Nog dieper dook hij weg tusschen de cactussen. 't Angstzweet droppelde hem langs het gezicht.

Een oogenblik gleed de zwakke lichtbundel verraderlijk de grillige stekelgewassen over. Dan trokken de lantarens en de stemmen voorbij.

Paolin herademde. Als een bezetene holde hij de tegenovergestelde richting uit. - Vrij! Vrij! En nog eenmaal sperde die bezeten lach zijn witte lippen vaneen. - Als hij maar gauw genoeg de kust bereikte.... zoefde het door zijn razenden kop.... en een boot vond.... en uitvond, waar de riemen staken.... wat deed je met een boot zonder riemen?.... Bij hen in Lungomare....

Plotseling stond hij stil. 't Was, of een gulp bloed hem uit het hart schokte. - Rosa! God in den hemel! Rosa! Hij had niet gedacht aan Rosa!

Hij klemde de handen rond zijn kop om zich rekenschap te geven. Zijn gedachten verstramden. - Rosa! Hoe had hij haar kunnen vergeten?!

Als een donderslag, die neerbrak vlak boven zijn hersens, zoo sloeg de waarheid hem in het brein: Corsica! Maar dan zou hij in Italië nooit terug kunnen keeren.... hij zou ergens leven alleen, in een vreemd land, en hij zou Rosa nooit weerzien! In één onbewaakt oogenblik had hij heel zijn toekomst met haar versmeten.... Wat had hij gedaan!.... Wat moest hij beginnen!.... Voort! Voort!.... als ze hem oppakten, kreeg hij jaren misschien!

In een dompe verbijstering liep hij door, uren lang, op goed geluk, omwegen makend als een kerkje, een groep huizen duister opdoemden aan de sterren-verlichte lucht. Waar was de zee? Hij hoorde ze ruischen, nu naar dezen kant, dan naar dien. Hij zag aan den hemel de Poolster staan. Maar de zee was overal. Hoe laat was het? Elf uur? Middernacht?

Gebroken van vermoeyenis, klam, en leeg van elke gedachte, viel hij eindelijk neer onder een ouden olijf.

Na een poos begon het gladde loof matblank te glinsteren. Hij zag, dat de maan was opgekomen.

En opeens stond daar de datum voor hem: 26 Mei 1922, de dag van zijn bevrijding; de dag, dat Rosa van hem geweest zou zijn voor altijd! Een nieuwe vlag van wanhoop greep hem aan: 26 Mei 1922! de zoete datum, die hem alles was geweest, zijn lichtbaak in den nacht! Eens zou die dag er z i j n , op Elba.... De boot zou aanleggen in de haven.... Het volk zou de loopplank overgaan.... En daar was Rosa! Daar stond Rosa, en keek uit.... Zij zou naar den weg vragen. Men zou haar wijzen den platten heuvel met de twee gevangenisblokken. Haastig zou zij naar boven klimmen. Ze zou toeven aan de poort, uur na uur.... Ze zou vragen bij de wacht. Maar hij, Paolin, zou er niet zijn! Een weggelopen ellendeling, zou hij ergens leven, een verloren man, in een ver, vreemd land....

- Zijn arme Rosa, hoe zou zij daar staan, beschaamd, bedrogen....

‘Rosa! Rosa!’ kreunde hij, in een onverduurbare benauwing.

Hij rees overeind, verwilderd. Hij deed een paar passen.... Wat vluchtte hij nog? Hij vluchtte niet langer naar de vrijheid toe! Hij vluchtte wèg van Rosa! Corsica, Frankrijk, de levenslange balling-

schap, het zou een bitterder gevangenis zijn, dan de gevangenis van Porto Longone!

En met één omgooi van zijn gedachten stond zijn besluit vast: hij ging naar Porto Longone terug. Zelf zou hij zich aanmelden, met de een of andere leugen; hij zou zeggen, dat hij even zijn beenen had willen uitslaan en verdwaald was.... Als hij zichzelf aanmeldde, liep alles misschien nog wel los....

Alsof een ijskoud bad zijn hoofd had bekoeld, zoo nuchter keek hij rond in den kLaren maannacht. Hij rilde. - Wat nu? In welke richting lag Porto Longone? Hij nam aan, nog altijd op de landtong van Capolivéri te zijn. Dus moest hij naar het Noorden toe. En hij stapte op in de richting van de Poolster.

Twee dingen beheerschten van dat oogenblik af zijn denken: zoo spoedig mogelijk te geraken aan de gevangenis; èn er te geraken, zonder van te voren ingerekend te zijn. Dat laatste, hij begreep het dadelijk, zou een zware dobber worden.

Haastig beklom hij de helling, tusschen manshooge struiken witte hei. Zoetrokig en als besneeuwd schoven die op hem toe in het maanlicht. Hier en daar verhief een zeepijn zijn donker naaldenscherp uit dien blanken en wilden tuin. Langs de bare rots eindelijk kwam hij boven.

En op eenmaal, een honderd meter beneden hem, daar lag de zee! In den koelen, helderen nacht, schemerblinkend, mischte en rimpelde de zee! De zoo heftig begeerde zee, waarover, uit de witte maan, een zilveren pad op hem kwam toegelopen....

Hijgend bleef hij staan, hijgend van het snelle klimmen, hijgend nog meer van een wijde wanhoop, sterker dan hijzelf. De zee! De vrijheid! Maar een vrijheid, die hem in ballingschap zou hebben gebracht, en waarboven hij de gevangenis verkoos, de gevangenis, die de eenige weg was tot Rosa!

Tegelijkertijd had hij gansch het duister-lichte panorama overschouwd. Daar, verweg de kust langs, onderscheidde hij den stompen heuvel met de boosaardige kubussen erop, onvermurwbaar troonend boven het haventje van Porto Longone. Hij klemde de kaken opeen. Hij begreep: vóór de dageraad aanbrak moest hij zorgen, den grooten weg van Capolivéri naar Porto Longone te hebben overgestoken en aangeland te zijn in de heuvelen aan de overzijde, àchter de gevangenis.

Langs het rotspad, steil boven de zee, telkens landinwaarts buigend rond een valleitje, liep hij, liep hij werktuigelijk, bewusteloos bijna, scheurend zijn kleeren aan de agaven, die daar stonden, tot

hij eindelijk, toen de sterren al verbleekten, aankwam op een klein plateau.

En in het flauwere licht van de maan en de eerste grijsheid van den morgen, zag hij daar, bij een eenzaam boompje, hij dacht een paard. 't Bleek een muildier te zijn, dat, vastgebonden, te droomen stond. Het deed een paar schichtige stappen opzij, toen Paolin naderbij kwam. Maar die gaf hem zachte klopjes op de magere flank, maakte het touw los, en wierp zich met één sprong op den rug van het dier. Even vertrapelde het onwillig, maar de berijder zat hem zoo vast rond de lendenen en zoo dwingend waren de stroopersknuisten in de manen geklemd, dat hij op slag gehoorzaamde. En gezeten op zijn muildier, draafde Paolin er stil van tusschen door.

't Begon al licht te worden, toen hij eensklaps stemmen hoorde. Van vlakbij zag hij menschen aankomen, en hij zag, dat ze aankwamen langs een grooten weg, menschen met hengselmanden, die blijkbaar naar de markt gingen. IJlins liet Paolin zich van zijn muil glijden. Maar ze hadden hem al gezien. Het waren twee vrouwen en een oude man, die mank liep.

't Is een gevangene!' schreeuwde de eene vrouw. 'Zie je z'n gestreepte broek niet?'

Gillend vluchtten zij den weg terug. De oude

man, die zoo hard niet kon loopen, bleef zielig staan.

Paolin moest even lachen om den schrik, dien hij dat vrouwvolk in de rokken had gejaagd. Maar dadelijk erop beseftte hij het gevaar, dat hem dreigde. Hij liet het muildier in den steek, keek den weg af, naar links, naar rechts, en holde dan de wijngaarden aan de overzijde in, telkens omziende, tot hij geen weg meer onderscheidde.

Later herinnerde hij zich slechts verward, hoe hij daarna geloopt had, langs woeste hellingen van baren lavasteen, dan weer door dichte olijvenlanden, tevergeefs gezocht door gendarmen, die tweemaal, van verschillende kanten, in de verte waren opgedaagd - er was blijkbaar een drijfjacht georganiseerd -, totdat hij eindelijk, uitgeput, om zes uur in den morgen, aan een achterpoort der gevangenis had gestaan, bevend op zijn beenen als een afgejakkerde trekhond.

Hij was dadelijk in een strafcel gesloten, in den ouden toren der Spaansche vesting, een hol eer dan een cel, waarin van hoog uit, door een soort schietgat, een huisterig licht viel.

Even later was de commandant bij hem gekomen, had hem streng en langdurig verhoord; maar Paolin liet weinig anders los dan zijn verzinsel: hij had zijn beenen eens willen uitslaan en

toen bleek hij verdwaald te zijn.... Vluchten? Zelfs niet in zijn droomen! Hij wou niet vluchten. Anders was hij toch niet uit zichzelf teruggekeerd? En waar hij allemaal geweest was, wist hij niet.

Dienzelfden middag werd hij bij den directeur ontboden.

De directeur zei eerst niets, bezag hem met misprijzen. Dat in die troebele oogen de warme welwillendheid verduisterd was tot deze kille teleurstelling, maakt Paolin van streek.

‘Waarom heb je dat gedaan?’ vroeg eindelijk de diepe stem.

En Paolin beproefde hetzelfde verhaaltje, dat hij zijn beenen eens had willen uitslaan, even genieten van de vrijheid, en dat hij toen verdwaald was....

Maar de kolos snoof minachtend.

‘Houd die kinderachtige leugens nu maar voor je. Je hadt willen vluchten.’

‘Ik wou niet vluchten, meneer de Directeur. Ik ben immers uit mezelf...’

‘Jawel, omdat je er geen kans toe zag! Maar dat ommetje maak je mij niet wijs....
Waarom ben je zonder je buis teruggekomen? Je hebt dat natuurlijk verstopt....
Waarheen had je willen vluchten?’

Paolin keek voor zich.

‘Wie heeft je bij dat plan geholpen?’

‘Niemand. Ik had geen plan.’

En indringend de directeur:

‘Waarom lag er dan een boot klaar, met de riemen erin, bij de Punta Galera? Ik ben van alles op de hoogte, zoals je ziet.’

Paolin was het bloed naar 't hoofd gevlogen.

‘Had ik dat eerder geweten!’ liet hij zich ontvallen.

Even glimlachte de kolos.

‘Groote kwajongen!’ zei hij wat toegelijker. ‘Maar ontvluchten had je dus wel degelijk gewild!’

Dan, zeer ernstig opeens:

‘Wat mij het meeste spijt, Paolin.... dat je misbruik hebt gemaakt van mijn vertrouwen. Dat is beroerd, zie je; dat zit me dwars.... 't Gevolg is ook, dat ik voortaan weer strenger met de anderen zal moeten zijn.... Dat is jouw schuld.... 't Werk aan het kerkhof is nu voor iedereen stop gezet.’

Voor het eerst drong het tot Paolin door, dat hij niet alleen het vertrouwen van den directeur had geschonden, maar ook zijn makkers verraden....

Hij zweeg, beschaamd.

‘Waar had je heen gewild?’ vroeg de kolos nogmaals.

‘Naar Corsica,’ antwoordde Paolin dof.

‘Met de een of andere boot, die je vinden zou?’

Paolin knikte.

‘En lukte dat niet?’

‘Ik wou niet vluchten!’ weervoer Paolin trots.

- Hèm iets mislukken! Wat dacht de directeur wel! - Maar diè dacht, dat hij voor den gek gehouden werd.

‘En je wou naar Corsica?’ kwam hij ongeduldig.

‘Toèn niet meer.’

‘Wàt, toèn niet meer...?’ De directeur werd kwaad. Weglopen, als een gevangene er kans toe zag en de wachters nalatig waren, hij begreep het maar al te goed. Zelfs de wetgever stelde er geen straf op, wanneer het ging zonder uitbraak of woordbreuk. En, woordbreuk, nu ja.... op het gunstige oogenblik had hij natuurlijk alles vergeten.... Maar dit gelieg!

‘Hoe meer je liegt,’ zei hij hard, ‘hoe meer je je zaak bederft; het zal je tòch al minstens op een half jaar of méér te staan komen, maar als je den rechter met zulk gedraai tegen je inneemt....’

Een duizeling sloeg door Paolin heen; hij voelde zijn hart stilstaan; hij werd grauwbleek.

‘Een half jaar of meer....’ stamelde hij ver-

bijsterd, ‘ik ben toch uit mezelf teruggekomen?’

De kolos had den sterken kerel vaal zien worden van ontzetting. Hij begreep plotseling: daar moest iets ánders achter steken. Hartelijker vroeg hij:

‘Maar wáárom ben je uit jezelf teruggekeerd?’

En toen kwam het er opeens uit, op den hartstochteliĳken stortvloed zijner benauwenis.

‘Om háár, meneer de directeur, om háár, om die vrouw, weet u niet? Die vrouw, die ik zoo graag geschreven zou hebben.... Ze zat in de gevangenis van Montalto, misschien is ze er al uit, misschien is ze ergens anders heengestuurd, ik weet het niet. Ik weet niet eens haar achternaam. Ze heet Rosa! Ik heb 'r een paar maal gezien en nooit gesproken, maar ze is alles wat ik heb, ze is alles wat ik wil, alles waaraan ik denk! 26 Mei 1922 zou ze hier aan de gevangenis staan, als ik eruit kwam....’

‘En je heb ze nooit....?’

‘Met een vlinder heeft ze 't me laten schrijven. “Het is goed” schreef ze. Christo! meneer de directeur, die oogen! En trotsch! Nooit heeft ze een ander gewild. 'r Jongen was in den oorlog gesneuveld. En een goeie meid dat ze is! Weet u waarom ze zit? Omdat ze wraak nam op een vuilik, die z'n zwangere vrouw een trap gaf! Ze heeft 'm op zijn

kop geslagen, dat hij zóó in mekaar zakte! Hij was meteen dood ook; dat had ze natuurlijk niet bedoeld. God! meneer de directeur, zoo'n prachtmeid! En een hart! 26 Mei 1922 zou ze hier op Elba zijn, aan de gevangenispoort. Dáárom ben ik teruggekomen! Hoe heb ik 't één oogenblik kunnen vergeten! Want als ik gevlucht was, had ik ze nooit teruggezien! Maar als ik er een half jaar bij krijg ....dan komt ze tòch voor niets! Christo! dan komt ze voor niets! En ik kan ze niet eens schrijven! Hoe kan ik haar schrijven zonder te weten, hoe ze heet en waar ze is? Madonna Santa! mijn heele leven heb ik verknoeid! Is er niets aan te doen, meneer de directeur? Geef het niet aan! Straf me zèlf, laat me in de strafcel zitten, heel die anderhalf jaar nog! Ik vind alles goed, als ik háár maar niet misloop! Toe, geef het niet aan! Geef het alsjebliedt niet aan! Ik smEEK het u!

Paolin, de handen ineengewrongen, hief ze tot vlak voor het gelaat van den kolos. Zijn krampachtig gespannen gezicht met de laaiende vraag in zijn oogen, was niet om aan te zien.

De directeur was sterk ontroerd. Hoe bewonderde hij deze vulkanische natuur! En plotseling dacht hij: als hijzelf eens daartoe de kracht had gehad... te zeggen: wèg uit mijn hart! en zoo louter en hartstochtelijk een àndere te begeeren! Met een

warmte als nooit te voren keek hij Paolin aan. Graag had hij de gansche zaak doodgezwegen, maar dat was onmogelijk.

‘Me jongen,’ zei hij, en hij lei hem de hand op den schouder, ‘ik kan je waarachtig niet helpen, zooals ik wel zou willen. De eerste stukken zijn al opgemaakt, de secretaris, de commandant, de bewakers, de gendarmerie, iedereen weet ervan! Hoe kan ik zwijgen? Dat gaat niet. Maar bij het proces word ik natuurlijk gehoord, en dan zal ik mijn best doen.’

Paolin, als een geslagen hond op een goed woord, keek den directeur aan met een blik, die smeeken bleef het onafsmeekbare.

‘Ik zal mijn best doen,’ zei die nog eens, ‘daar kun je op rekenen.’

‘t Reglement geeft je voorloopig twaalf dagen strafcel,’ voegde hij er aan toe.

Werkeloos zat Paolin in het huisterig licht van den toren-kelder. Omdat hij kou leed in zijn hemd, kreeg hij een nieuw gevangenisbuis, maar voor zijn eigen rekening, daar hij het oude had zoekgemaakt. Het liet hem alles onverschillig. Hij dacht alleen maar - en het werd een dwangbeeld - aan het half jaar méér, dat hem bedreigde, en aan den 26sten Mei 1922. De angst vrat hem op.

Na twaalf dagen keerde hij in een gewone cel terug. Het gemeenschappelijk leven bleef hem voorloopig ontzegd; en ook de arbeid.

Langzaam kropen de dagen om, de weken. Het werd winter. Triest liep hij zijn uur op en neer in zijn openlucht-geul, gejaagd of hij haast had. Dan zat hij weer den langen dag tusschen de sprakelooze muren. Tot hij eindelijk zijn trots overwon en om een boek vroeg. Hij vroeg niet, of hij andere spijzen mocht koopen van het geld, dat hij nog staan had; hij begeerde ze niet. Zelfs de vogels, die 's morgens en 's avonds langs fladderden, ze boeiden hem niet langer.

Toen er in Januari voorjaarsdagen kwamen - eens meende hij vanuit zijn geul den geur van Maartsche viooltjes te ruiken - begon hij buien te krijgen van hoop:.... als de directeur het voor hem opnam bij de rechtbank, wie weet werd hij niet vrijgesproken! Misschien kreeg hij ook minder dan een half jaar; maar dat hielp hem niet....

Midden April kwam zijn zaak in Portoferraio voor.

De directeur en de advocaat hadden hem op het hart gedrukt, niet te draaijen; te erkennen, dat hij had willen vluchten, waarop hij dan door berouw teruggedreven was.

Maar Paolin had een eigen idee in zijn kop. Erkennen dat hij had willen vluchten, - 't leek hem te gevaarlijk. En hij deed een vaag verhaal, er den nadruk op leggende, dat hij geheel uit zichzelf was teruggekeerd.

Het getuigenverhoor had niet veel te beteekenen. De verklaring echter van den directeur maakte indruk. Hij prees de inborst van den gevangene: dat die, kans ziende tot de vlucht, het in hem gestelde vertrouwen een oogenblik vergeten had, was menschelijk; maar dat hij, tot de ontdekking gekomen, dit vertrouwen geschonden te hebben, door berouw gedreven terugkeerde, dat was móóí.

‘Ik begrijp alleen niet,’ wendde de rechter zich tot Paolin, ‘hoe beklagde ons dit berouw, dat, ik moet zeggen, hem alle eer aan doet, zoo weinig getoond heeft....’

Paolin zweeg, onwillig. Het ging hem niet, voor een berouwvolle zoete jongen te worden aangezien.... Dan, vooruit maar, dacht hij, 't is om Rosa! En later had hij toch ook berouw gehad.

‘Nu?’ drong de rechter welwillend aan.

‘Later had ik berouw,’ zei Paolin.

Men wisselde verwonderde blikken. De directeur kuchte zenuwachtig, alsof hij Paolin een wenk wou geven.

‘Later?’ vroeg de rechter wars, ‘maar als je pas l ater berouw kreeg en dus niet d a rom terugkwam, waarom kwam je dan w el terug?’

‘Om een andere reden.’

‘Welke reden?’

‘Dat kan ik niet zeggen; maar teruggekomen b en ik, en heelemaal uit mezelf!’

Het was niet uit hem te krijgen, wat die andere reden geweest was.

De directeur keek nog ongelukkiger dan de beklagde. Toen het Hof zich had teruggetrokken, zat Paolin ineengedoken als in een valen, onwezenlijken angstdroom. Het was ineens alles voorbij en hij had niets goeds weten te zeggen. Hij voelde het onheil met zekerheid naderen.

En het ging nauwkeurig als in Florence. De rechtbank, ondanks de onverklaarbare sympathie van den directeur en het correct pleidooitje van den jongen advocaat, had van den beschuldigde ten slotte geen gunstigen indruk ontvangen, en veroordeelde hem tot zeven maanden en drie dagen.

Toen het vonnis was uitgesproken, staarde Paolin met open mond verwilderd de zaal in. Het was als een kille hand op zijn hoofd, de akelignuchtere werkelijkheid. De twee lange uren in den gevangeniswagen zat hij verdwaasd voor zich heen

te kijken; en in zijn cel weergekeerd, overmeesterde hem de wanhoop. Rosa verloren! Heel zijn leven verwoest door een verdoemde dwaasheid, zijn zotte vlucht, zijn knulligheid tegenover die rechters!

En een woede greep hem aan, een uitzinnige woede, die hem plotseling zijn waterkan deed grijpen en in gruzels keilen tegen den vloer, en dan zijn aarden emmer, en dan zijn bankje, dat hij op den muur te barsten beukte.

Zoo, als een krankzinnige, wijdbeens tusschen de scherven staand, vonden hem de wachters, die toeschoten.

Hij begon luidkeels te lachen, toen zij binnenkwamen. Maar als zij, trappend door de plassen en tusschen de knappende stukken aardewerk, hem trachtten te naderen, sloeg hij zoo fel van zich af, dat zij vervaard achteruit sprongen en hek en deur weer achter zich in het slot gooiden.

En nogmaals lachte Paolin, een langen, harden wanhoopslach. Dan brak hij ineen op zijn bed met een domp gekreun, waarin heel een zonnige wereld van gedachten onderging en verzonk in een chaos van vertwijfeling.

Er was gestommel voor zijn cel. Paolin richtte zich half overeind. De deur ging open, en achter het hek zag hij de bewakers staan, met den com-

mandant. Een had de dwang-zeelen bij zich, om hem vast te binden op zijn bed.

‘Ziet u wel? Hij is gek geworden,’ zei een andere.

Een derde morrelde aan het hek. Hij was zoo zenuwachtig, dat hij het niet dadelijk open kon krijgen.

Paolin greep een groote, scherpe scherf van den grond. Zijn oogen waren twee zwarte holen van haat.

En terwijl de wachters, berekenend hóe aan den geweldenaar de hand te slaan, naar binnen schuifelden, stond plotseling de directeur achter hen en loensde over hun hoofden de cel in.

Paolin liet de scherf vallen. Een rilling liep hem over den rug; hij klappertandde.

‘Laat me door,’ zei de directeur. ‘Ik ben 't, Paolin.’

De wachters weken ontsteld terug. Paolin klappertandde nog sterker; het rillen, dat hij niet onderdrukken kon, deed zijn leden schokken.

‘Wat beteekent dat?’ vroeg de directeur; en tot de wachters: ‘jullie kunt wel gaan.’

De kolos naderde den gevangene. Paolin stond sidderend op. Zijn oogen keken den ander aan als die van een gewond beest.

‘Nou, wat beteekent dat?’ kwam de diepe stem

meewarig. Hij klopte Paolin op den schouder.

En deze raskerel, die niet gehuild had sinds zijn prille jeugd, hij begon plotseling te huilen, luiduit en wildverloren te huilen, en wierp zich snikkend aan de borst van den kolos. Die liet hem begaan, deed zacht den arm om hem heen:

‘Stil maar,’ suste hij, ‘stil maar, jongen, we zullen er wel wat op vinden....’

En Paolin, bij die woorden, rook een lucht van drank, die over hem neerkwam.

Een heete zomer volgde. Paolin had opnieuw voor de keus gestaan: de cel of de camerone. Zijn neerslachtigheid was zoo groot, dat hij de cel verkoos. Anders deed hij maar weer stommigheden! En in de cel had hij tenminste bezigheid. Ze hadden hem als vroeger manden te vlechten gegeven; lusteloos deed hij zijn werk.

- Het was wel waar, dacht hij soms, misschien was Rosa niet verloren voor hem. De directeur, dien wanhoops-middag, had hem beloofd: op 26 Mei, het volgend jaar, zou hij een wachter doen uitzien, om de vrouw, als zij kwam, in te lichten. Verder kon hij niet gaan. Had het Paolin's eigen vrouw gegolden, hij had brieven kunnen toestaan, een gesprek door het raster.... Dat alles was nu uitgesloten; hij ging toch al ver buiten zijn boekje...

Dat boekje, dat was zeker het reglement, waaraan de Directeur een broertje scheen dood te hebben. En Paolin begreep het ook best: hij kon zich toch niet inlaten met de verboden liefde van een gevangene.... met wat ze dan overspel geliefden te noemen....

In elk geval: Rosa zou weten. Zij zou ook den nieuwen datum weten, 6 Januari 1923.... Als ze kwam!.... Zou ze komen? En zou ze het goed opnemen, dat hij haar, door zijn stomme schuld, nog weer zeven maanden wachten liet?

Vol wroeging, vol innerlijke razernij soms, dacht hij aan die vervloekte vlucht, die elke fleur van het weerzien bedorven had, zoo niet alles.

Hij trachtte vertrouwd te raken met den nieuwen datum: 6 Januari 1923, maar hij kon er geen vreugde aan vinden; en toen hij eens poogde zich in te denken in dien klaren winterdag, dat hij Rosa weerzien zou, bemerkte hij radeloos, zich haar gezicht niet goed meer te kunnen voorstellen....

Zoo leefde hij tobbend de maanden door en hij vlocht manden.

Op een middag in Augustus week zijn celdeur open; het hek werd niet ontsloten. Vier mannen stonden erachter: de commandant, de lange hoofdbewaker, die indertijd met hen mee was gegaan

naar Capolivéri, een cipier met den sleutelbos, en een meneer, dien Paolin nooit gezien had. Hijzelf stond recht bij zijn riet.

‘Dit is nummer 1123....’ zei de commandant aarzelend.

‘Die verleden jaar gevlucht is....?’ wist de onbekende.

‘Jawel, meneer de directeur.’

‘Zwaar strafregister in Montalto,’ deed militairstrak de hoofdbewaker, blijkbaar met de bedoeling zichzelf te verontschuldigen.

‘En deze had dus de bizondere voorkeur van....? Je kunt sluiten.’

Zacht werd de deur in het slot gedrukt.

Paolin zat verbijsterd op zijn krib. ‘Meneer de directeur?’ De directeur was toch niet dood of weg? Misschien een hogere directeur, iemand uit Rome? Maar dan zou de directeur hier er toch wel bij zijn geweest....

Er kwam niemand meer dien dag, dan 's avonds de wachter, wiens beurt het was te hooren, of de tralie's nog vastzaten. Sinds zijn vlucht gebeurde dat tweemaal 's daags.

‘Is er een nieuwe directeur?’ vroeg Paolin gespannen.

‘Gaat jou dat aan?’ meesmulde de man en verliet de cel.

Den volgenden dag vroeg hij het aan den helper, die hem zijn eten bracht; doch die scheen geen antwoord te durven geven.

Eerst den derden dag bevestigde het hem de pachtersknecht, die over het mandenwerk ging: .... ja, de oude directeur was vertrokken, sinds een week.

Paolin bleef verslagen achter. Den dood van zijn vader, en zelfs dien van zijn moeder, jaren geleden, had hij gedwee ondergaan, als iets, dat ligt in den raad der natuur. Hij voelde, dat deze kolos met zijn troebele, zwaarmoedige oogen, hem méér dan een vader was geweest. Waarom was hij vertrokken? Was hij afgezet? Omdat hij dronk?

En een trage, doffe wanhoop kroop over Paolin's hart. Z i j n directeur had hem beloofd, dat Rosa gewaarschuwd zou worden, als zij kwam, den 26sten Mei. Zijn groote hart had het onmogelijke beloofd. 't Was immers in de hand werken van overspel?.... Overspel! Paolin lachte schamper in zijn ellende. - D e z e directeur had blijkbaar minachting voor z i j n directeur. Van hèm hoefde hij niets te verwachten....

Die herfst werd voor Paolin de duisterste van zijn gevangentijd. Gedurig folterde hem de gedachte aan wat eens de bevrijdingsdatum was geweest, de groote dag van zijn bestaan, die was

ondergegaan, voor hij aanbrak. Zijn eetlust begaf hem. Groote brokken van zijn dagelijksch rantsoen gingen soms mee terug; en het gebeurde, dat hij zelfs zijn soep liet staan. Dat vette vocht maakte hem onpasselijk. Hij vermagerde; zijn gevangenispullen flodderden hem om het lijf. En ten slotte verloor hij het laatste goed, dat het leven in de cel hem nog was blijven gunnen: den slaap. Wakker liggende, vele uren lang, hoorde hij de kwellende nachtgeluiden: een makker, die hoestte, hoestte, hoestte, tot hij scheen te stikken; een uil, die zachtjes kloeg, en dan stil bleef, en weer opnieuw zijn vreemde, kleine klacht klaagde, uur na uur.... waar zat hij? in den Spaanschen toren? Een verfijnde marteling werd het Paolin. - Maar razend kon hem maken het razen van de zee.

En het gebeurde, dat hij in zijn strakke verbeelding een jongetje zag met een zwarten krullebol, roze bretels over zijn bruine, bloote bastje, die iets riep.... Tweemaal droomde hij over hem. De moeder haatte hij meer dan ooit.

De dagen brachten geen verluchting. Het grauwe winterlicht maakte de cel nog leeger. Het eeuwige manden-vlechten, dat in den aanvang hem rust had gegeven, kon hem dermate prikkelen, dat hij heel den riet-rommel in een hoek slingerde en jachtig, drie passen heen en drie passen terug, zijn

hok op en neer stapte. Somwijlen overvielen hem buien van blinde razernij. Somwijlen zat hij werkeloos in elkaar gedoken, zijn gedachten afgestompt in een wakende bewusteloosheid. Totdat het gerekte, schorre fluiten van een stoomboot hem op deed schrikken tot den tragischen datum: 26 Mei 1922. Dan óók zou hij de stoomfluit hooren, maar niet als een gedreun van vreugde, - doch als het rauwe brullen van zijn wanhoop.... De stoomboot, die naderde....! Rosa zou aan wal stappen.... Rosa zou naar de gevangenis klimmen. En hij, - hij zou hier zitten, machteloos, in dit verdoemde hol. En hij zou al blij mogen zijn, als hij door den een of anderen bewaker haar kon doen weten, dat hij er zat!.... door den mooien Siciliaan misschien, met zijn laffe gelonk! Verbitterd beet hij zijn tanden oopen.

Die schorre stoempijp werd hem allengs een zoo bange benauwing, dat hij op het geluid ervan het kussen van zijn brits greep en rond zijn ooren stopte, om niet te hooren.

Maar een ander geluid, dat ééns hem zoo lief was geweest, had hem sinds weken verlaten: des morgens en des avonds, het drukke gefladder, het sjilpen, het geroekoe.... de vogels van den directeur! Deze nieuwe had blijkbaar de nesten uitgeroeid. Wellicht had de eerste ook een deel van zijn

dieren meegenomen, de tortelduiven, de kanarie...

Bij dézen directeur werd Paolin geen enkele maal ontboden.

Zijn eenige troost in dien tijd was een sinds kort in dienst getreden cipier, die soms, 's avonds of 's morgens, met zijn ijzeren staaf een muzikaal getonkel haalde uit de tralies van zijn venster: een leutig liedje.

Het was een jongen, die de innerlijke zon had; hij maakte ook wel eens een praatje; en als hij weg was, leek het, of er iets opgeklaard was in Paolin.

Een dag brak aan van dwaas-felle blijdschap! Het was de 28ste December van dat jaar; een dag, die geen waarheid scheen! De commandant kwam hem aanzeggen, dat een algemeene amnestie zijn straf met tien maanden bekortte.

't Was of een roekeloze hand het dicht-verknoopte spinneweb van al zijn angsten uiteen sloeg met één slag. Een licht plofte aan, dat zijn oogen geweld aandeed; het verstoorde zijn gedachten.

Begin Maart was hij vrij! Drie maanden vroeger dan de groote dag van zijn droomen!

Die week nog keerde Paolin naar de zaal terug. Zijn ellende had hij in eenzaamheid gedragen; de eenzame vreugde verduurde hij niet.

Vijfde hoofdstuk

EN dien prachtigen Maartmorgen kwam in een ijle verbazing Paolin de poort van het politiebureau van Portoferraio uit.

Hij stond daar, alleen, midden in de kleine, leege straat. Vrij! Het duizelde hem.

Alles was trouwens even vreemd toegegaan.... Sinds hij wist, in Maart al ontslagen te zullen worden, had hij zich onveranderlijk voorgesteld, hoe hij de gevangenis van Porto Longone den rug zou toekeeren en langs de kortste paadjes dien verdoemden heuvel afhollen naar het haventje beneden; hij wist er het kroegje, waar hij zou gaan schranzen; hij had het gezien, dien September-ochtend, toen zij uittogen om te gaan werken op dat malle kerkhof van Capolivéri.

En integendeel was hij veertien dagen geleden naar het tuchthuis van Portoferraio vervoerd, waar hij opnieuw in een cel was gezet, ‘om zich voor te bereiden op zijn terugkomst in het leven’ zeiden ze; - alsof hij daartoe vier jaar lang niet de gelegenheid had gehad! En zoo straks had een gendarme hem afgeleverd aan dit politiebureau, waar hem zijn papieren waren overhandigd.... Wat

een geluk, had hij telkens gedacht, dat het niet 26 Mei was! Alles met Rosa zou verkeerd zijn uitgelopen....

En hier stond hij nu, ergens in Portoferraio, en hij kon gaan, waar hij wilde!

Zonder den gendarme goedendag te zeggen, die verwonderd zich afwendde, stapte hij als een dolleman blindelings de straat uit en den weg op, die voor hem lag.

Na een paar honderd passen kwam hij langs heel een wereld van ronde, ijzeren torens, ijzeren bruggen en kranen, reservoirs vol groenig, stroomend water, schoorsteenpijpen.... Hij begreep, dat dit de hoogovens moesten zijn; ze hadden er hem over verteld, vroeger op de zaal; en vanuit den gevangenwagen had hij er vaag iets van gezien. Maar al drongen zij zich aan hem op nu, met hun rookende reusachtigheid en hun helsch geweld, hij versnelde den pas, als vlood hij alles, wat maar dreigde beslag op hem te leggen.

Hij liep, liep, in één bezetenheid van vrij te zijn, vrij! vrij! vrij! Zijn hevige stappen weerklonken op de steenen. Toen de weg zich splitste, liep hij recht door, zonder bewuste keuze of doel. Vrij was hij, vrij! vrij! vrij! En hij kon gaan, waar hij wou!

Hoe lang liep hij zoo? Een half uur? een uur?

Langzaam zwenkte de weg en klom het bergland in, maar nauwelijks matigde hij zijn vaart. Hij keek noch naar de schoone zeebocht, die links van hem hoe langer hoe luisterrijker zich onthulde, noch naar het dorre heuvelterrein voor hem uit. Als een op hol geslagen hengst, die amechtig zijn laatste krachten spilt, zoo jakkerde hij voort.

En plotseling kon hij niet meer. Zijn kop tolde; zijn beenen wogen als lood. Hij moest zich zetten aan den wegkant. Wat wàs er met hem?

Werktuigelijk bekeek hij zich, herkende de veldgrauwe soldatenjas, waarin hij vier jaar geleden op den schele had geschoten, waarin hij was gevangen genomen. Gek, nu herinnerde hij 't zich.... die hadden ze hem dezen morgen teruggegeven, muf of ze uit een kelder kwam; de militaire poespas was er afgetornd. Hij had er een weerzin tegen. Hij miste bijna de bruine en grijze narre-strepen, die hem al dezen tijd gezelschap hielden. En deze blauwe broek was van het 'patronaat', hadden ze gezegd... Maar wat zijn hersens hem draaiden... Versuft zat hij voor zich uit te kijken. Een vreemd, leeg land gaapte hem aan, kale rotsen, rulle aarde, een schaarsche struik. En een zoo wijde verlatenheid zonk in hem neer, dat hij zijn heele leven, zelfs in de gevangenis en in de cel, zich zoo ongelukkig niet had gevoeld. Wat een wrak was hij ge-

worden! Dit laatste jaar had hem dan wèl geknauwd!

- Goed maar, dat Rosa hem zoo niet terugvond, dacht hij opnieuw. En dadelijk erop: hād hij ze maar gevonden, daar straks.... wàs ze maar hier.... en kòn ze hem maar een bemoedigend woord geven! Als een kind zoo hulpeloos voelde hij zich in zijn jammerlijken staat. Hij dacht ook nog: was zijn oude directeur er maar geweest, toen hij de gevangenis uitging.... Nu zag hij vóór zich het verveelde gezicht van den boekhouder, die zijn spaargeld voor hem neertelde; en dat van den gepommadeerden politie-commissaris, die zijn papieren overreikte en hem ‘verwelkomde in de wereld’ met een vlot toespraakje, dat hij in zijn ongeduld bijna niet verstaan had. Slechts terloops waren de woorden ‘verantwoordelijkheid’ en ‘goed gedrag’ tot hem doorgedrongen.

- Jawel, goed gedrag! Hij lachte schamper. Hier zat hij nu, Paolin, een vent, die niets meer waard was.... Hij wist, hoe hij een ruit kon indrukken, zonder dat de scherven rinkelden; hij wist, hoe een slot was te forceeren met de steekvlam; hoe hij geschreven schrift moest verbleeken en bloedvlekken wegmaken.... Nog honderd andere mooie dingen had hij geleerd.... en twee jaar politietoezicht kreeg hij op den koop toe! Maar of hij

ooit weer de Paolin zou worden van vroeger?

Plotseling schoot hij overeind. Vooruit! Was hij bedonderd? Zou hij zich zoo laten klein krijgen? Opgemarcheerd! En geen malligheid meer!

Toen hij nog een half uur geloopt had, bevond hij zich op een driesprong. Zoowel achter als vóór hem daalde de weg naar zee; de derde steeg verder de heuvelen in.

Aan een oude vrouw vroeg hij, of die recht vooruit misschien naar Porto Longone ging.

De vrouw schrok.

‘Nee,’ zei ze, ‘naar Marciana Marina.’ Met ingehouden stappen, om geen angst te toonen, haastte zij zich verder.

Paolin grimlachte. Besluiteloos bleef hij staan. Hij had zich altijd in Porto Longone gezien, wachtend op Rosa, en daar werk zoekend. Maar er was toch geen haast bij! En altijd op die vervloekte gevangenis te kijken, en op dat zieke, rooie water! Hij had honger; hij ging naar Portoferraio terug!

In het kon hem niet schelen welk eethuis viel hij eindelijk uitgeput aan een tafel neer, en hij vergat pas zijn ellende voor zijn bord smeuge macaroni, het eerste, dat hij in vrijheid naar binnen sloeg. Hij liet het niet bij één gerecht noch bij één krafje wijn!

Als hij weer buiten kwam, zag hij, dat naastaan

een barbierszaak was. Onbesuisd deed hij de ringelende rietgordijnen uiteen. Klanten waren er niet op dat middaguur. In den scheerstoel bij het raam liet hij zich neerploffen. Toen zag hij plotseling zijn gezicht in den spiegel.... en met zulk een verwoede ontzetting sprong hij op, dat de borstels en fleschjes rinkinkten aan het marmer. Als een gek liep hij den winkel weer uit. De baas en de knecht snelden toe en keken hem na in de deur.

Met vloeken en grauwen beende Paolin den hoek van het plein om. 't Was of zijn eigen spookverschijning hem had tegengegrijnsd in het spiegelglas.

Dien ganschen middag, als een verloren hond, zwierf hij Portoferraio door, de haven langs en naar het fort Falcone. Alles was hem er vreemd. Het werd donker en hij raakte verzeild in een matrozenknip. Aan geen drank meer gewend, kreeg hij hem al spoedig om, en toen een der jonge meiden bij hem op de knie kwam zitten en hem streefde door zijn haar, raakte hij nog meer de kluts kwijt. Zijn zinnen, vier jaar lang onderdrukt, ontwaakten in dat lodderig uur met een waanzinnige weligheid. Half dronken liet hij zich mee naar boven troonen, en bleef er dien nacht.

Drie etmalen duurde dat hachelijk uitrazen. Varenslui wouen hem laten monsteren op een boot

naar Tripoli; een andere ontslagen gevangene wou samen met hem de Maremmen in, om werk te zoeken. Hij zei op alles: ja, ja. Hij dacht aan niets. Hij was als een gehavend schip in den storm. Hij kaartte, hij dobbelde, hij braste, en 's avonds, eenmaal dronken, werd het weer het eendere lied van hij wist zelf niet hoeveel coupletten....

Tot, den morgen van den vierden dag, hij tot bezinning kwam. 'Rosa!' dacht hij en het sneed als een smartelijke kreet door zijn ziel. 'Rosa! mijn arme Rosa!' Hij walgde van zichzelf.

Hij kocht zich een twee-ponds brood als fourage voor onderweg, en de oogen zwart van straffen wil, begon hij den urenlangen tocht van Portoferraio naar Porto Longone. Hij was nog geen kwartier op weg, of hij bedacht zich. - Wat ging hij eigenlijk in Porto Longone doen? In Portoferraio was heel het vertier van het eiland. In Portoferraio kwam tweemaal daags de boot uit Piombino aan, en er kwamen er nog andere, uit Livorno en Civita Vecchia. Er waren de hoogovens met hun op- en afladen, de zoutziederijen.... Als er èrgens werk voor hem was, dan hier, en nièt in het stille Porto Longone. - 't Was, dat Rosa er aan zou komen... Zòu zij er aankomen? Pas uit de gesprekken der vorige dagen was het hem duidelijk geworden, dat de stoomfluiten, die hij in de gevangenis hoorde,

vaak van vrachtschepen moesten geweest zijn. Slechts één passagiersboot, tegen den avond, voer op Porto Longone....

Eensklaps viel er een stilte in hem open. Wáárom had hij toch, toen hem voor enkele weken de vraag gesteld was, waarheen hij overgebracht wilde worden, Elba als zijn woonplaats gekozen? Nú, nu hij eerder loskwam? Hij had immers dadelijk naar Montalto kunnen gaan, Rosa uitvinden?

Een golf begeerig bloed gudste hem heel zijn lichaam door. Ezel die hij geweest was! Ezel!

- Maar wàs zij in Marina di Montalto? Was ze er al weergekeerd? En zou hij, in zijn streek teruggekomen, niet dadelijk tegen Elvira zijn opgebotst?

- Elvira kon stikken, antwoordde hij zich bondig. Maar hij had zich nu eenmaal altijd Rosa op Elba gedacht. Zóó was het afgesproken, en zoo zou het zijn. Veranderen kon hij tòch moeilijk meer.

Vol redeloozen moed opeens, maakte hij rechtsomkeert.

In Portoferraio zocht hij zich een fatsoenlijk onderdak; den volgenden dag toog hij op werk uit. Het duurde niet lang, of aan de haven werd Paolin een bekende figuur. Bij het vertrek van de eerste boot, om zeven uur 's morgens, was hij present; bij de aankomst van de laatste, om zes uur 's avonds, was hij het nog. En bij elke boot, die binnenviel of

afvoer, vond hij te verdienen. Er waren algauw menschen, die naar hem uitkeken. En in minder dan geen tijd had het bootsvolk ontdekt, dat niemand met zoo groot gemak een onhandelbare kist of een loodzware baal aan of van boord sleepte, als Paolin. Ook bij het vervoer van gietijzer uit de hoogovens werd hij herhaaldelijk aangehaakt.

Van 't ochtendkrieken tot zoolang het licht was, verkeerde hij in de zilte zeelucht, en bij ieder dagdeel won hij aan kracht. De zon begon zijn kop weer te bronzen. Hij at zijn homp brood met een rauwe ui of een rauwe kervelbol of een snee worst; en 's avonds zat hij voor zijn bord macaroni met vleeschsaus, in hetzelfde herbergje, waar hij een slaapplaats had onder de pannen.

Hij werkte; hij spaarde. Zoo wachtte hij op Rosa.

Soms, wanneer hij een valiesje, dat als een veer was in zijn machtige knuist, de paar straten van het stadje omhoog, achter een reiziger aan droeg, schoot hij plotseling in een grimmen lach. Hij had moeite het lor niet als een balletje de lucht in te slingeren en met twee vingers weer op te vangen. Maar als een brave lobbjes drensde hij achter den eigenaar aan. Zoo meteen zou hij zich vijftig centiemen in de hand voelen stoppen, sacramento! Maar voor wie Rosa wachtte.... Wóóg zijn vrach-

tje, zoodat zijn spieren zich te spannen hadden, dan was hij beter in zijn humeur.

Soms ook bleef hij een dag, twee dagen zoek. Dan was hij mee uitgevaren op de sardinenvisscherij. Die kans liet hij zich nooit ontglippen. Het waren de dagen, dat hij het best verdiende en weer geluk in 't leven vond. Wat een vertier! De zwalpende golven, de dansende logger, het hijschen en het vieren der zeilen, al naar het fijne spel van den wind en de eischen van de vischvangst, en dan het optrekken der puilende netten, het wrochten tusschen den zilveren buit! Zag hij zoo uit de volle zee een stoomboot naderen, dan dacht hij: hoe gauw al, op een van die booten, zou Rosa komen! Zij waren reeds op 't eind van Maart! 26 Mei, dat was de datum, die hem als zijn geluksster wonk! Daarvoor dééd hij alles, daarvoor liet hij alles. Deze man, wiens aard de ontembare ongebreideldheid was, hij lei zich de moeilijkste ontberingen op, hij dronk noch rookte noch gaf zich aan zijn zinnen over; en hij knapte baantjes op, waartoe hij zich nooit in der eeuwigheid in staat zou hebben geacht.

Maar er waren ook ongeluksdagen, waarop een plotselinge nuchterheid zijn denken verkilde. Malligheid! smaalde hij, een vodge papier, dat hij niet eens meer bezat.... Groeten van Rosa.... Wát,

Rosa? Wie was Rosa? Wat wist hij van haar! Hij had zelfs haar stem nooit goed gehoord! Waar zat ze? Lééfde ze zelfs nog maar? Gèk was hij, gèk! om zich met dergelijke hersenschimmen in te laten....

Op zulke dagen kwam hij niet aan de haven. Hij bleef hangen in zijn kroegje, schreeuwde om wijn, speelde kaart met kerels, die hem zijn soldi afwonnen, en waar hij 's avonds bleef, God mocht het hem vergeven.

En dan verdween hij voor een paar etmalen, zwierf rond in de woestenijen van het eiland, langs den onherbergzamen Volterraio of op de purperen hellingen van den Monte Capanna. Soms kwam hij er jagers tegen, die op de snippen- of de kwartelvangst waren. Er werd veel gejaagd op Elba door lieden van het vasteland. Bij troepjes zag Paolin ze van de booten komen, 't geweer aan den draagriem, de weitasch op zij. En waren ze daar in zijn eenzame streken doende, dan ging zijn hart open. Hij kon zich niet weerhouden om zijn diensten aan te bieden. Ze lieten hem wel wild dragen; sommigen dachten, dat hij er inheemsch was, vroegen hem allerlei inlichtingen, lieten hem dan weer gaan; anderen leeken bang voor hem. Hij hoonde ze bij zichzelf om hun gemankeerde schoten. Zijn vingers jeukten; ze moesten hem eens een

geweer in handen geven....! Het water kwam hem in den mond. Als hij zijn stroopersbestaan weer eens opvatte....! Halt! Nee. Hij wou geen last krijgen met de gendarmen en alles weer verknollen. Vooruit, naar de haven! Valiesjes dragen.... Hij wachtte op Rosa. Hij wou gelooven, dat ze kwam. En hij geloofde weer. Dat geloof was zijn redding. 's Zondags, in de mis, bad hij aan alle Heiligen, die hij maar bij elkaar kon scharrelen, om Rosa's wonderbaarlijke komst!

Eind April had hij een buitenkans van geweld. Op de reede was een jacht komen liggen, dat averij had gekregen, en bij het gewoonlijk gebrek aan werkvolk op het eiland, werd ook Paolin aangemonsterd om te helpen repareren. Op een plankje aan twee touwen, als op een schommel, hing hij terzijde het vaartuig, zijn beenen lekker in de lauwe zee, en boorde de gaten in het ijzer, waar de nieuwe platen moesten worden aangebracht. Hij deed het met zulk een branie, dat de eigenaar hem opmerkte. Dat was een royale Amerikaan, en die stopte hem een krankzinnig extra in de hand, toen het werk was afgelopen.

In het begin van Mei ging hij op vier ansjovisvangsten mee, zoo overvloedig alle vier, of Onze-Lieve-Heer zelf aan boord was. Een kleine vijfhon-

derd Lire had hij al overgespaard. Hij stapte door Portoferraio als een groot man.

Op een avond, thuiskomend in zijn kroegje, kreeg hij bijkans ruzie. Hij vond daar een voormalig cipier uit Porto Longone, en die was middenin een verhaal over den vroegeren gevangenisdirecteur: 't was nu eenmaal zoo.... iedereen wist het.... hij dronk. Een buitenstaander kan onmogelijk begrijpen....'

'Je liegt,' schreeuwde Paolin, 'hij dronk nièt...! En àls hij gedronken had, dan zou 't alleen geweest zijn.... jullie mishandelden de gevangenen!'

'En dat lieg jij nu eens, of het gedrukt staat,' snauwde de snorrebaard terug. 'Wie zal 't beter weten, een wachter, die dertig jaar dienst achter den rug heeft, of een, die twee jaar in de nor heeft gezeten?'

Paolin was op het punt, hem te lijf te gaan. Maar dan bleek het plotseling, uit wat de omzittenden zeien, dat de wachter juist dien directeur blakend goed gezind was. Op slag bedaarde Paolin en luisterde begeerig toe.

'Hij dronk om heel wat anders,' zei de veteraan. 'Zijn vrouw was van hem weggelopen.... Een mooie, jonge vrouw... 'k Zie ze nog aankomen... drie dagen maar was hij weggebleven met het

huwelijk.... dat zal nu zoiets van acht jaar geleden zijn.... drie jaar zijn ze getrouwd geweest. Ze kwam uit Orbetello, en 'r moeder was een Fransche. De commandant en de boekhouder en de oudste wachters, we stonden allemaal op het plein, zoo bij wijze van eere-ontvangst, weet je... Een paar, dat er wezen mocht.... hij was toen nog een kranige kerel.... heel wat anders dan later.... en zij, zoo slank! bijna zoo groot als hij.... en toch nog net een kind in 'r manier van doen. Ze schrok, geloof ik, van ons allemaal, zooals we daar stonden, en ze wist niet, hoe gauw ze hem mee naar binnen zou trekken. Hij was dol op haar. Hij had 'r een piano gekocht en een grammofoon en zoo'n mirakel van een schoothondje. Maar zij had geen tier daarboven. Ze was er bang. Aan den commandant heeft ze eens gevraagd, of hij de wachters wel goed iederen nacht de cellen op slot liet draaien. Ze ging nooit alleen uit. Als h i j uitging, ging ze mee. Maar hij ging niet vaak uit.... altijd bezig met z'n gevangenen... de bibliotheek, en de werkverschaffing, en al de onderhouden, die ze hem vroegen, en iederen dag de inspectie van het eten, in de keuken! Een kommetje met een zilveren lepel en een servet, keurig op een blaadje, in zijn werkkamer....? Kun je begrijpen! Uit de groote pot zelf ging hij proeven. Eens had hij haar

meegenomen om de werkzalen te zien; bij de sandalenmakers was er een vent, - hij had een roofmoord gedaan op de express-trein naar Bucharest.... net een karikatuur van Napoleon - die kwam plotseling naar haar toe en zei in 't Fransch iets tegen haar, iets als: wees welkom, mevrouw, in dit oord der zuchten.... hij meende het niet kwaad, en hij is er ook niet voor gestraft. Maar zij was zoo geschrokken, dat zij niet verder wou.'

'Natuurlijk,' bromde de waard.... 'ook nog al een pretje voor een knappe, jonge vrouw, daar tusschen al die ellende te leven!'

'Maar met een man, als zij had....' viel Paolin heftig uit.

'Nou, en toen is er eindelijk een kind gekomen,' ging de veteraan door; 'maar dat is gestorven, en zij is heel lang ziek gebleven. Ze had het vaste idee, dat het kind zou zijn blijven leven, als het niet in de gevangenis was geboren. Ten leste heeft hij haar een tijd naar Orbetello gestuurd, om weer op dreef te raken. Hij is toen al begonnen met die manie van zijn vogels....

En toen ze terugkwam, was alles opeens anders. Mooie kleeren, en zingen den heelen dag, en driemaal in de week naar Portoferraio. We wisten het allemaal al lang, voor de man zelf het wist.... telkens waren er, die haar gezien hadden met een

luitenant van de gendarmen. En op een dag - ze hadden dien kerel overgeplaatst - was ze verdwenen. Hij heeft ze niet eens laten nazitten, niet eens een aanklacht ingediend wegens echtbreuk... Maar dien avond was het de eerste maal, dat we hem aangeschoten zagen. Hij is het nooit te boven gekomen. Hij zag er op 't laatst uit, of hij wel naar de zestig liep, waar of niet? en hij was vijfenveertig, op zijn hoogst. Maar voor de gevangenen is hij altijd dezelfde gebleven. Zijn òngeluk was het, dat hij wegdrank.'

'En ook het ongeluk van al zijn gevangenen,' hield Paolin vol; 'want hij had een hart van goud!'

Hij begreep opeens alles wat hem een raadsel was geweest in de dringende vragen van den kolos, over Elvira, en over Rosa.

En al naar de maand Mei vorderde, werd Paolin onrustiger. Den eenen dag was hij in alle hemelen en geloofde in de miraculeuze komst, den anderen dag zat hij aan den grond en schold zichzelf een dwaas. Maar hij wachtte.

Op een keer kocht hij zich een bruin manchester jachtbuis en een rooie das. Zijn veldgrauwe plunje was onverslijtbaar, doch hij kon er zich niet meer in zien. Op het zondagsche marktje voor de kerk

sloeg hij sokken in en mooie, bruine schoenen.

De 24sten Mei liet hij zijn haren knippen. Of zijn leven ervan afhing, zoo zag hij toe bij de ongewone operatie: 'Ho!.... zoo! Niet te veel! Nee, nog wat aan de slapen! Van m'n knevel afblijven... Knip liever die plukken uit mijn ooren...'

Den 25sten, 's middags, liet hij zich scheren. En met een frisschen kop nam hij den autobus naar Porto Longone. Hij dacht wel niet, dat Rosa den vorigen dag al aankomen zou. Maar je kon nooit weten! Er was op Porto Longone alleen die avondboot van half vijf. Uit voorzorg had ze misschien.... Hij moest oppassen, geen enkele kans te missen! Hij voelde zich zoo nieuw en feestelijk, als iemand op den vooravond van den grootsten dag in zijn leven zich maar voelen kan. - En wanneer het nu al de groote dag zèlf eens was!! Een dolle vreugde steigerde in hem op, toomde zich aanstonds in als voor een afgrond: - het kon morgen ook de dag zijn van de groote teleurstelling.... Zijn verstand hield hem die mogelijkheid voor, maar zijn blind-blijde hart geloofde het niet. Zij zòu komen; zij kwàm! zéker kwam zij!

Hij bekeek zijn nieuwen hoed van slap, zwart vilt; hij wist maar al te goed, hoe kranig hem die stond, op één oor gezet! En hij bekeek het mooie, bruine manchester van zijn jachtbuis.... Door het

open raampje spoelde wapperend het meiwindje binnen. 't Was een warme dag geweest. Geurig en zoel was de schoone wereld.

Toen ze den zijweg naar Capolivéri voorbij zwenkten, ontwaarde hij plotseling, in de laagte, de baai van Porto Longone, en daarboven, op hun platten heuvel, de twee grauwe tuchthuisblokken.... De innerlijke zon overscheen hun somberheid. Hij dacht aan zijn vlinder: '26 Mei, aan de gevangenispoort....' Wat, poort van de hel? De poort van het paradijs!

En terwijl de omnibus de laatste wendingen van den weg omlaag zoefde, zag hij over de zee de grijze boot al nader stoomen.... Paolin voelde zijn hart kloppen. Zou zij er op zijn? Natuurlijk niet! Liet hij toch vooral denken van niet! 't Was maar voor de zekerheid, dat hij ging....

Even later stond hij aan den steiger te wachten. De schorre stoomfluit, langdurig bulkend over het water, - dat welbekend gebrul, dat elken avond als een schreeuw van begeerte de muren van zijn cel doordrong - het deed hem plotseling zoo sterk als nooit te voren zijn vrijheid gevoelen! 't Was, of hij nú eerst, in dit oogenblik, tot het volle, klinkklare besef ervan steeg!

De boot naderde. - Rosa zou er niet op zijn... Toch tuurde hij zoo scherp hij kon naar de reizi-

gers aan de verschansing.... De boot lei aan. De loopplanken werden uitgegoid. De menschen, kleine, avondlijke kudde, kwamen over.... Paolin herkende er geen. Nog toefde hij; het bootsvolk kwam al aan den wal; er was niemand.

Maar Paolin zei zich, ook niemand verwacht te hebben. 't Was pas de vijf-en-twintigste! En nauwlijks minder vroolijk dan hij gekomen was, nam hij den autobus terug! Hij was te zeer in een feeststemming, om aan dien langen loop zelfs maar te denken. Morgen was de groote dag! En de ziel vol van een knaging, die verlangen was, en van een wonderlijken weemoed van vreugde en heimelijke teleurstelling al dooreen, zat hij opnieuw aan zijn raampje en zag en rook den zoeten Mei-avond, die droomde over het verzaligd eiland.

Terug in Portoferrario, ging hij ook nog naar de boot van zevenen. Maar nu verwachtte hij Rosa in 't geheel niet. Het zou geen zin hebben gehad, dat zij een dag te voren in Portoferraio kwam. Getroost trok hij naar bed. - Morgenavond! dacht hij, morgenavond heb ik haar aan mijn hart!

Elk oogenblik was hij wakker dien nacht; en den volgenden ochtend, hoewel de eerste boot uit Piombino pas om tien uur binnenliep, was hij al heel in de vroegte op. Nu zaten hem de zenuwen toch danig dwars. Hij kon geen brok brood door

zijn keel krijgen, en hij had niet meer dezelfde vreugde aan zijn feestelijk-nieuwe kleren. Toch liet hij zich, zodra de barbier maar open was, andermaal zijn kaken schrappen. En een half uur voor den tijd was hij al bij de aanlegplaats. Met déze boot zou Rosa zoo goed als zeker komen.... Als ze tenminste vanmiddag niet de boot naar Porto Longone nam....

Ondanks de zekerheid, die hij zich opdrong, had hij een voorgevoel, dat Rosa niet was op deze boot, sinds een uur al onderweg....

Opeens had hij een nieuwe gedachte - hoe was het mogelijk, dat die hem nooit eerder was ingevallen? -: Rosa had natuurlijk gehoord van de amnestie; misschien had zij er zelve ook baat bij gehad. Dat de 'gevangenispoort' van den vlinder niet opging, had zij dus allang begrepen. Ze zòu komen, omdat 26 Mei 1922 de eenige houvast was, maar ze zou zich hem voorstellen, wachtende aan de boot. Nee, nee, op déze boot, de beste van den dag, zou ze zijn! - En hij geloofde het niet.

- Misschien had ze, juist door die vermaledijde amnestie, toen ze hem àl maar niet naar Montalto terugkeeren zag, den moed opgegeven. Zou zij die verre reis doen, heelemaal naar Elba, om hem te vinden op een dag, die geen dag-van-vrijkomen meer wàs?

En de boot naderde, en de boot lei aan, en Paolin, eraan wanhopend haar te zullen zien, keek zijn oogen uit.... De reizigers trokken voorbij; de aanlegplaats raakte leeg. Zij was er niet.

Zonnig lag de haven van Portoferraio in den heerlijken Mei-morgen. En Rosa was niet gekomen. Paolin, in zijn mooie, nieuwe spullen, stond daar en liep een eind het plein op; alles leek hem zinneloos en zonder doel.... In een café zat hij aan een tafeltje en dronk een groot glas witten wijn. Uren lagen er voor hem uit, die niet door te komen leken. Al zijn hoop was weggeëbd.

Maar nog geen kwartier later kwam een nieuwe vloed opzetten.... Met de boot van halfvijf, dan zou ze er zijn! Natuurlijk nam ze die naar Porto Longone. Dat was het dichtst bij de afspraak: de aanlegplaats van Porto Longone, - als het dan niet de gevangenispoort was!

Met een geïllustreerd stuiversblad en cigarettten - hij die zelden meer rookte - kwam hij den morgen door en de eerste uren van den middag. Zij leken een eeuwigheid. In zijn herberg informeerde hij opnieuw, of de bestelde kip voor 's avonds er wel was, - die kip, waar zij zoomin iets van begrepen als van zijn mooie kleeren. Dan nam hij, als den vorigen dag, den autobus. Maar zoo zorgeloos-vroolijk als hij gisteren voor zijn

raampje zat, zoo brandend van opwinding zat hij er nu.

Weer zag hij, voorbij Capolivéri, de boot in zee; weer hoorde hij het schorre gebrul van de stoomfluit.

Het uur was daar, het groote uur van 26 Mei 1922, waarop hij jarenlang gestaard had. Nu wàs het er. Nu kwam Rosa! Zoo meteen, kwam Rosa de boot af.... En hij geloofde het niet meer.

Hatend keek hij naar het bruine manchester van zijn mouwen, naar zijn kraaknieuwe schoenen. Het was alles dwaasheid. En hij haatte zichzelf om zijn ongelooft.

En toen hij opnieuw aan den stijger stond en de gevangenisblokken zag, waarin hij zoovele gelukkige uren had beleefd, denkende aan dit groote oogenblik - de boot was nog honderd meter weg! - drongen de tranen hem in de oogen. Kòn het waar zijn, dat zij er nièt op zou wezen? Heel zijn jarenlange droom een hersenschim?

En als zij er tòch nog eens was? De hoop vloog in hem omhoog, als een wimpel, die de mast wordt ingeheschen.... Gespannen keek hij uit, begon de menschen aan dek te onderkennen.... meende.... ja.... nee.... wàs dat Rosa? Of was ze het niet?.... Zijn kijken werd gansch opgezogen door

die lange vrouwe-figuur, een doek om het hoofd, bleek, jong.... Hij voelde zich sterven van verlangen. Dichter en dichterbij groef zich de boot door het woelende water.... Was zij het? - Nee, zij was het niet.... Hij zag het nu duidelijk, zij was het niet.... Haastig doorzochten zijn oogen de groep der andere passagiers. Rosa scheen er niet bij. Hij zag geen andere van haar statuur....

En de boot meerde, en Paolin gevoelde, dat het om zijn leven ging, beslissender dan toen het, bij zijn processen, jaren gevangenisstraf gold! - en de loopplanken werden uitgegooid, en de passagiers verdrongen zich, en Paolin's angstige oogen vráten hun verschijning.... maar Rosa was er niet.

Rosa was er niet. Verslagen bleef hij staan. Hij kon het niet aannemen. Het was te krankzinnig. Rosa! kreunde hij binnensmonds, Rosa! Rosa! Hij vond geen andere woorden voor zijn wanhoop, die nog weigerde te wanhopen, dan alleen haar stralenden naam.

Plotseling merkte hij, dat er een paar kerels hingen te lachen onder elkaar: twee dagen achtereen, in zijn paradepak, een man aan de boot, blijkbaar om iemand af te halen.... die niet kwam! Hij zag den spot nog in hun oogen, terwijl hun monden al zwegen op zijn vervaarlijken blik.

Met een ruk keerde hij zich af. Hij zag de gevangenis.... Zàt hij er nog maar! Dan had hij nog die hoop in zijn hart, die zegevierende zekerheid, dat 26 Mei 1922 de dag der dagen zou zijn! Voor dien 26sten Mei was hij teruggekomen, toen hij vluchtte, had hij de bitterste anderhalf jaar van zijn gevangenschap doorstaan.... En nu wàs het 26 Mei, nu liep 26 Mei ten einde, en alles was tevergeefs geweest, een waan!

Het was of hij wegzonk in een kolk, een vreeselijke droom, die de werkelijkheid was! Een kramp van pijn trok zijn hersens saam. Hij had zich zijn nieuwe kleeren van het lijf kunnen scheuren. Zijn gedachten leken een stormzee, waaruit als vergaande schepen vleugen van hoop of redeneering voor even opdoken en aanstonds weer verzonken.... misschien was Rosa ziek!.... misschien had ze zijn tweeden vlinder nooit gekregen, wachtte ze, daarginds, in den blinde.... misschien.... Doch aan gene van hen geloofde hij langer dan één bange seconde.

Werktuigelijk stapte hij in den autobus, die terugging. Versuft zat hij in elkaar....

....En als zij om zeven uur nog eens in Portoferraio aankwam met de avondboot? Malligheid! Hij liet zich niet opnieuw door een ijdele hoop bedotten. Noch met de morgenboot, noch met die op

Porto Longone was zij gekomen.... Het was uit. Zij kwam niet meer.

Het eene oogenblik dacht hij aan Rosa's oogen, gloeiend in de zijne, de gansche mis door, dien morgen in de tuchthuiskerk van Montalto, en hij kon zich niet verklaren, dat zij er niet wàs, kwelde zich opnieuw met de eene veronderstelling na de andere; het volgend oogenblik smaalde hij zichzelf een onnoozelen pias, die op drie woorden heel zijn toekomst had gebouwd. - Maar hoe geslingerd zijn gedachten ook werden in zijn radeloosheid, geen oogenblik liet hij zich meeslepen tot een verwijt aan Rosa.

26 Mei 1922! - telkens als hij terugkeerde tot de werkelijkheid, dat die dag er nu was, bijna voorbij was, meende hij buiten zinnen te geraten. En dwars daar doorheen, telkens ook, moest hij denken aan de kip, die hij besteld had, omdat hij den moed niet had gehad een kamer te bestellen! Een kip, die hem smaken zou!

In Portoferraio terug, liep hij zoo van den bus naar het café, waar hij dien morgen gezeten had, viel neer bij een der tafeltjes buiten, riep om wijn. Hij zat er nog niet, of ver over de avondlijke baai werd het gedruisch hoorbaar van de laatste boot uit Piombino.

En hij verachtte zichzelf, want hij voelde de ver-

zoeking, toch nog weer te gaan kijken aan den steiger. Hij verdraaide het. Het was nu meer dan mooi geweest!

In den helderen avondschijs, over het goudachtig blauwe water, naderde de smalle, witte vogel, grillig weerspiegeld in de wiegelende golven. De zon, laag aan den hemel al, ontstak een rooden brand in de raampjes der kajuit. Het was, alsof die boot hem tarte met haar feestelijk gelonk!

Paolin bewoog niet van zijn plaats. Toen hij bemerkte, dat hij scherper poogde toe te zien, ging hij met zijn rug naar de kade zitten.

De stoomfluit brulde zijn dreunende stooten, het gestroedel van de schroef kwam nader en nader, bloedde uit in een verward lawaai van roepende stemmen, touwen, die geworpen werden, loopplanken, die men aan wal sjarde.

Zijns ondanks draaide Paolin bij, om het volk, dat van boord kwam, langs te zien gaan. School er nog een laatste hoop in zijn hart, een laatste stuiptrekking van wat zoo sterk en vreugdevol was geweest? Norsch ontkende hij het zich, en toch was het er. Maar al gauw zag hij, dat er niets te hopen viel.

Boerenmensen. Twee dames. Een officier. Bootsfolk. Een stuk of vijf soldaten. Een priester

met een blijkbaar zwaar koffertje; hij mocht het zelf zeulen.... Nog een paar boerenmensen. En de kapitein met den hofmeester.

Plotseling sprong Paolin overeind. Wie wàs dat? Die jonge vrouw, met die twee pakken, een in de hand, een onder den arm, langzaam gaande, uitkijkend of zij iemand zocht....? In de avondklaarte, donker tegen het lichte verschiet, bewoog zich haar gestalte, het rosblonde hoofd.... Even zag hij duidelijk haar profiel. Het duizelde hem. Wat gebeurde er met hem? Dan keerde zich haar zoekend gezicht naar zijn kant.... Rosa! Zij was het! mijn God! zij was het....

In een oogwenk stond hij bij haar. Zij ontstelde. Zij lachte. Zij staarde hem aan.... ‘Paolin!’

‘Rosa! Rosa! Ik word gek, dat je er bènt!’

‘Maar waarom was je niet aan de boot? Dat gaf me een schrik! Ik begreep er niets van....’

Hij nam haar twee pakken over; hij was zoo in de war, dat hij haar noch aanraakte, noch erom dacht, dat hij haar zou kunnen kussen. Hij kéék maar; zijn oogen bedronken zich aan haar beschroomde gezicht.

‘Dat je er bent! Dat je er werkelijk bent!’ stamelde hij opnieuw. ‘Ik dacht niet, dat je meer komen zou. Waarom heb je deze boot genomen?’

‘Je moest eens weten, hoe vroeg ik vertrokken

ben.... van morgen om half vijf.... uit Viareggio....' zei haar gulle stem; 'daar woon ik, weet je, bij mijn anderen broer.... Maar wat een reis! Tweemaal overstappen; en in Piombino moet je twintig minuten lopen naar de haven! Toen vroeg ik naar de boot voor Elba, en toen zeien ze allemaal: nee, niet die naar ik-weet-niet-meer-hoe, maar deze....'

Paolin begon zenuwachtig te lachen; hij kon zich niet houden.

'Wat heb je te lachen?' verwonderde zij zich met een koddigen trek om den mond.

'Waarom ik lach? Omdat ik je stem nog nooit gehoord had! En omdat het net is....

Rosa, ik word gek, ik word gek!

Rosa lachte op haar beurt. Het volle geluk brak door in haar oogen, in haar weligen tanden-lach.

En Paolin, de beide pakken ongemakkelijk onder één arm, greep met twee handen haar vast en keek haar van vlakbij in de oogen.

'Hoe is het mogelijk....' mompelde hij. 'Mag ik, Rosa, mag ik?' En hij kuste haar op den mond met een zoo grooten hartstocht, dat die bijna plechtig werd.

'Paolin,' zei Rosa zacht. Het klonk als een vroom slot-accoord, dat een wonderbaarlijke oplossing brengt.

‘Wil je niet eerst wat drinken?’

Toen ze van nee knikte, troonde hij haar haastig mee.

In één minuut waren ze bij zijn herberg. Hij droeg haar pakken als een vracht van louter heerlijkheid.

‘Wat een geluk,’ zei hij maar, ‘wat een geluk!’

Hij bracht haar in het eetvertrek naast de gelagkamer, waar gewoonlijk niemand kwam. Dan haastte hij zich naar het achterhuis, en als een reeks van vreugde-signalen klonk het door de volle keuken:

‘Twéé portie's pasta....! En de heele kip! En een liter wijn! en de tweepersoonskamer! Mijn vrouw is gekomen!’

Een koor van verbaasde stemmen ging op. De waard kwam de gang inloopen: ‘Gefeliciteerd!.... Is dat de menschen er tusschen nemen!’ Maar Paolin was al verdwenen.

Nog geen twintig tellen was hij weg geweest, en opnieuw sloeg een vloed van vreugde door hem heen, toen hij het eetzaaltje weer binnen kwam. Daar zàt ze! daar zat ze werkelijk, achter de tafel in den hoek, haar blanke, blond-omvlokke kop verlangend naar de deur.

Een uitzinnige blijdschap overweldigde hem, een juichende trots, dat die pracht-meid voor hèm ge-

komen was; en tegelijk begreep hij niet, waaraan hij, Paolin, dit ongeloofelijke verdiend had.

Aan het korte einde van de tafel schoof hij naast haar, greep haar hand, dronk de zielvolheid van dat open gelaat, de zachte vurigheid van haar blauwe en toch donkere oogen.

‘Rosa....’ prevelde hij alleen, als kon hij 't nog niet gelooven. Lang keken zij elkaar aan, glimlachten. Er was zooveel, zooveel te zeggen, zooveel te vragen, dat zij geen woorden vonden. Want zij zouden nog vreemden zijn geweest voor elkaar, had niet het groote wonder hen opgenomen en verbonden in één diepen gloed.

En Rosa knipperde met de wimpers, als keek zij in tegen te sterk een licht. Paolin herinnerde zich, hoe zij dat juist zoo gedaan had, toen zij zat opzij van het altaar, in de gevangenis van Montalto.

‘Ben je al dien tijd daarginds gebleven?’ vroeg hij plotseling.

‘Nee, ze hebben mij naar Florence gestuurd, naar Santa Verdiana. Sinds 28 December ben ik vrij.’

‘Ik sinds Maart! Wat een stommeling ben ik geweest!’

‘Met de amnestie kreeg ik er zes maanden af. Ik werd dadelijk vrijgelaten.’

‘Ik kreeg er tien maanden af!’

‘Tien maanden?’ Zij keek verbaasd.

En Paolin, haastig, vertelde van zijn vlucht, en hoe de wanhopige gedachte aan haar en aan dezen dag, dézen dag! - plotseling bukte hij over haar hand en kustte die hartstochtelijk - hem terug had gedreven naar de gevangenis.

Bewogen streefde zij hem over zijn haar.

‘Jij veronderstelde natuurlijk,’ zei hij ten leste, ‘dat ik óók 28 December vrijgelaten was. Heb je nooit gedacht, dat ik naar Marina zou komen?’

‘Wel gehoopt vaak.... Ik ben er uit Viareggio nog driemaal heen geweest, om naar je te vragen....’

‘En....?’

‘Niemand wist iets; hoe zouden ze? Dan zei ik maar tegen mezelf: h i j moet een man van zijn woord zijn, en i k houd me aan het mijne.’

Paolin knikte. Dat klonk als een klok. Wat had ze een volle stem, zoo zacht van binnen. En prachtig, als je zoo recht door zee ging. Een warme dankbaarheid vervulde hem.

‘Heb je geen honger?’ vroeg hij, ‘t eten duurt misschien nog een tijdje.... wil je werkelijk niets drinken?’

‘k Heb tweemaal 'n koffie genomen, een in Piombino, en een op de boot.’

‘Om me moed in te gieten,’ bekende ze, de oogen neer.

Paolin voelde zich zoo vreemd week worden als nog nooit in zijn leven. Hij verstond opeens, welk een heldhaftige, alles trotseerende daad deze tocht naar het verre onbekende, naar een man, van wien zij maar zoo weinig wist, beteekend moest hebben voor deze jonge vrouw. Hij keek haar aan vol teeder ontzag. Een ridderlijk gevoel, haar te willen beschermen, nestelde zich in zijn hart. En hij verbaasde zich over zichzelf, over den rakker Paolin, die nooit anders dan gedachteloos-gretig genómen had.... Nooit had hij zóó verlangd dan naar dit welig-mooi gezicht; maar dat was minder uitdagend, dan hij het zich had voorgesteld, veel zachter en beschroomder, en dat maakte hemzelf schuchter.

‘Nog jong ben je....’ zei hij.

‘Zesentwintig,’ antwoordde ze zonder terughouding. ‘En jij?’

‘Ik? Zevenendertig, geloof 'k....’

‘Hoe ben je er toch toe gekomen,’ barstte hij eensklaps uit, ‘te zeggen: “het is goed”.... en je woord te houden ook? Je kende me heelemaal niet.’

Toen werd Rosa heel ernstig. ‘Ze waren er thuis bij mijn broer boos genoeg over. Ik was gek, zeien

ze, ik moest het zelf maar weten. Maar je ziet het, ik heb doorgezet....’

‘En waarom dan toch?’

‘Ik weet het niet. Ik vertrouwde je.... Zoals ik je zàg.... je gezicht.’

Met een vaste warmte, die hem een kleur deed krijgen, keek ze hem in de oogen. Het was hem, of die blik door hem heen keek tot in de sombere uren van zijn wanhoop en zijn ontrouw; toch voelde hij, dat hij in den grond haar vertrouwen waard was, waard wou zijn. En nogmaals, tusschen zijn twee ruige knuisten, nam hij haar hand en koesterde die met een groote, forsche teederheid.

Het herbergierszoontje kwam de glazen neerzetten, de karaf wijn, het zout.... Zij letten 't nauwelijks op. Dan vroeg het jog beschimmeld, of hij opdienen kon.

Rosa deed haar groenen mantel uit, zat in haar nieuwe bloesje, grijs met rooie stippen. Paolin, bewonderend en verliefd, deed zijn hand over haar rug glijden, over haar arm.

De pasta werd binnengebracht. Met een schuw lachje verontschuldigde zij zich; ze had niet veel eetlust.... nee, werkelijk niet.... hij moest zich daar niet aan storen.... Ze was te gelukkig....

Paolin zei: ‘k Heb den heelen dag geen brok door mijn keel kunnen krijgen, maar nou! Ons

bruiloftsfeest....! 't Geluk geeft mij juist een honger van alle duivels....!'

Toen laadde Rosa zelve hem een berg macaroni op zijn bord. En om hem te plezieren, nam zij ook wat. Tersluiks, na een oogenblik, liet zij de vork weer rusten, terwijl ze toezag, hoe die groote jongen zich te goed deed.

Doch ook Paolin vergat zijn pasta halverwege; opkijkend van zijn bord, zag hij haar zitten met haar welgevalligen lach, en hij ervoer, dat hij meer honger had naar dat sterk en mild gelaat dan naar het uitgezochtste maal.

'Rosa,' zei hij opeens, 'herinner je je nog dien morgen aan zee? Toen jullie aan 't ophalen waren van de netten, en ik langs kwam?'

'Dat zal waar zijn! Zoodra jij meedeedt, schoten we dubbel zoo hard op! Je stondt vlak voor me!'

'En ik hoorde je adem in m'n rug.... Wat dacht je toen?'

Rosa bloosde op haar beurt. Waarom bloost ze? dacht Paolin verbaasd. Rosa, die zoo roekeloos en zoo argeloos het ongeloofelijke voor hem deed, waarom bloosde die bij een willekeurige vraag?

'Ik wist eerst niet, wie je was.... maar toen de netten op 't droge lagen, vertelden ze me, je was Paolin uit Lungomare....'

'En dat je getrouwd was....' bekende ze.

De vreugde sloeg Paolin door den kop. Bij dat eerste ontmoeten, potdorie! had ze hem dus al begeerlijk gevonden!

‘k Heb je later nog eens gezien, naar den kant van Carrara,’ zei hij, ‘boven op je kar met vruchten. Je reed daar zoo vurig met je zwarte paardje den weg langs!’

Zij knikte, verheugd, dat hij zich ook dit herinnerde.

‘k Had je op het dwarspad zien aankomen.... 'k wou er voorbij zijn, eer jij er was....’

‘Waarom?’

‘Je kind was op komst, wat had ik met je te maken?’

‘Maar later is er zooveel veranderd,’ bekende ze opnieuw; ‘ik heb toen alles gelezen in de couranten.... Ze waren allemaal op je hand, bij ons in Marina.... En ik dan!.... en toen ik je wéérzag....!’

Sprakeloos gleed hun kijken ineen.

‘Je eet niet,’ zei Paolin.

‘Jij ook niet....’ lachte Rosa.

‘En je drinkt evenmin!’

Hij schonk zijn eigen glas nog maar eens vol, at een paar gedachtelooze happen.

Het jongetje, verwonderd, kwam de slechts halfleege schaal en de nog halfvolle borden weghalen.

Maar toen verscheen de verrassing van de gebraden kip. Het was de vrouw zelve, die ze opdiende! Ook de waard kwam bijlopen: de kamer was in orde, zei hij met een knipoog. Doch na een minuut verdwenen ze weer, met de bescheidenheid van wie begrepen, dat een weerzien als dit geen getuigen wenscht.

En Rosa versneed handig de bouten, en Paolin glom van voldoening, want ditmaal hield ze hem flink gezelschap, zocht zich een lekker malsch borststuk uit. Paolin smulde ongehoord.

En nauwelijks was de kip verdwenen, voor driekwart naar zijn kant, en had het zoontje van de mensen alles weggeruimd en de koffie ingeschonken, of, dicht bijeengeschoven, begonnen ze van nieuws af aan te vragen, te vragen, te vragen, alles uit de twee halfduistere werelden van hun beider levens, waarin blind en zeker elks liefde uittoog. - Met wie woonde jij, in Marina?.... Je ouders leven dus niet meer? Hoe kreeg je mijn eersten vlinder? En den tweeden....? Wat dacht je? Waarom schreef je niet terug? En jouw vlinder, had je dien zelf geschreven?

Zijn kop hevig naar haar heen, ontving Paolin elk antwoord als een spreuk uit het Evangelie.

Toen moest hij zelf vertellen, en Rosa vroeg en vroeg. Haar oogen glansden van trots en heel haar

gezicht was één meeleven met wat zij hoorde. Paolin dacht, dat hij nog nooit in zijn leven zooveel gepraat had als nu. Dan weer vertelde Rosa. Zij gingen van verrassing in verrassing en van verwondering in verwondering.

Paolin moest opnieuw het avontuur van zijn vlucht verhalen en hoe hij om zes uur in den morgen aan de gevangenispoort had gestaan; al zijn angsten vóór en nà het nieuwe proces; en hoe hij daarna in zijn cel alles had kapot geslagen. Hij sprak ook over den directeur, z i j n directeur, die hem was komen troosten, die beloofd had, haar te zullen waarschuwen, als zij 26 Mei aan de poort zou komen.... en dien ze hadden afgezet.... Niemand wist, waar hij gebleven was.... Noch over zijn drinken noch over het wegloopen van zijn vrouw repte Paolin.

Rosa zei: ‘Dien man moeten we uitvinden en gaan bedanken.’ En zij verhaalde van háár leven in de gevangenis van Santa Verdiana in Florence, waar ze, na haar proces, was heengebracht, en waar ze 't altijd goed had gehad.... De moederoverste was streng, maar rechtvaardig. - ‘En als je 'r oogen gezien had, zoo ernstig konden die kijken, en tegelijk zoo lief! Ik had mijn cel vol prentbriefkaarten van mijn broer... Eens had een helpster me uitgescholden; toen nam zij mijn partij!’

‘Dat is een heilige vrouw,’ verklaarde Paolin met zulk een overtuiging, dat Rosa in een lach schoot.

‘Zag jij ook nooit iemand?’

‘Werd jij ook in zoo'n steenen gang gelucht?’

‘Hoorde jij ook de mis door een reet van de deur, achter de tralies....?’

‘Net een handbreed ging de deur open, en hij was vastgezet met een ijzeren klamp. Maar tralies hadden we niet.’

Ze praatten als kinderen, die zich vermaken met elkaar griezelige sprookjes te vertellen. Het lijdend, dat erachter lag, drong niet meer tot hen door.

‘Arme meid,’ zei hij toch.

‘En jij dan?’ vroeg Rosa.

- Wat had ze een mooi gezicht, dacht Paolin telkens. Hij liet niet af te zien naar dat gelaat, naar die zuivere, blauwe oogen, met de groote pupillen, die ze zoo diep maakten, dat je er heelemaal van onderste boven ging; naar die twee kordate wenkbrauwboogjes onder het open voorhoofd; naar 'r bedwelmend prachtige, rosblonde haar, en naar 'r weligen mond, die nu tot zulk een aandoenlijken ernst geplooid was.

En telkens ook keek Rosa naar Paolin: wat stond die rooie das hem goed, bij zijn gebruinden kop, met het oergezonde, glanzende zwart van zijn haar.

Onder de zware, zwarte brauwen fonkelden de goud-bruine oogen, maar die overheerende oogen, waarin zij eens in de kerk van Montalto als gevangen had gezeten, hoe zacht waren zij in dit oogenblik, beschroomd bijna; en onder het streuvelig, zwarte kneveltje, zijn roode, trotsche mond, hoe lachte die nu rond zijn sterke, witte tanden met een jongensachtigen lach!

Maar dan kwam er ook plotseling iets anders over die trekken, iets van een zoo hartstochtelijk verlangen, dat Rosa onwillekeurig zich onttrok, zichzelf terugnam.

Paolin zag het in haar oogen. Het maakte hem van streek. Hij wilde haar nog inschenken van den wijn, maar zij weigerde.

‘k Heb zeshonderd Lire overgespaard,’ verdedigde hij zich heftig, ‘en werk in overvloed.’

Haastig begon hij dan weer te vragen: - Had ze nog meer broers? En maar één zuster?.... Nee, hij stond zoo goed als alleen op de wereld.... Wat had ze gedaan, sinds December, in Viareggio?

- Ze was uit werken gegaan; en drie weken was ze ziek geweest.... Erg ziek?.... Gelukkig niet, de maag.... Ze had daar in de gevangenis ook mee gesukkeld, al in Montalto.... Toen had ze dokter Lapi gehad.... [‘t] Was juist in den tijd van

zijn tweeden vlinder.... en dokter Lapi had haar verteld, waar Elba was....

‘En nu bèn ik er,’ zuchtte ze met een lieven lach.

- Wat begon ze bleek te zien, dacht Paolin plotseling; ze was blijkbaar erg moe.

't Was ook al elf uur....

En Paolin begon verlegen te worden met zichzelf. Hij voelde, dat het maar zoo niet ging.... Na jaren wachten was zij van ver gekomen, zijn Rosa, naar hem, een vreemde voor haar, alleen omdat ze zijn gezicht had liefgekegen. Dat was te dapper, te beschamend, om maar zoo dadelijk.... Hij wilde het niet, hoe heftig al die jaren zijn verlangen was geweest. Hij had het terugvluchten gezien in die oogen vol loutere liefde....

‘Het is laat,’ zei hij; ‘je moet nu gaan slapen. Ik zal je wijzen, waar je kamer is.’

‘Zooals je wilt,’ zei ze toonloos. Zij aarzelde. Hij nam haar twee pakken, zij haar mantel.

En zooals ze daar stond, zag hij opeens, dat zij smaller was geworden, iets minder recht-op, iets minder statig, dan hij haar in Montalto had gekend.

Boven gekomen, bleef hij dralen aan de deur. Zijn oogen waren zwart van straffen wil.

‘Je hebt zoo'n lange reis achter den rug,’ zei

hij bruusk opeens, 'en zooveel zenuwen....'

Hij huiverde. Zij zag, hoeveel geweld hij zichzelf aandeed. Zij kreeg medelijden met hem.

Paolin ademde diep en zwaar; hij voelde, dat zij bezweek; maar hij hield voet bij stuk.

'k Ben al zóó dankbaar, Rosa, dat je er bent, ik ben al zóó gelukkig.... Morgen is er weer een dag, en een avond.... Morgen! Morgen....!'

Hij legde haar pakken op de tafel.

Zwijgend stonden ze een oogenblik bijeen. Zij streelde schuchter zijn rug. Zij lachte hem toe vol teederheid.

En plotseling nam hij haar in zijn armen en kuste haar, kuste 'r moede gezicht, dat achterover hing, verzaligd, aan zijn schouder.

'Tot morgen, mijn schat, tot morgen!' fluisterde hij hartstochtelijk.

En boordevol van een diepe blijdschap, toog hij in zijn eentje naar zijn oude zolderkamer.

Zesde hoofdstuk

ZIJ waren gegaan, de hoogovens voorbij en het heuvelland in, totdat zij kwamen aan de plek, waar Paolin, dien eersten morgen van zijn vrijheid, zich zoo hulpeloos ellendig had gevoeld. Op dienzelfden berm zaten zij nu, en zij voelden zich zoo vol van geluk, dat het bijna zwaar werd te dragen. Luisterrijk lag de baai van Portoferraio aan hun voeten in den glanzenden morgen van dien 27sten Mei.

‘Rosa,’ zei Paolin, ‘je bent alles, wat ik bezit.... alles, waarnaar ik drie jaar verlangd heb.... alles wat ik wil.... Trouwen kunnen wij niet, dat weet je. Maar ik zal jou altijd als mijn vrouw beschouwen.... Is het zóó goed?’

‘Ja, het is goed, Paolin,’ zei Rosa zacht, en zij leunde haar wang op zijn schouder, haar blondomvlokke voorhoofd bij zijn lippen; zij voelde zijn adem door haar haren gaan, toen hij herhaalde - en beiden lachten zij even -:

“‘Het is goed,’ net als in je vlinder....’

Langen tijd lieten zij zich omstralen door de glorie van dien ochtend, zagen uit in de schoonheid van het zomersche eiland.

Eindelijk, zich losmakend uit zijn arm, zei Rosa:

‘De Kerk hebben wij tegen ons.... maar wij houden zóóveel van elkaar.... ik geloof zeker, dat God het wel goed vindt....’

Vol bewondering zag Paolin haar aan. Zoover had hij nooit gedacht.

‘Ik heb dat alles zoo vaak overlegd, daarginder in de eenzaamheid.....,’ zei ze nog. ‘Maar Elvira mag dan zijn wie ze is, - je kind blijft je kind.... Je zou me een erg groot plezier kunnen doen, Paolin.... Stuur zoo nu en dan wat voor zijn onderhoud. Dat zou me meer vrede geven.’

Paolin's oogen gloeiden haar tegen. Dat was nou weer net een zet voor haar! Wat een puike meid was ze toch! En hij voelde zijn hartstocht zoo wonderlijk diep worden, of heel zijn wezen zong.

Na een nieuwe poos van zwijgen, zei Rosa: ‘Ik was er wel zeker van, dat alles zoo zijn zou, als ik drie jaar lang gehoopt heb.... maar je weet het toch nooit,.... ik had mijn spaargeld meegebracht.... om desnoods ook terug te kunnen....’

Ze knipte haar taschje open, haalde er het platte pakje uit van een zakdoek, om iets heen gewikkeld en met een veiligheids-speld vastgestoken: ‘Hier heb je het, we hooren nu toch voorgoed bij elkaar. 't Is tweehonderdvijfentachtig Lire.’

En Paolin, geheel overstelpt door de grootheid

van haar vertrouwen, nam het pakje en bleef er beschaamd mee zitten.

‘Dat wil ik zóó bewaren,’ zei hij, ‘daar wil ik nooit aankomen.’

Met zijn ruwe, behaarde hand streelde hij het dunne pakje van haar volledige overgave, stak het eindelijk behoedzaam weg in zijn binnenzak. En Rosa zag opeens, zoo in de volle zon, hoe door zijn dichte haren al hier en daar een witte draad verglinsterde. - Hij ook heeft veel geleden in zijn cel, dacht zij ontroerd.

Plotseling nam Paolin haar tegen zich aan en hij kuste eerbiedig haar voorhoofd, haar oogen, en dan, met de overvloeiende zoetheid der liefde, langdurig de bloem van haar mond.

Van dien dag af waren Paolin en Rosa gelukkig als een menschenpaar maar zijn kan.

Zij hadden al spoedig een kamer gevonden, waar zij hun eigen huishouden dreven. Paolin werkte als een paard, en hij had geluk bij zijn werk, omdat het geluk in hem stak als een magneet. Zijn dagen waren van Rosa vervuld. Zelfs als hij een zware kist de kade langs kantelde, sloeg soms verblindend de gedachte aan Rosa's welig liefdewezen heel zijn lichaam door. En voor zij den slaap ingleden, lagen zij lang in elkanders armen, en als

Rosa, haar hoofd aan zijn hals, hem vertelde van haar verlangen, al die drie jaren, of van haar nu overwonnen nooden, voelde hij 't gonzend geluid van haar stem hem trillen door de borst tot in zijn hart.

In den klaren morgen was het, of de zoete nacht nog nazong door hem heen. En de middag klonk hem reeds als een voorspel van den zoeten avond.

Hij leek een toren, waarin een klok maar niet ophoudt te luiden van diep geluk.

En in Rosa was het geluk niet minder diep.

De eerste dagen, moe nog van de reis en van al de opwinding, zat zij vaak verloren in de wonderbaarlijke vreugde, die de gevangenis haar gebracht had; zij hield veel rust ook, voor de pijn, die haar telkens nog last gaf. 't Zijn van die steken,' bekende zij aan Paolin; 'k had die in Santa Verdiana al... ze zeien, dat het zenuwen waren.... Maar nu ben ik zoo gelukkig, zóó gelukkig! dat het wel gauw weer over zal gaan.'

En Paolin, zoo zeker van zijn zaak als de zon zelf, zei: 'Natúúrlijk gaat het gauw weer over!'

En zoo gebeurde het ook. Rosa bloeide geheel en al op. Zij at 't geen men gezegd had, dat goed voor haar was, en de pijnen bleven uit.

Toen haar bedrijvigheid op hun kamer niet genoeg te doen vond, zocht en kreeg zij al spoedig

een post. 's Morgens van acht tot elfen ging zij uit werken; dan kookte zij hun maal, Paolin kwam eten, verdween weer tegen half drie, en in den namiddag zat zij aan de haven, op een bank onder de boomen. Soms hoorde zij de felle knallen, waarmee een zweep aan toemelooze vreugde lucht gaf; en Paolin, op zijn kar vol gietijzer, kwam aangereden. Van onder den juten zak, dien hij over zijn hoofd droeg tegen de nog blakende zon, lachte zijn donker-vroolijk gezicht met de stralende oogen en de blinkende tanden haar tegemoet. Dan zat zij weer over haar werk gebogen, dacht aan hem, hoe hij nu sjouwde op den steiger, van den wagen in het vrachtschip, dacht met een groot behagen aan zijn sterke, mooie lichaam, dat aan het torsen van zware lasten zijn lust had. En zij dacht aan den avond, die zoo goed en gelukkig zou zijn. - Eindelijk kwam Paolin thuis, en de droom der verledene uren werd heuglijke werkelijkheid.

En naarmate dat, wat de gevangenis in haar getemd had, nieuwen tier kreeg, herwon haar wezen ook weer het uitdagende, dat vroeger Paolin zoozeer had getandtergd. Het kwam zelfs, door het vurige en eigenwillige van hun beider aard, wel eens tot oneenigheid, doch lachend werd die een oogenblik later verwonnen door hun groote liefde. Het was, of die Steigeringen van hun driestheid en

hun trots hen daarna in nog voller vreugde elkander deden wedervinden.

Des Zondags maakten zij groote wandelingen, langs hellingen, purper van bloeiende violieren, of Paolin roeide Rosa uren ver de zee over.

Eens gingen zij met den autobus een bedevaart maken naar Porto Longone. Rosa zag het 'satanswater', rood van het ijzererts in den bodem, en de twee blokken der gevangenis op hun platten heuvel. Zij stegen er niet heen.

Wel wandelden zij naar Capolivéri, juist zooals Paolin dien gedenkwaardigen morgen, twee jaar tevoren, geloopt had. Zij bezochten het kerkhof; alle bijzonderheden van de vlucht moest Rosa zien. Zij zag de haag, waar hij door naar beneden was geschoten, het ravijn, de cypressen, waaronder de roode 'Elba' zijn bewakers had van de wijs gebracht, en zelfs den doodgraver, die er, zijn pijpje rookend, rondkuierde; hij herkende Paolin niet.

Maar de pastoor des te beter! Met den Zondag had Don Gorgonio een deftig en nieuw uitzicht; zijn koormuts stond hem achter op het voorhoofd.

'Nou,' zei hij, 'ik had er m'n draai aan! Die opgeblazen betweter, en die neetoor, en die pronker.... Ik zag direct wel, dat jij niet veel ergs op je geweten kon hebben. Je hebt het 'm netjes ge-

leverd! Je hadt ze moeten hooren vloeken en mekaar de schuld in de schoenen schuiven, toen je er vandoor bleek. Ze gingen elkaar haast te lijf! En schieten in de lucht! Door die andere drie konden ze jou niet na! 't Was net een partij "scoppone", wanneer de sterkste vastzit tusschen twee zwakken, die ombeurten hun kleine troefjes kunnen maken! 'k Heb gehoord, dat je uit jezelf weer bent teruggekomen. Daar begreep ik geen snars van! Jij liever dan ik.... En ondertusschen is mijn kerkhof nòg niet klaar.... Zoo, en is dat je vrouw?’

Maar toen begon het Paolin minder te bevallen, want die oogen, die niet gewoon waren zich 'thuis' te houden, monsterden Rosa met zooveel ingenomenheid, dat zijzelve er verlegen onder werd.

‘Kom, nou jullie ook zoo'n glaasje rooden "Elba", dien ze je toen door den neus boorden...’

Maar Paolin zei, dat ze haast hadden, en zoo stapten ze dan ook maar gauw weer op.

‘Wees gewaarschuwde,’ dreigde hij tegen Rosa; ‘als dat heerschap je ooit in Portoferraio tegen het lijf loopt.... je houdt je uit de voeten....!’

‘Geen nood,’ lachte Rosa, ‘als hij nog zijn kaplaarzen had aangehad en zijn korte jasje....’

Maar Paolin keek zoo donker over die grap, dat

ze hem onder den arm pakte en haastig over wat anders begon.

Toen na enkele maanden Rosa een kind verwachtte, verdiepte nog Paolin's geluk, en toen hij dit bemerkte, verwonderde hij er zich over, want niet alleen, dat hij in zijn jeugd zich nooit om mogelijke kinderen bekommerd had, maar ook Elvira's verwachting, indertijd, had hem niet dit groote gevoel van eenheid en verteederling gegeven.

En Rosa, in haar naar binnen gewende ontbloeiing, werd verrukkend om aan te zien. Haar oogen glansden warm en zacht, en een gezonde blos zoelde haar wangen.

Zij waren zoo verzonken in het geluk van hun liefde, dat al het naargeestige van hun gevangenisleven en van de schrille daad van toorn of drift, die hen daarin gebracht had, ten eenen maal wegviel uit hun gedachten. Zij spraken er nooit meer over.

Rosa's zwangerschap vorderde, en Paolin liet goedsmoeds zich werven voor werk aan de verfoeide hoogovens, waar het loon aanzienlijker was dan bij het havenbedrijf. Rosa zou algauw niet meer van huis kunnen; zij moest het goed hebben.

In die dagen, op haar aandringen, zond hij ook

zijn eerste honderd Lire naar Lungomare. Hij was er haar zoo dankbaar voor! Hij schreef het háár zelfs toe, dat hij beter over Elvira oordeelde. Want in elk geval had Elvira toch niet gelogen indertijd, dat Rosa veroordeeld was en naar elders vervoerd. Op de dwarsreep van den postwissel schreef hij: 'voor Lallo'. Van dien tijd af begon hij het jongentje te zien, geheel los van de moeder.

Het werd een winter zonder weerga op die kamer in Portoferraio. Heel den langen dag scheen de zon er binnen, en tegen den avond lei Rosa een vuurtje aan van olijfhout, dat brandde als een lier! Zij draaiden het licht niet op, en een gloed van levend goud omhulde hun aanschijn.

De laatste dagen voor de bevalling - het was eind Februari - leek het voorjaar. Na het avondeten zaten zij aan het water in den maannacht, en Paolin zag Rosa's gelukkige gezicht; het was hem, als droomde hij.

Op een morgen om elf uur, terwijl hij weg was, beviel Rosa. Toen Paolin om twaalf uur thuiskwam, lag daar op den schoot van de vroedvrouw zijn dochtertje te spartelen. Hij stond het maar aan te kijken, en Rosa had nog nooit zóó trotsch een lach op hem gehad. Zij noemden het kindje Veronica, omdat die naam hun mooi klonk.

Maanden vol innigheid en velerlei vreugden

volgden, en de 26ste en 27ste Mei van dat jaar waren twee groote feestdagen voor hen, waarin het hun leek, of het leven opnieuw een aanvang nam.

Paolin had zelf een mooie wiege-mand gevlochten, waarin het door Rosa gemaakte matrasje paste, en daarop, tusschen de overvloedige malen aan moeders borst, sliep de kleine Veronica als een roos. En wat zoo vreemd was, meermalen gebeurde het, dat Paolin, in aandacht verloren boven het slapende kopje, zoo prachtig gaaf, dacht hij, als geen schilder het had kunnen voltooien, - plotseling een jongetje zag, roze bretels over het bruine bloote bastje, en dat hij in éénen gloed van gevoel die twee kinderen vereende.... maar alleen Rosa was het, die in zijn verbeelding haar moederlijke liefde uitbreidde over hen beiden.

In het begin van dien winter werd Rosa voor de tweede maal zwanger, en zij wist niet waarom, maar toen het voorjaar aanbrak, begon zij met heftigheid terug te verlangen naar Marina di Montalto. Zij voelde zich veel minder gezond dan den eersten keer, en ook kwelde haar somwijlen de oude, stekende pijn. Maar Veronica, een jaar al oud, was de troost hunner dagen. Zij liep, dat het een lust was om te zien, en zij begon zwarte krulletjes te krijgen.

Paolin vond het best, van Elba weg te gaan. Als Rosa naar Marina terugwou, - ja, dan kon hem die fabrieksarbeid gestolen worden, zo goed als dat muilnier-baantje van sjouwerman en pakjesdrager! Dikwijls genoeg had hij zijn eindeloze stranden en zijn bosschen vol hazen en faisanten tartend voor zich gezien. Maar zijn geluk met Rosa was zoo volmaakt geweest, dat hij niet verder had gedacht. En dat geluk, en onbewust ook misschien zijn gevangenschap, zoo nauw aan dat geluk verbonden, was wat hem ondanks alles aan Elba hechtte.

Doch toen Rosa nogmaals zei, dat zij graag in Marina bevallen zou, - 't was in het begin van Juni en over een maand of drie werd de gebeurtenis verwacht - besloot Paolin zoo spoedig mogelijk de reis te ondernemen.

Op een Zaterdag, vroeg in den morgen, vertrokken zij met de boot naar Livorno. Twee groote pakken, een toegeknoopte zakdoek, en de kleine Veronica, was al hun have.

Het werd een heete zomerdag, maar onder de witte tent en in de koelte, die er toch immer over het water is, zat Rosa droomerig, het spelend kind aan haar voeten. Paolin had niet de rust in zich, om uren aan één stuk stil te zitten. Hij dacht, hoe hij vier jaar geleden, opgesloten in een donker kot,

deze zelfde reis had gemaakt, en hij genoot ervan, overal rond te lopen; hij maakte een praatje bij het bootsvolk, kaartte in de kajuit, kwam dan weer een tijdje Rosa gezelschap houden. Veronica klom zijn knieën op en af, en met een kwellende liefde keek Paolin naar Rosa's zacht welvende lichaam. En Rosa lachte hem toe - een moeden lach, van liefde zwaar.

Het was al over twaalven, toen zij in Livorno aankwamen. Paolin, torsende de twee pakken, Rosa met het kijkende kind op den arm, den toegeknoopten zakdoek in de andere hand, zoo togen zij de stad door naar het station.

En toen zij ergens een plein overstaken - aan den overkant was op den hoek een klein café - meende Paolin daar plotseling, met een schok van vreugde, zijn directeur te zien zitten.

‘Rosa....!’ had hij al gezegd.

Dan zag hij tegelijkertijd, hoe vreemd in elkaar gezakt de directeur daar op zijn ijzeren stoeltje hing, verwezen wegstarend boven de leege wijnkraf. Zijn eene hand maakte schrille gebaren boven het tafelblad, of hij druk in zichzelf zat te praten. Paffig-rood was zijn trieste gezicht.

‘Wat zei je?’ vroeg Rosa, lichtelijk achter adem.

Maar Paolin liep haastig door. Een wonderlijke schaamte had hem bevangen.

En als Rosa hem toch opzij kwam, ontweek hij somber: ‘Niets.... ik meende iemand te herkennen.... een vergissing.’ Gedurende de verdere reis had hij telkens, met een nijpende wroeging, het afgetakeld beeld voor oogen van wie nog geen twee jaar geleden heel zijn toeverlaat was geweest.

Enkele dagen na hun aankomst, op een kamer, die ze in Marina di Montalto gehuurd hadden, beviel Rosa ontijdig van een jongetje, dat stierf, onmiddellijk na de geboorte. Het was een benauwde nacht vol verscheurende pijnen en angst, en tegen den morgen lag daar in een doek het armzalig kinderlijkje. De eenige houvast in al die droesem-donkere smart was het hartelijke gezicht van dokter Lapi, dien Paolin 's avonds om half twaalf uit Montalto was gaan halen. Hij was hun steun ook in de dagen erop, toen Rosa met zware koortsen lag. Zij beterde maar langzaam en was zeer neerslachtig; zij kon niet voldoende eten om aan te sterken, daar zij hoe langer hoe dreigender de scherpe steken voelde, op die plek vlak onder de ribben.

De kleine Veronica, al dien tijd, was bij Rosa's getrouwden broer, alhoewel die kwalijk te spreken was over de dwaasheid, die, naar hij zei, zijn zuster boven op haar vorige gestapeld had.

En Paolin, te ellendig om aan stroopen of visschen ook maar te denken, trok naar de marmergroeven. Met het trammetje ging hij er 's morgens heen en kwam hij 's avonds weerom. Ze kenden er hem van vroeger, en ze wouen hem graag, om zijn onverschrokkenheid.

Kort daarop hoorde hij vertellen, dat Elvira bij haar tante in Montalto woonde. Dien Zondag toog hij naar Lungomare, om te zien wat er geworden was van het huisje, dat hij zich daar indertijd, grootendeels van gestrandvonderd hout en van afbraak, in elkaar had gewrocht, een jaar voor den oorlog. Er was ook een stukje moestuin bij; voor een halve lire den vierkanten meter had hij dien grond gekocht; een mooi lapje, juist in een omhoeking van het bosch, tegenover akkers.

Toen hij naderde, zag hij al door de boomen, dat het huisje er nog goed en wel stond. De deur bleek op slot; de ramen zaten met planken dichtgespijkerd. In een naburige herberg haalde hij een nijptang en een breekijzer; nog geen uur later had hij de twee ramen open en het slot van de deur aan den binnenkant weggeschoven. Met één oogopslag wist hij, dat er weinig ontbrak. Blijkbaar had Elvira geen meubels behoeft in het huis van haar tante, die gierig was, maar er goed bij zat. Alleen het bed had ze meegenomen. - Gelukkig

maar, dacht hij; zoo was hij meteen de herinnering aan den schele kwijt!

Een golf van bitterheid sloeg door zijn denken. In welk een heeten vreugderoes had hij dit huisje gebouwd! Elvira was toen alles voor hem... en 't was ook wel een goede tijd geweest, dat half jaar van zijn trouwen.... Maar hoe had zij hem beloond daarna!

Dan rukte hij het beeld van Elvira uit zijn gedachten. Vol stroomde de gouden octoberzon door de open ramen binnen. Wat was er hier van Elvira over? Wat had hij nog te maken met die huichelaarster?.... Voor Rosa had hij zijn huisje gebouwd!.... voor Rosa, zonder het te weten, had hij de planken aangesleept, den steen gehouwen, alles gemetseld en getimmerd. Voor Rosa! Rosa zou er wonen! Een mooi, nieuw bed ging hij koopen; hij had nog een flinken spaarduit over. Hier, in de zuivere zeesparren-geur zou zij wel gauw genezen!

Opeens zag hij het gele, gescherfde pannetje hangen, waarin Elvira nog verscheidene malen getracht had hem eten te brengen aan de gevangenis. Hij griste het van den muur en keilde het door het raam in gruzels over den weg.

Enkele dagen later betrokken Rosa en hij het huisje in Lungomare, en hun leven werd er weer

fleuriger, dan het in vele maanden geweest was. De kleine Veronica vond er andere kinderen vlak in de buurt en gedijde en genoot van het vrije buitenzijn. Ook scheen het met Rosa's gezondheid beter te gaan; ze was vaak weer vroolijk als te voren.

Dokter Lapi behandelde haar; hij kwam graag in het huisje aan den boschrand, waar twee 'pupillen' van hem het samen zoo goed hadden. Allebei waren ze, daarboven op 'het Fort', bijzonder in zijn gunst geweest. Hij had bijna het gevoel, of hij betrokken was bij deze opvallend groote liefde, al had hij niets gedaan, om ze in de hand te werken.

'Nu hoef je me niet meer uit te hooren over "de blonde",' lachte hij tegen Paolin.

'En ik weet, waar Elba ligt, dokter,' voegde Rosa erbij.

- Dít was het geluk, dacht Lapi vaak, zich een verren dag herinnerend, toen hij over dat thema had loopen peinzen; - hier was het geluk tastbaar!

De dag brak aan, waarop hij bitter zich afvroeg: 'En waarom moet zulk een geluk, zoo zeldzaam op de wereld, nu weer met vernietiging worden bedreigd?'

De winter had weinig vooruitgang gebracht; het voorjaar scheen haar wat op te doen bloeien. Doch plotseling, dien nacht, was Rosa zeer onwel ge-

weest, en een kwaad vermoeden, altijd nog opzij geschoven, was hem plotseling tot een bijna-zekerheid geworden.

‘Zou het door de gevangenskost gekomen zijn, dokter?’ vroeg Rosa zielig.

‘Al dat brood, en die vette soep,’ viel Paolin in, met een stem vol haat.

‘t Komt meer voor, dat ze er niet tegen kunnen,’ gaf Lapi aarzelend toe. - Ja, de gevangenis is geen pretje, dacht hij bij zichzelf; tuberculose, krankzinnigheid, maagkwalen.... Maar wat zal je er aan doen?

Mismoedig stapte hij op.

En Paolin vloekte het oord, dat haar ziek had gemaakt.

‘Maar 't is toch diezelfde gevangenis, die ons aan elkaar gegeven heeft,’ vergoelijkte Rosa.

Toen nam Paolin haar hartstochtelijk in zijn armen, en hij kustte haar wild. ‘Rosa, mijn schat! mijn schat! mijn schat!’

Hij vond geen anderen uitweg voor de benauwdheid van zijn ziel. Als een donkere, zware hand voelde hij in dit zonnig huisje de verre gevangenis heerschen, een hand, waaraan hij alles dankte, en die hij nu afweren wou met al zijn kracht, en wist er machteloos tegen te zijn.

Toen een tijd later de dokter nogmaals Rosa

onderzocht had, schrok Paolin van zijn vervaard gezicht.

‘Ze zou eigenlijk in een kliniek moeten,’ zei Lapi ernstig; ‘een dag of veertien in observatie... Nog eens goed kijken, wat het is.... Ze hebben daar alle middelen van onderzoek....’

En zijn oogen keken zoo wonderlijk meewarig, dat Paolin zich voelde verbleeken.

Maar van een ziekenhuis wou Rosa niet hooren, en ook Paolin was er weinig gebrand op. Toch drong hij herhaaldelijk aan: als het dan werkelijk noodig zou zijn.... Rosa, met een koppigheid, voor geen overtuiging vatbaar, weigerde. Ze was bang; bang te moeten sterven. En gaan naar een ‘gesticht’ leek haar nog veel erger dan gaan naar de gevangenis; 't leek haar den dood tegemoet loopen. Ze wou bij Paolin blijven, van wien ze elken dag verknochter hield, en bij hun kleine Veronica, die lieve, ondeugende drommel!

Wanneer zij, het moe-gespeelde kleintje te slapen gelegd, nog een wijl bijeen zaten in den laten lente-avond - wat zag ze er slecht uit, schrok Paolin telkens, - dan was het, of die gevangenis, eenmaal zoo goed als verzonken in den stroom van hun geluk, onvermijdelijk weer tusschen hen opdook en bovendreef. Het beangstigde Paolin, die terugkeer in haar tot al de verleden ellende.

‘Als ik 's nachts soms zoo lang wakker lig,’ klaagde ze eens, ‘dan komen me telkens al die vrouwen en meisjes in de gedachten, die ik daarginds heb gekend.... zooveel trieste dingen allemaal.... Op de zaal van Montalto zaten er twee, die kippen waren gaan stelen, twee onnoozele schapen nog.... en een oud mensch, dat minderjarigen naar een bordeel had geholpen.... Had je moeten hooren die gemeene, zoetsappige stem en dat gesmoezel onder elkaar, zoodra de dikke Alfonsa 'r hielen had gelicht.... 'k Hield mijn hart soms vast voor die kinderen.... Je weet al niet, wat beter is, het samenzitten met zooveel tuig, of de eenzaamheid van de cel. Want de cel is óók vreeselijk.... In Santa Verdiana waren niet anders dan cellen.... Alleen met feestdagen werden wij samen op een binnenplaats gelucht.... Als ik jou niet in 't vooruitzicht had gehad....’

‘En ik jou....!’ beaamde Paolin. ‘Maar kom, laten we over wat anders praten.’

En om haar gedachten af te leiden, vertelde hij een spannend voorval, bij hun vaak hachelijken arbeid in de marmergroeven onlangs gebeurd.

‘Ik kon het niet helpen, dat hij zoo, dood neerviel,’ begon Rosa een andere maal weer; ‘maar het is toch iets, dat nooit meer van je weg wil.... ik tob er zoo vaak over, den laatsten tijd....’

‘Zijn vrouw is nu vrij wat beter af,’ verdedigde Paolin haar heftig; ‘een jaar later was ze hertrouwd, en 't is wat een goeie vent, dien ze heeft! Dat dankt ze jou!’

‘t Heeft me later zeker opgelucht,’ zei Rosa; ‘maar toen ik in Santa Verdiana zat, wist ik dat niet.... en 't verandert toch ook weinig aan het feit zelf. Ik kon er soms niet onderuit, daar met mezelf alleen, in die cel....’

‘En wat zoo vreeselijk was,’ bekende ze eens aan dokter Lapi, in Paolin's afwezigheid, ‘ik deed alles om mijn hand niet te zien.... die het gedaan had.... ik was er bang van....’

Den dood van een mensch veroorzaakt te hebben, daar kwam ze altijd weer op terug.

‘Wat moest ik dan wel,’ gromde eens Paolin mistroostig; ‘hoeveel onbekende jongens heb ik niet neergeschoten! Ze zeien, dat het prachtig was; - ikzelf dacht er toen niet eens over na.... Maar er zijn er toch geweest, die ik nooit vergeten zal.... die eene, op dien zolder.... wat had de stakkerd me gedaan? Hij was zoo bang.’

‘Toen jullie die eend gestolen hadden?’ zei Rosa. ‘En die ander dan, die buiten de loopgraaf was gekropen, en voor wien de luitenant je een kogel commandeerde.... Maar dat was in den oorlog....’

‘Schieten is schieten,’ zei Paolin somber.

‘De schele, dat was wat anders,’ verhardde hij zich.

‘Als je 'm dood had zien neervallen aan je voeten, zou je zoo niet praten’ huiverde Rosa.

‘t Kan zijn,’ mompelde Paolin. Hij dacht aan zijn gesprekken met den directeur.

‘Wat is er?’ vroeg hij een poos later.

‘Niets,’ antwoordde Rosa met een lachje, waaraan hij zag, dat ze pijn had.

Een langen tijd zaten ze zwijgend bij elkaar. Buiten ruischte de nachtwind door het bosch.

Het leek wel, of de onmerkbaar groeiende angst, dien noch Rosa noch Paolin zich bekennen wilden, hun liefde des te prangerder vol had gemaakt.

‘Rosa,’ zei Paolin na nieuwe dagen van zorg, ‘we kunnen ons zóó het geluk toch niet laten ontstelen.... We moeten iets doen.... Wát moeten we doen?’

Hulpeloos keek zij hem aan. Wilde hij haar toch naar 't ziekenhuis? De dokter had gedreigd, ze moesten het zelf maar weten....

‘Nee,’ zei Paolin, alsof hij haar gedachten had gehoord, ‘dat niet....’

‘Ik bid zooveel ik maar kan,’ kwam zij gedwee.

Dien nacht kon hij den slaap niet vatten. Rosa,

die anders vaak geen oog dicht deed, sluimerde rustig aan zijn zijde, en toen de morgen aanbrak, lag hij langen tijd op zijn elleboog, kijkende naar haar vermagerd gelaat. Het was of een grauwe smart heel zijn wezen doordrenkte, - totdat een inval, vanuit een gesprek van maanden geleden, plotseling zijn gedachten in lichten laaie zette. Aan de marmergroeven had hij hooren vertellen over de mirakelen van een Heilige ergens hoog in de bergen, aan den anderen kant der Apuaansche alpen.... den heiligen Pellegrino, die koning van Schotland was geweest.... San Pellegrino heette ook het oord, waar zijn gebeente, en dat van zijn dienaar, den heiligen Bianco, vereerd werd.

En toen Rosa ontwaakte, zei hij, beschroomd: ‘Als ik eens een bedevaart voor je deed.... een moeilijke.... de Heiligen doèn toch dikwijls wonderen....’

Lang schreide zij in zijn armen, en het waren niet alleen tranen van wanhoop.

Sindsdien praatten zij veel over dat plan, en 't was, of de nieuwe hoop, daaruit geput, de ziekte alreeds begon te bezweren. Paolin, de volgende dagen, kwam met de ongelooflijkste verhalen thuis over de gouden kist, waarin sinds duizend jaar de Schotsche koning lag, met zijn kroon op en zijn scepter naast zich, - en over een oud kapelletje,

nog hooger het gebergte in, waar de Heilige, toen hij den Duivel weerstond, een oorvijs kreeg zoo raak, dat hij driemaal in 't ronde was getold.... Ook Rosa had menschen gesproken, die in San Pellegrino waren geweest; om zeker te zijn, dat de Heilige je hielp, zeiden ze, moest je een steen meebrengen voor den bouw van een nieuwe kapel, en hoe grooter de steen was, hoe meer baat je vindt.

Den avond van zijn vertrek kwam een buurvrouw slapen, en de kleine Veronica danste door de kamer. Paolin nam haar op zijn arm, kuste haar rond en bruin verbrand gezichtje, haar lekkere oortje, geestig door het gouden ringetje erin. En hij voelde zich bewogen, als ging hij een lange reis ondernemen, die heel hun leven ten goede keeren zou.

Om negen uur, bij het rijzen van de maan, toog hij op weg. Zijn eene hand zwaaide den knoestigen knuppel; in de andere droeg hij de loodzware karbies, waar onderin het prachtige brok rood marmer lag, zijn proviand er boven op. De buurvrouw en het kind keken hem na in de deur, tot hij uit het gezicht was.

Een half uur lang hield zijn weg de vlakke. Als een helle damp hing het maanlicht door de boomen; de velden waren eronder toegedekt. En zoo boordevol goeden moed was Paolin, dat hij telkens

er zich op betrapte, te loopen fluiten door de stilte.

Dan leek het hem, of dit niet hoorde bij een bedevaart, en hij prevelde maar vlug een paar einden litanie, die soms kant noch wal raakten, - tot zijn gedachten zich weer vereenigden in het eenige doelwit, de roos van zijn leven: Rosa, die gered ging worden door het wonder van San Pellegrino!

De vlakte had uit en Paolin steeg het grillig doorschenen heuvelland in, naar het dorp van Resceto, dat op 500 meter hoogte ligt. 't Leek uitgestorven in dat late uur. Schril staken de schelbelichte daken en gevelstukken af tegen de donkere schaduwvlakken. En na Resceto begon de moeizame stijging, de steenige bergpaden langs, naar den pas van den Tamburo. Hij was daar vele jaren geleden nog eens geweest. In de ravijnen, waar het duister dreigde, moest hij langzaam en omzichtig gaan; op de open gedeelten haalde hij zijn schâ weer in; binnen de twee-en-een-half-uur volbracht hij den geduchten klauter.

In het midden van den doorluchtigen nacht zat Paolin een langen tijd op het kleine plateau. De wijde wereld der Apuaansche Alpen rondom, versmolt in het hooge licht der maan; de verre toppen, zilvergrijs, stonden nauwlijks zichtbaar en

toch duidelijk aan de licht-gedrenkte lucht; in de diepten leek het licht een droom tusschen de lichte schaduwen. Verdrongen in vrede lag de aarde, en Paolin, met een strak-helder hoofd in de roerlooze koude daarboven, dacht aan Rosa, hoe zij naar hem had opgekeken, frisch en verlokkelijk, dien vroegmorgen aan zee, en 'dank je' gezegd had met een stem zonder klank.... En hoe zij dien anderen dag op haar kar vol fruitkorven zat, mennend het kittige paardje, haar rooden omslagdoek warm in de zon, en rond haar gloeiend gelaat de schaduwgevende vijgemand.... En hoe hij in de gevangeniskerk een booze vrouwestem 'Blijf van me af' had hooren roepen, en haar plotseling herkende en verrukt raakte door haar statig-wiegende fierheid. - Hoe had zij later met haar glanzende oogen in de zijne verloren gezeten, de mond even open, als was zij achter adem.... die mooie, roode mond in haar blanke gezicht, en welk een roes had de wolk van haar roodblond haar hem gegeven! Zoo had hij haar, meer dan twee jaar lang, aanschouwd in zijn verbeelding, met altijd dat groote verlangen in zijn hart, het verlangen naar het wonder, - het wonder van drie kleine woorden: het is goed. Hij zag haar nòg verschijnen, als was zij de Madonna zelve, lang in haar groenen mantel, haar blonde hoofd naar hem toegewend! In welk een

verdwaasde blijdschap hadden zij daar aan die tafel gezeten in zijn oude herberg! Welk een geluk, welk een geluk was het zijne geweest! En hij zag Rosa op de boot, zwanger en moe, Veronica bij zich; en hij beleefde nogmaals dien vreeselijken nacht, toen zij nog geen week in Marina waren; en hij zag haar vermagerd gezicht, zooals het kort te voren, dien vroegen ochtend, naast hem op het kussen lag, met rond den mond dien pijnlijken trek, die tegelijk zoo vol liefde was....

Bevangen in zijn begoochelingen zat hij, zelfvergeten, midden in den ijlen nacht.

Plotseling voelde hij, dat hij het koud had gekregen; hij stond op. Een vage wanhoop lag als een damp van maanlicht door de wijldheid van zijn denken.

Doch aan zijn knuppel schoof hij de ooren van de karbies en wierp die over den schouder. Het was of het neerbonken op zijn rug van het marmerblok hem wakker schokte tot een werkelijkheid van moed en vertrouwen. Het prachtige, roode marmerblok voor den Heiligen Pellegrino!

Met een straffen wil ondernam hij het hachelijk afdalen, de rotspaden vol rolsteen omlaag, naar de vallei van den Serchio. In minder dan geen tijd was hij beneden. Twee uur sloeg het van den toren in Castelnuovo Garfagnana. De straten lagen ver-

laten. Er was geen ander geluid dan het gedruisch van een bergstroom.

Op een wegwijzer, wit in het maanlicht, vond hij algauw den weg, dien hij nemen moest, en na nog een laatsten, langen trek-op bereikte hij het doel van zijn tocht: San Pellegrino.

Als een naakte burcht, grauw in de eerste schemering, stond het op de vaalgroene helling geheven. De maan, een dunne ouwel, hing laag in de wazige lucht. Aan alle zijden verrezen in onwezenlijke kleuren de na-nachtelijke bergen.

Op het kerkpleintje zag hij, dat het half vijf was. De kerk zat nog dicht; ook van de twee logementen waren deuren en ramen gesloten. De kramen, langs den kerkgevel, hadden hun houten deksels neer.

Een regelmatig bellengeklinkel kondigde een karavaan van muildieren aan, die even later het pleintje kwam overgestoken.... zes achter-elkander-aan-gebonden, zwarte, sterke beesten, die hooger in de bergen hun last van houtskool gingen halen. Op het eerste en het laatste hing een duttende kerel; de dieren wisten den weg.

‘Hei, vrind!’ riep Paolin, ‘waar is de kapel? waar moet ik mijn steen brengen?’

‘Stijg maar op,’ was het antwoord, ‘we komen er langs.’

‘Wel bedankt,’ gromde hij koppig, en liet ze trekken. - Ja, hij zou als een vadsigaard zich op zijn zeven gemakken naar de kapel laten rijden! En achter de stilletjes klingelende, zwarte cavalcade aan, beklom hij het straatje naast een der logementen, en toog dan de berghelling langs, een eentonig pad tusschen gestruikte. De kerel op den laatsten muil keek een paar maal lachend om.

Na een half uur gaans begreep Paolin, aangekomen te zijn. Op de kale bergweide verscheen links van den weg een kapelletje. Een open kapelletje bleek het, waarin achter rasterwerk een beeldje te zien was; ervoor stond een glas met versche bloemen. Hij gooide zijn hoed in het gras, viel neer op zijn knieën, kruiste zich. ‘Sancte Pellegrine, ora pro nobis’ mompelde hij binnensmonds, vele malen achtereen, en de muren van het enge kapelletje weergonsden zijn gemompel. Maar onderwijl popelde hij van ongeduld, want rechts van den weg, een valleetje in, had hij een kom vol steenen gezien, rotsstukken, keien, her en der door elkaar versmeten. Dáár zou natuurlijk de groote, nieuwe kapel der bedevaartgangers komen! - de kapel, waar de Heilige Pellegrino reeds bij voorbaat zijn wonderen werkte, aan al wie hem helpend om hulp vragen kwam.

Toen hij vond, dat hij genoeg gepreveld had, rees hij haastig op en holde het paadje omneer. Dan stond hij aan den rand van den chaos....

Over het morgenstille hoogland klonk van verre het geklingel van den wegtrekkenden muildierenstoet. En plotseling galmde daaroverheen het felle gepсалmodieer van Paolin's geweldige stem. 'Sancte Pellegrine, ora pro nobis', zong hij maar al, en zoo luid hij kon, met veel kronkels en draaien, zooals hij dat in de kerk gehoord had: Sancte Pellegrine, miserere nobis, Sancte Pellegrine, libera nos....

Zijn stok met de karbies had hij over den schouder; in zijn andere hand hield hij het roode marmerblok. Blootshoofds stond hij, en zijn voorhoofd werd smal onder zijn zwarte haren, zoo wijd spalkte zijn mond in het galmen der gebeden. Zijn oogen brandden van de heftige begeerte, waarmee hij Rosa's genezing afdwong.

Hij leek een toren, waarin razend een noodklok zijn bange roepstem woeden doet: Sancte Pellegrine, ora pro nobis! Sancte Pellegrine, miserere nobis!

En plotseling, met heel zijn hartstocht, alsof hij daarmee alle kwaad van Rosa afwierp, slingerde hij zijn steen, en het zware marmerblok plofte tusschen de grauwe keien met een klaterend gerol,

dat vele malen weerklonk en weerrolde in de holten der bergen.

Een wilde lach sperde zijn lippen vaneen. Het was volbracht! Daar lag zijn prachtige blok als een roode bloem op het bed van keien!

‘San Pellegrino! red Rosa!’ schreeuwde hij, het eenige latijn, dat hij kende, loslatend, ‘San Pellegrino! maak Rosa beter! San Pellegrino, help ons! San Pellegrino, bid voor ons! San Pellegrino, laat de pijn ophouden! Doe haar gezondheid weerkeeren, San Pellegrino!’ Er was geen wending in de wereld, waarin Paolin niet riep en schreeuwde en smeekte, om San Pellegrino te halen bij het prachtige, roode marmerblok en Rosa's beterschap op te eischen.

En nogmaals bonkte hij neer op zijn knieën, en den bruinen kop met de brandende oogen biddend omhoog gestoken, galmde hij opnieuw - maar het klonk als een bronzen gelui van voldoening, dat eindelijk langzaam uitsterft -: ‘Sancte Pellegrine, ora pro nobis, sancte Pellegrine, ora pro nobis...’

Hij stond op, een vaag-verdwaasde lach over zijn gelaat. Hij kruiste zich, hij toefde nog even. Dan haalde hij zijn hoed en aanvaardde den terugweg, galmend opnieuw zijn eentonige litanie, die met vlagen verwoei op zijn haastige stappen.

Eensklaps keerde hij zich om. Zijn wenkbrau-

wen fronsten zich, en de gebalde vuist uitgestoken in de richting van het kapelletje en den steenenkuil, riep hij dreigend: 'Pas erop!! Wee je gebeente, als je me bedriegt!'

Een kwartier later was hij in het gehucht terug. Daar was alles tot leven gekomen. Een oud pastoortje wandelde met een plechtigen Capucijner op en neer in de jonge zon. Boven de kraampjes waren de houten deksels als een luifel opgezet; vrouwen schikten er de kleurige bedevaart-souvenirs, die uit doozen en kistjes te voorschijn kwamen, en de boeketten van helgeverfde grassen en papieren rozen, die de pelgrims gewoon zijn op hun hoeden te steken. In de beide logementen was wat vroege bedrijvigheid; en er stonden al twee auto's op het pleintje. Wie ermee gekomen waren, schenen de kerk ingegaan. En Paolin had een welvoldanen lach: die dachten zeker, wat gedaan te krijgen, als ze zich met hun logge lijven hierheen lieten hijschen! Ze moesten eerst maar eens zeven uur, den nacht door, geloopt hebben, zooals hij! Een danig vertrouwen begon in hem te groeien. Dan ging ook hij de kerk in. Het was een holle kerk, donker en tochtig. Maar achter het altaar speurde hij aanstonds de goud-en-glazen kist, waarin de heiligen liggen moesten, San Pellegrino en San Bianco.

Hij stond voor de twee geraamten met hun roodfluweelen mantels en hun gekroonde doodskoppen. Een huiverende eerbied voor de werkelijkheid dier verbazingwekkend uitgedoste skeletten beving hem, en met een nog veel meer saamgeronnen ernst dan daarbuiten, zonk hij op de knieën, en strak naar de heilige beenderen heen, prevelde hij zelfverloren zijn ‘ora pro nobis....’

En nogmaals viel het hulpeloze beetje Latijn van hem af en smeekte hij hartstochtelijk om Rosa's behoud: Heilige Pellegrino, heb medelijden met Rosa! Heilige Bianco, bid voor Rosa! Heilige Pellegrino en Bianco, heb genade met Rosa! Heilige Pellegrino en Bianco, heb genade met mij, zondaar....

En zoo brandend werd zijn vervoering, dat zijn woorden tot een vormeloos stamelen verzandden; een heete woestijnwind blies uit zijn ziel omhoog. Zijn gezicht trok bleek, zijn lippen waren dor, zijn oogen groot en diep. Zij zagen niets meer. Zijn geest was leeggeplunderd van alles wat hij maar wist om de Heiligen te vermurwen.

En plotseling riep een stem in hem: ‘En vergeef mij den dood van den schele!’

‘En vergeef mij den dood van den schele!’ prevelde hij gesmoord, ‘vergeef mij den dood van den schele.... vergeef mij den dood van den schele.’

Hij stond op, geheel vervaard, gebroken. Hij liep naar den uitgang, bekruste zich met wijwater, zag de offerbus, stopte er vijf lire in, en haastte zich de kerk uit.

Buiten, in den zonnigen morgen, kwam hij plotseling tot bedaren. Hij ging een kom koffie drinken en at er zijn meegebrachte brood bij, met de sneden worst, zooals Rosa zelve het hem had klaargemaakt. En na zijn eten - de morgen werd al warm - strekte hij zich uit op het muurtje langs den kerkgevel, zijn kop op de leege karkies, en dadelijk zakte hij in een zwaren slaap.

Hij sliep twee uur lang. Toen hij wakker werd, begreep hij eerst niet, waar hij was, zulk een lawaai woelde er rondom hem van stemmen en gelach en van toeterende auto's, die achteruit en weer vooruit puften. Versuft en verbaasd zat hij het gewemel van zomergasten en toeristen aan te kijken.

Maar het duurde geen minuut, of hij dacht: Rosa! Zijn vertrouwen van vóór den slaap keerde weer. Hij had alles uitgestort, wat hij bezat, en het mirakel kon niet uitblijven. Rosa zou beter worden!

Aan een der kraampjes kocht hij zich een feestelijke bloem, een roze roos met een zilveren blaadje en twee blauwe veertjes, op een pluim van helgroen gras.

En met die bloem als een zegetrophee op zijn

hoed, de karbies aan zijn stok over den schouder, zoo ondernam hij welgemoed den tocht van zeven uren terug naar Lungomare.

Het was vijf uur in den middag, toen Paolin het paadje langs den boschrand kwam afgestapt. Uit de verte al zag hij de buurvrouw op den uitkijk staan. Dan zag hij ook Rosa. Zij zat buiten, aan de deur, Veronica op een klein stoeltje naast zich!

De buurvrouw kwam hem tegemoet loopen; het kind holde haar achterna.

‘Eerst heeft ze wel twee uur liggen bidden.... toen is ze in slaap gevallen.... den heelen nacht heeft ze geslapen....!’ riep de vrouw.

Paolin snelde hen voorbij, sloot Rosa in zijn armen. ‘En den heelen morgen heb ik geen pijn gehad!... Ik heb twee glazen melk gedronken... En nog geen pijn!’ lachte zij, teer-verheugd.

Toen zij op wou staan, wankelde zij.

Paolin steunde haar, deed haar behoedzaam weer zitten.

‘Geen pijn! geen pijn!’ juichte hij. - Als de pijn zweeg, zou ook de zwakte wel gauw weer genezen!

‘Geen pijn!’ zong bijna Rosa's ijle stem. Zij schreide van hoopvolle vreugde.

De buurvrouw bracht haar weer te bed. En een-

maal gemakkelijk in de kussens gezeten, luisterde zij vol spanning naar Paolin's verhaal.

‘Als ik héélemaal beter ben,’ zei ze, ‘dan koopen we een beeldje van San Pellegrino, en dat zetten we op de kast, en dan krijgt hij elken dag een kaars.’

De feestelijke bloem stak Paolin tusschen de lijst der Madonna met het vlammeende hart, die boven hun bed hing.

Maar het mirakel had geen duurzaamheid. Het zal een week later geweest zijn, dat Rosa een aanval had van haar kwaal, zoo erg als nooit te voren. En van dien dag af, hoe ze ook tegenstreed, hoe ze ook vast wilde houden aan de genezing, door Paolin op de bovenaardsche machten voor haar bevochten, - zienderoogen ging zij achteruit.

Paolin wilde er eerst niet aan. Het was een oogenblikkelijke inzinking; genezen zou zij; genezen móest zij immers? Doch naarmate de weken vorderden, konden geen van beiden zich meer bedriegen met wat haar uitgemagerde, moede gezicht, de zwarte brokken bloed, die zij braakte, zoo wreed ontkenden.

Maar één ding veranderde niet meer sedert zijn pelgrimstocht: er blééf tusschen hen iets, dat zij niet hadden kunnen noemen, een blanke, bijna verheven sfeer, een dankbaarheid en een teedere

warmte, die van de toen al zeer lijdende vrouw uitgingen, en wel met zulk een overwinnende kracht, dat die Paolin geheel ontwapenden. Hij kwam er niet toe, God en San Pellegrino te vloeken, hij zon op generlei wraak, hetgeen toch alles in zijn aard zou hebben gelegen. Hij was alleen maar verslagen; weerloos onderging hij het noodlot, dat naderde, en zijn eenige gevoel daarbovenuit was een matelooze vereering, een ongeloofelijke zachtheid voor Rosa.

Het verleden had ook niet meer tusschen hen de oude duisternis. Als Rosa over Santa Verdiana sprak, prees zij de groote zuiverheid van het oude klooster; alles was er zoo wit en zoo smetteloos proper; en zij herdacht de ernstige, engelachtige oogen van de moeder-overste.

Toen zij het bed niet meer verlaten kon, en Paolin aanschouwde haar lieve gezicht, dat klam en geelbleek was gaan zien, alsof haar gelaat niet wáár was onder het nog altijd weelderig roodblond der haren, en hij tuurde de diepe helderheid harer oogen binnen, dan moest hij denken aan die kameraden op Elba, die net welgezinde monniken waren geweest, alsof de gevangenis hen heilig had gemaakt.

Paolin trok niet meer naar de marmergroeven, hij wilde niet die lange dagen van huis. Hij toog

een morgen mee op de vischvangst, en soms, een donkeren herfstavond, ging hij ergens strikken zetten, en verkocht later de hazen, de konijnen, die hij stroopte, aan de herberg van ‘Het Wilde Zwijn’.

Terwijl hij uit was, kwam de buurvrouw wat redderen, bracht Veronica terug, die met haar jonge goed gespeeld had, kookte een soep voor hem en het kind. Voor Rosa zorgde hij alleen.

Dokter Lapi deed wat hij kon. Hij kon niet veel. Hij verweet hun maar niet meer, wat nu toch onverhelpbaar was. En zijn hart brak, als hij dit geluk aanzag, dat onherroepelijk ging verbroken worden.

Korten tijd voor ze stierf, zei Rosa: ‘Paolin, ik voel het wel.... het loopt af met me.... Als ik er niet meer ben, en je nam Elvira eens terug....’

Paolin wou heftig wat tegen zeggen, zijn oogen werden koolzwart; doch zij legde hem de hand op den mond.

‘Ze is altijd van je blijven houden;.... ze zal wel heel erg veranderd zijn, na al haar verdriet. Ze zal ook wel goed voor ons kleintje wezen! En jij zal zoo van Lallo houden, Paolin.’

‘Zeg haar maar,’ zei ze nog, ‘dat ik 't ook goed vond, dat je 't geld voor Lallo stuurde....’

Paolin antwoordde niet. Sombor zat hij voor

zich te kijken. Maar hij zei ook niet van nee. Wat Rosa daar alles zoo kalm voor hem openlei, het klonk als een voorbeschikking, waartegen nochthans heel zijn wezen in opstand kwam.

Dan pakte hij zijn hoofd tusschen zijn handen en worstelde met de onduldbare gedachte, dat Rosa hem afgenomen ging worden. Wat was zijn eigen leven hem nog waard zonder haar?

En telkens moest hij denken aan het duister bestier, - dat de gevangenis hem Rosa gegeven had, en dat het de ellende dierzelfde gevangenis was, die hem Rosa weer ontroofde. De begrippen God en gevangenis verwarden zich met het visioen van het bruine en bloedende Christus-lijk in zijn bange gedachten, en tusschen dankbaarheid en donkere haat wankelde zijn hart.

Toch, toen de dokter haar einde nabij meende, vroeg Paolin haar, of hij den pastoor niet halen zou, voor de Sakramenten.... Rosa knikte ontkennend. Zij had het al zoo lang overlegd bij zichzelf. Paolin en zij leefden immers in overspel? De sakramenten konden haar niet gegeven worden, zonder een akte van berouw. En berouw belijden, dat wilde zij niet. Zij had altijd gevoeld, dat God hun liefde goed vond. - De uitkomst was er niet naar geweest, nu zij zoo jong moest doodgaan. Niettemin was haar zekerheid ongeschokt: God

had hun liefde gezegend met een geluk, dat niet grooter kon. Zij was niet bang voor den dood, al verlangde zij wel eens naar de troostende hand der Kerk.

Zoo bleef haar geest tot het einde, sterk en louter. Maar soms, als Paolin er niet was, zonk de kracht uit haar weg, en in haar wanhopige liefde voor hem en voor hun kleine Veronica, bedenkende, hoe rampzalig en hoe hulpeloos zij die twee, den man en het kind, moest achterlaten, voelde zij zich overstroomden van een eindeloos verdriet en schreide lang en stil. Totdat de onverduurbare pijnen haar weer wekten tot het verscheurende oogenblik. Nog verscheidene dagen werd haar leven gerekt.

Op een morgen, laat in den herfst, stierf zij.

‘Het kind!’ kreunde zij moeilijk, ‘het kind...’ Het was haar laatste woord. Maar Veronica was bij de buurvrouw gebracht. Dan tastte haar hand uit naar het vervaarde gezicht van Paolin, die op zijn knieën voor haar bed lag, en viel met een laatste kramp trekking terug op het dek.

En Paolin begroef zich in zijn radelooze smart. Hij brulde zijn ondragelijk verdriet uit met een geluid, dat niet meer menschelijk klonk. Dan brak hij ineem aan de tafel en snikte, snikte, het hoofd op zijn armen, verwilderd, verwaasd.

Eindelijk stond hij op, en van dat oogenblik af kwam geen traan meer in zijn oogen, geen klacht meer over zijn lippen.

Toen Rosa's lief gelaat zoo koud als marmer was geworden, leek het hem, of hijzelf verstarde en afstierf van deze wereld. Haar trekken waren van een hemelsche schoonheid, dat zeiden allen, die haar nog mochten zien.

Gebroken zat Paolin bij het bed, te staren naar den liefelijken glimlach, die zweemde rond haar verbleekten mond.

Doch dan stond hij op, en een starre wil dreef hem met groote passen naar het dorp toe, en naar Marina, en naar Montalto.

- Zij zou een begrafenis hebben als een koningin, dat stond plotseling als een wet in hem geschreven. Hij zocht een prachtige kist voor haar uit, met koperen beslag, en hij regelde de teraarde-bestelling, dat er geen enkele statie van pluimen of kwasten of zilverborduurzel aan ontbreken zou. In Montalto sprak hij af met den aanvoerder der harmonie, dat er treurmuziek zou zijn, zooals hij dat vroeger, onder dienst, bij groote begrafeningen had gezien en gehoord. Hij dong niet af. Voldaan rekende hij uit, dat heel zijn spaargeld er mee op zou gaan; geen centiem mocht er overblijven.

En dien avond, toen het donker was, toog hij op-

nieuw er op uit, herhaalde malen, en langs het duistere pad, door den vochtigen Novembnacht, droeg hij tot driemaal toe zijn buit, een wiegende en ritselende vracht, naar huis. Het was één uur. half twee, voor hij zich op den grond, naast Rosa's doodsbed, te slapen legde.

Den volgenden morgen bevonden verscheidene villa-bewoners in den omtrek van Montalto en Carrara, dat alle perken en struiken uit hun tuinen dien nacht geplunderd waren, heel hun herfstpracht van chrysanten en dahlia's, en de laatste rozen.

En Paolin, dien ganschen dag, zat achter zijn huisje, met een onbewogen masker, en vlocht voor Rosa krans na krans.

Niemand van de bevolking der streek had ooit zulk een begrafenis gezien, anders dan bij de rijken.

Paolin - de starre smart maakte zijn gezicht zoo schoon als dat van een vertoornden God - liep, alleen, vlak achter de statige lijkkoets. De baar was onder een vloed van bloemen bedolven. Een broer van Rosa volgde. Een paar buurmenschen kwamen bedeesd achteraan. De muziek, voorop, klaagde en roffelde den treurmarsch. Er waren tien fakkeldragers.

Toen hij 's avonds eenzaam in zijn huisje zat -

de kleine Veronica had de buurvrouw bij zich gehouden - haalde Paolin uit de bovenlade van de commode een plat pakje te voorschijn, een zakdoek, om iets heen gewikkeld, en met een veiligheidsspeld vastgestoken.

Verwezen zat hij ermee in de hand, bukte zich erover neer, tot zijn lippen het raakten.... 'We hooren nu tòch voorgoed bij elkaar; 't is tweehonderd vijfentachtig lire,' hoorde hij haar weer zeggen.

Hij maakte de veiligheidsspeld los. Hij ontvouwde den zakdoek: twee banknoten van honderd vond hij, en een van vijftig, en nog twee papiertjes van vijf-en-twintig en van tien. Twee honderdvijfentachtig lire. Háár spaargeld! Langdurig liefkoosden zijn ruwe vingers die lapjes bankpapier, streken ze voorzichtig uit hun oude vouwen.

Een prachtige zerk zou hij ervoor koopen op haar graf.

'Rosa' zou hij erin doen beitelen, - Rosa, zonder achternaam.

En verder alleen de datum van hun groote geluk.

Een tijd later dacht hij nog: 'Voor jou bloemen. Tranen voor mij,' - dat wilde hij eronder laten zetten.

Den volgenden morgen verdroeg hij de eenzaam-

heid niet langer. Hij greep zijn knuppel, sloot het huisje, en toog de bosschen en de bergen in, zonder doel, zonder wil, zonder hoop.

Tegen den avond dreef het verlangen naar zijn arme, kleine meid hem op huis aan. Maar Veronica was al met de kinderen van de buurvrouw te slapen gelegd.

Van dan af had Paolin een leven zonder regel of stuur. Soms had hij het kind bij zich in huis, haalde brood en kaas en wijn, kookte op zijn manier een soep. Soms trok hij er dagen lang op uit, ging op de vischvangst mee, stroopte hazen, kaartte en dronk in 'Het Wilde Zwijn', en zwierf dan weer, den dood in het hart, door de nachtelijke bosschen. Het huisje onderkwam, het etensgeraad vervuilde, alles lag onder de stof. De buurvrouw, die veel van Rosa gehouden had, zag het met zorg aan. Zij vond het best, dat de kleine Veronica veel bij háár vijf brakken bleef. Vijf, of zes, wat maakte dat uit? En 't was een schat van een kind. Maar kon dat zoo voortgaan?

Op een dag, toen hij er niet was, kwam de broer van Rosa en stelde voor, Veronica op te nemen in zijn gezin. De buurvrouw bracht de boodschap over. Maar Paolin wilde geen afstand doen van het kind. Een paar dagen hield hij het bij zich; dan was het weer telkens bij de buurvrouw.

Zoo zwalkte zijn verhavend leven, week op week.

Eens, na een langen zwerftocht, doodmoe, geraakte Paolin in de buurt van zijn huisje terug. Slapen.... slapen.... was de eenige wensch, die in zijn hoofd was achtergebleven. Toch liep hij even bij de buurvrouw langs, om de kleine meid te zien, of te halen.... hij wist het zelf niet.

Het kleintje kwam dadelijk op hem toegelopen, nestelde haar handje in zijn hand. 'Mee,' dwong ze, 'mee....'

'Er is bezoek voor je gekomen in je huisje,' zei aarzelend de buurvrouw.

'Wat? Bezoek?' vroeg Paolin loom.

De vrouw ontweek zijn blik, schoof weer in huis.

Met het vroolijk trippelend kind aan de hand ging Paolin op weg. Schuin staken zij den boschhoek door; even struikelde nog het kleintje, en Paolin moest haar optrekken, twee traantjes drogen. Dan trippelde zij weer welgemoed met hem verder.

Toen Paolin - de voordeur stond op een kier - verbaasd zijn huisje betrad, zag hij plotseling, dat alles er keurig was aan kant gemaakt. De vloer was helder geschrobd, de tafel leeg, de stoelen stonden langs den wand gezet.

Een onwilligheid stootte hem af; ook was er een gevoel van opluchting.

Dan, met een schrik, die zijn hart deed stilstaan, zag hij door de open keukendeur, achterin den moestuin, de onzekere gestalte van Elvira.... Twee kinderen liepen er rond.

Aarzelend kwam zij naar voren, haar schrille oogen bezwerend naar hem heen.

‘Paolin....’ bewogen klankloos haar lippen.

Een guds van toorn giste in Paolin omhoog. Smart, verachting, haat, alles woelde dooreen in hem.

Toen wendde het grootste der twee jongetjes, dat naast Elvira stond, zijn fieren krullenkop en zijn heldere, vragende oogen naar hem toe. Een moment bleef het zuiver gloeiend bruin van dien kinderblik zonder verwrikken gevangen in den zijne.

‘Paolin....’ smeekte Elvira nog eens. Zij kwam een stap naderbij. Zij keek naar het bedremmeld kleintje aan zijn hand....

‘Ik zal altijd goed voor 'r zijn.... altijd.... ik beloof het je.... als jij ook.... voor....’

Zij zweeg, vol vervaardheid.

Plotseling liet Paolin het angstige handje los, schoot toe op het tweede jongetje, dat onwennig terzijde was geloopt; en hem op een kleinen af-

stand van zich afhoudend, monsterde hij de schriële kindergestalte, doorvorschte de bleeke trekken.

Hij richtte zich op. Een smalende lach krulde zijn lippen. Dan kwam er ook iets van medelijden in zijn oogen. Een vruchteloos gebed, in de kerk van San Pellegrino, schoot hem door het hoofd... 'en vergeef mij den dood....'

'Zoo, dus jij bent scheel', zei hij eindelijk. 'Dan kunnen jullie blijven.'

'Dat is te zeggen,' hernam hij tegen Elvira, 'morgen kunnen jullie terugkomen. Morgen kun je je bed laten brengen. Wat er nu staat, blijft het mijne; dat zet ik boven.'

Elvira wou haastig op hem toekomen, doch koel weerde hij haar af.

'Nee,' zei hij hard.

Zijn oogen zochten Lallo.

En Elvira, terwijl een triomfant lachje om haar dunne lippen gleed, bukte zich en kuste Veronica op de zwarte krulletjes.

EINDE